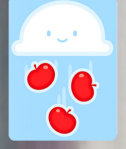

SÖZELTİ

ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI DERGİSİ

İNCELEME ARAŞTIRMA ELEŞTİRİ

Bu sayımız Aydın Ilgaz'a ithaf edilmiştir.

İstanbul-2022 - 2023/7 (Aralık/Ocak)

Aydın Ilgaz

Türk edebiyatının önemli yazarlarından Rıfat Ilgaz'ın oğlu olan Aydın Ilgaz, 2 Mart 1940 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Öğretmen bir anne-babanın oğlu olan Ilgaz, Kabataş Erkek Lisesinde yatılı olarak okumuştur. Vefatına kadar babasıyla birlikte kurduğu Çınar Yayınevinde yayıncı ve yazar olarak emek vermiştir. 2004 yılında Rıfat Ilgaz'ın Hababam Sınıfı ve sınıf kitaplarıyla ilgili anılarını “Sınıfın Efsanesi” başlıklı kitabında toplamıştır. Düzenli olarak Rıfat Ilgaz etkinlikleriyle edebiyatın koca çınarını tanıtmıştır. Ilgaz, 19 Aralık 2022 tarihinde 82 yaşında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.

KÜNYE

Kurucu ve Yayın Yönetmeni:

Necdet Neydim

Dergi Editörleri:

Enise Eryılmaz, Semanur Ağca, Tuğçe Ören

Web Tasarımı:

Gökalp Koçak

Logo Tasarımı:

Gökçe Akgül

Dergi ve Kapak Tasarımı:

Burak Özkaracahisar

Metin Danışmanları:

Asalet Erten, Alev Bulut, Filiz Şan, Yeşim Tükel

Düzeltili Ekibi:

İrem Tunay, Semanur Öztürk, Şehnaz Helvacılar

Yayın Kurulu:

Asalet Erten, Göksenin Abdal, Fatih İkiz, Hikmet Asutay, Şirin Yener, Mümtaz Kaya,
Erkan Çer

Yazı ve Araştırma Kurulu:

Büşra Yaman, Ensa Filazi, Melisa Ayşegül Çal, Meltem Kılıç, Neslihan Demez,
Nurcan Demir, Rüya Tunçel

Makale, Araştırma ve Çevirisi Yayınlananlar:

Aydın Ilgaz, Arzu Emlek, Büşra Yaman, Derya Oğuz, Didem Şimşek,
Hatice Akgöz Abdülhamidoğlu, Hatice İnci, Kavel Taşdelen, Meltem Kılıç, Merve
Hatipoğlu, Miray Aksu, Necdet Neydim, Nurcan Demir, Nüseybe Hilal Zorlu,
Tolga Gümüşay, Zeynep Oral

Sözelti

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Dergisi
İnceleme Araştırma Eleştirisi
ISSN: 2718-0573

www.sozelti.com

Önsöz.....	I
Bu Sayımızda.....	III

ÖZGÜN YAZILAR

İki Yatılı Okul Metni: “Çavdar Tarlasında Çocuklar” ve “İnatçı Kız” - Necdet Neydim.....	2
Türk ve Dünya Sinemasında Yatılılık Olgusu - Nurcan Demir.....	10
Bir Yatılının İtirafı - Tolga Gümüşay.....	32

MAKALE ÇEVİRİLERİ

Bir Yatılı Okulzedenin Perspektifinden Yatılı Okul Deneyimi - Merve Hatipoğlu.....	46
Amerikan Yerli Edebiyatında Yatılı Okul Deneyimi - Büşra Yaman.....	53
Gerçekten Hayatınızın En İyi Yılları mı? - Kavel Taşdelen.....	64
Cinsiyet Farklılığı ve Yatılı Okul - Hatice Akgöz Abdülhamidoğlu.....	72
Sözlerin Kifayetsizliği - Didem Şimşek.....	79

RÖPORTAJLAR

Aydın Ilgaz Yatılı Okul ve Hababam Sınıfı.....	90
Yurtiçi ve Yurtdışında Yatılı Okul Hayatına ve Edebiyatına Bakış - Derya Oğuz ve Meltem Kılıç ..	100
S/sağır ve İşitme Engelli Çocuklara Yönelik İşaret Dili Çevirisi ve Edebiyat - Zeynep Oral...121	

FİLM LİSTESİ

Yatılı Okul ve Çocuğu Konu Alan Film ve Diziler - Nüseybe Hilal Zorlu.....129

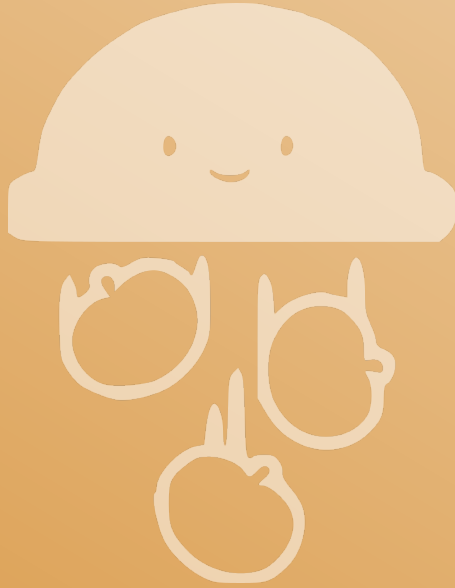
ÇEVİRİ VE TELİF ÖYKÜLER

Kırmızı El - Hatice İnci.....138

Mia ve Korkak Tavşan - Arzu Emlek.....142

Binbir Gecenin Şafağı - Miray Aksu.....145

ÖZGEÇMİŞLER

Merhaba Sevgili Okurlarımız,

Yedinci sayımızla birlikte Sözeltili'nin artık iki yaşında olduğunu duyurmaktan çok mutluyuz. Özveriyle çalışan ekibimizin yanı sıra dergimize çalışmalarını gönderen yazarlarımızın ve çevirmenlerimizin katkıları ile siz değerli okurlarımızın yoğun ilgisi, dolu dolu iki yıl geçirmemizi sağladı. Bunun için herkese teşekkürlerimizi ve şükranlarımızı sunuyoruz.

Yolculuğumuz boyunca çocuk ve gençlik edebiyatına ilişkin ergen edebiyatı, ergen psikiyatrisi, söylem çözümlemesi, masal, mitoloji, fantastik, distopya, çizgi roman, anime, çocuk edebiyatında savaş ve ölüm gibi konular işlenmiştir. Bu konulara yönelik bize farklı pencereler açan ve zengin içerikleriyle bizi bilgilerle donatan çeşitli makaleler kaleme alınmış, başta İngilizce ve Almanca olmak üzere çeşitli dillerden çeviriler yapılmış, yeri geldiğinde kitap eleştirisi ve kitap tanıtımları da yayımlanmıştır. Ayrıca tadımlık da olsa öğretmenlerin derslerinde konu edebileceği veya ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte okuyabilecekleri öykü çevirileri sunulmuştur. Bir makale özelliğini taşıyan röportaj köşemiz sayesinde de alanında yetkin kişilerinin görüşlerine doğrudan temas etme fırsatı sağlanmıştır. Tüm bu seçki Sözeltili'nin en büyük zenginliği olmuştur, kuşkusuz olmaya da devam edecektir.

Zengin içeriğimize yedinci sayımızın “**Ergen ve Gençlik Edebiyatında Yatılı Okul**” konusuyla bir yenisi daha eklenmiştir. Salt kurgu olmayan, gerçek hayatta yaşanmışlıklara da ışık tutan edebiyat metinlerinde, yatılılık kültürüne rastlamak mümkündür. 20. yy.'da yatılı okul edebiyatına dair kaleme alınan eserler arasında Robert Musil'in *Genç Törless* (1906) ve N.H. Kleinbaum'un filme konu olan kitabı *Ölü Ozanlar Derneği* (1989) yer alır. Bu ve genel anlamda yatılı okulu konu eden eserler; yatılılık kültürünü, ergenlik döneminde olan bireylerin geçtikleri süreçleri, yatılı okulda bulunan çocukların ve gençlerin öğrenim hayatlarını, kimlik kazanımlarını içermektedir. Türkiye'de ise Rıfat Ilgaz'ın unutulmaz eseri *Hababam Sınıfı* (1967) bulunur. Gençlik ve eğitim sorunlarına, idealize edilen figürlerin yapmacıklığına eleştirel bir yaklaşımla ele alan Rıfat Ilgaz, gözlemden

çok deneyime dayalı bir eser kaleme almıştır. Bu deneyimi ise yatılı okul kültürünü tatmış olan oğlu Aydın Ilgaz aracılığıyla edinmiştir. Aydın Ilgaz, hayatını babasının eserlerine yaşam vermeye adanmış, babasına rakip olan değil, babasını yücelten bir oğul olmuştur. Bu sayımızda Aydın Ilgaz ile yatılılık kültürüne ilişkin bir röportajımızın bulunduğunu iletmekten onur duysak da çok yakın bir zamanda kendisini kaybetmenin derin üzüntüsünü de yaşamaktayız. Başta ailesine olmak üzere, tüm sevenlerine baş sağlığı diliyor ve **yedinci sayımızı Aydın Ilgaz'a ithaf ettiğimizi belirtiyoruz.**

Yedinci sayımızda en anlamlı röportajımızın haricinde; yatılı okul kültürünün edebiyata yansımaları içeren, yatılı okula ilişkin kişisel deneyimlere yer verilen ve bu konuyu sinema mecrasında işleyen çalışmalar bulunmaktadır. Gerek yazılarıyla gerek çevirileriyle destek olan ve emeği geçen herkese yürekten teşekkür ediyoruz.

Satırlarımızı sonlandırmadan önce, araştırmalarıyla veya çevirileriyle katkı sunmak isteyen tüm paydaşlarımıza yeni yılda da kapımızın her daim açık olduğunu belirtmek isteriz. Bu süreçte gözettiğimiz tek ölçütün Sözeltili'nin ilkeleri olduğunun, popüler bilimsel metin türünden oluşan dergimizde özellikle çocuk gerçekliğinin, eşitliğinin, özgürlüğünün ve çocuk haklarının ihlal edilmemesi gerektiğinin altını bir kez daha çizmek isteriz. Gelecek yıl, çocuk ve gençlik edebiyatı alanında paylaşımlarımızın ve iş birliklerimizin katlanarak artmasını temenni ediyoruz.

Sözeltili ekibi olarak sizlere mutlu ve sağlık içinde geçireceğiniz bir yıl diliyor, hayallerinize giden yolda yolculuğunuzun tadını çıkartmanızı umuyoruz...

Sevgi ve Saygılarımızla,

Enise Eryılmaz

7. Sayımızda

Sözelti'nin ikinci yıl döneminde 7. sayımız siz değerli okurlarımızla buluşmaya hazır!

İki yıldır Sözelti; çocuk ve gençlik edebiyatı alanında inceleme, araştırma, röportaj, tanıtım ve eleştiri yazılarına, çocuk ve gençlik öykülerine, şiirlere yer veriyor ve böylelikle bizler de alana katkı sağlamaya çalışıyoruz. Bu süreçte çocuk ve gençlik edebiyatına gönül veren yazarlar, akademisyenler, alan uzmanları, araştırmacılar, çevirmenler, editörler, çizerler ve bu alana katkı sağlayan kişilerin çalışmalarını dergimizde barındırıyoruz.

Bu sayımızda “Ergen ve Gençlik Edebiyatında Yatılı Okul” başlıklı dosya konusu ön plana çıkıyor. Dosya konumuzun bağlamında bu sayımızda ağırlıklı olarak makale çevirileri ve ülkemizde yatılı okul konusunu yapıtlarında ele alan yazarların, yatılı okul deneyimi olan araştırmacıların röportajları bulunuyor. Böylece yatılı okul edebiyatının yanı sıra yatılı okul hayatına bir bakış açısı sağlanmaya çalışılıyor. Bu sayımızda 3 özgün yazı, 5 makale çevirisi, 3 röportaj, 1 film derlemesi ve 3 çeviri ve telif öykü yer alıyor.

Bölümlerimizin içeriklerine göz attığımızda, ilk bölümde alan uzmanlarının hazırladıkları inceleme ve araştırma yazıları karşımıza çıkıyor. Ardından gelen ikinci bölümde çeviri ekibimizin katkılarıyla İngilizceden Türkçeye yatılı okul ile ilgili çevrilmiş makaleler yer alıyor. Üçüncü bölümde yatılı okul deneyimi, Hababam Sınıfı, çocuklara yönelik işaret dili çevirisi gibi konuları temel alan kapsamlı bir röportaj köşesi okurlarımıza sunuluyor. Devamında yatılı okul ve çocuğu konu alan film ve dizilerin yer aldığı bir derleme bölümü geliyor. Son bölümde ise Almandan Türkçeye çevrilmiş öykülere ve özgün bir öyküye veriliyor.

İnceleme, araştırma yazılarımızı ve bunları kaleme alan yazarları ve araştırmacıları, “İki Yatılı Okul Metni: ‘Çavdar Tarlasında Çocuklar’ ve ‘İnatçı Kız’” – Necdet Neydim; “Türk ve Dünya Sinemasında Yatılılık Olgusu” – Nurcan Demir ve “Bir Yatılılığın İtirafı” – Tolga Gümüşay şeklinde sıralayabiliriz. Ayrıca bu bölümdeki özgün yazıları hazırlayan yazarlarımızın ve araştırmacılarımızın özgeçmişlerini dergimizin en sonunda bulabiliyorsunuz.

İngilizceden Türkçeye aktarılan makaleler ve çevirmenlerimiz ise; “Bir Yatılı Okulzedenin Perspektifinden Yatılı Okul Deneyimi” – Merve Hatipoğlu; “Amerikan Yerli Edebiyatında Yatılı Okul Deneyimi” – Büşra Yaman; “Gerçekten Hayatınızın En İyi Yılları mı?” – Kavel Taşdelen; “Cinsiyet Farklılığı ve Yatılı Okul” – Hatice Akgöz Abdülhamidoğlu ve “Sözlerin Kifayetsizliği” – Didem Şimşek olarak karşımıza çıkıyor.

Hemen ardından edebiyatçı ve yazar Aydın Ilgaz ile “Aydın Ilgaz Yatılı Okul ve Hababam Sınıfı” başlığıyla Nurcan Demir ve Necdet Neydim tarafından gerçekleştirilen röportaj, yatılı okul deneyimi olan araştırmacılar Derya Oğuz ve Meltem Kılıç ile “Yurt içi ve Yurt dışında Yatılı Okul Hayatına ve Edebiyatına Bakış” başlığıyla Semanur Ağca tarafından gerçekleştirilen röportaj ve son olarak araştırmacı Zeynep Oral ile “S/sağır ve İşitme Engelli Çocuklara Yönelik İşaret Dili Çevirisi ve Edebiyat” başlığıyla Tuğçe Ören tarafından gerçekleştirilen röportaj metinlerimiz geliyor. Bu röportajlardaki yazarların ve araştırmacıların özgeçmişlerine de dergimizin en sonunda ulaşabilirsiniz.

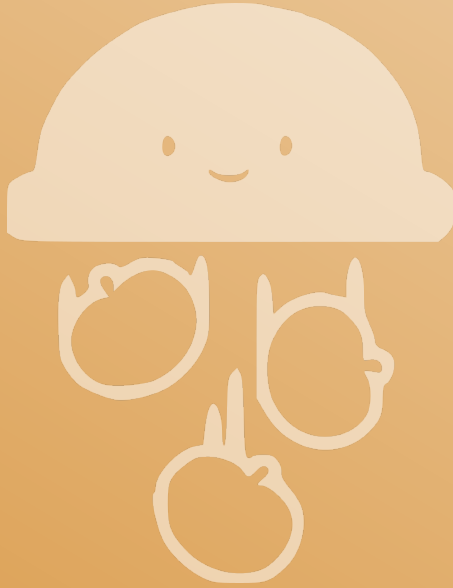
Dördüncü bölümümüzde Nüseybe Hilal Zorlu tarafından kaleme alınan “Yatılı Okul ve Çocuğu Konu Alan Film ve Diziler” başlıklı derleme çalışmasını görüyoruz.

Dergimizin son bölümünde yer alan çeviri ve telif öyküler bölümünde ise ilk olarak “Kırmızı El” başlıklı öyküyle Hatice İnci, “Mia ve Korkak Tavşan” başlıklı öyküyle Arzu Emlek’in Almancadan Türkçeye yaptıkları

eviriler bulunuyor. nceki sayılarımıza göre bir yenilik olarak da “Binbir Gecenin Şafağı” başlığıyla Miray Aksu’nun telif öyküsü yer alıyor.

Bu sayımızda emeği geçen ve katkı sağlayan herkese teşekkür ediyor ve tüm okuyucularımıza onları sürükleyen, keyifli ve bilgilendirici bir okuma süreci diliyoruz.

Semanur Ağca

ÖZGÜN YAZILAR

İki Yatılı Okul Metni:

“Çavdar Tarlasında Çocuklar” ve “İnatçı Kız”

Necdet Neydim

Jean-Jacques Rousseau'nun “Emile” isimli kitabını yazması, 1761 yılının ardından toplumsal dönüşümlerde bir çıkış noktası oluşturur. Rousseau, ebeveynlere “Çocuklarınızı sevin ve onlarla gurur duyun!” der Emile’de. Bu aslında farklı biçimde algılanır ve çocuklarıyla gurur duymak isteyen aileler onları yatılı okula gönderir. Daha önce dinî kurumların kullandığı yatılılık sistemi modern okul anlayışında da yerini alır. Bu konu edebiyata yansıtıldığında oldukça farklı yaşam tanıklıkları ve eğitim anlayışları ile karşılaşırız. Üstelik bu kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı yaşanan ve o çocukların yaşamında silinmez izler bırakan bir tanıklığa dönüşür.

Bu metnimizde iki romanı ele almaya çalışacağız. Bir erkek ve bir kız romanı. İkisi de yatılı okul gerçeğinden yola çıkıyor ve dönemsel bağlamda alımlamasıyla birlikte önemli bilgileri bize taşıyor.

Çavdar Tarlasında Çocuklar (özgün adıyla “The Catcher in the Rye”), Amerikalı yazar Jerome David Salinger’in 1951 yılında basılmış romanıdır. Times dergisi ve okuyucular tarafından 20. yüzyılın İngilizce yayımlanmış en iyi yüz eseri arasında sayılan Çavdar Tarlasında Çocuklar, günümüzde hâlen birçok kişi tarafından "20. yüzyıl modern edebiyatının başyapıtı" olarak değerlendirilmektedir. Amerika’da ergen edebiyatı bağlamında bir dönem yasaklanan ve aynı zamanda da en fazla okurla buluşabilen bir kitaptır. Kitapta, kitabın başkahramanı Holden Caulfield’in ağzından, yatılı okuldan atılmasıyla başlayan üç günlük süreç anlatılır.

19. ve 20. yüzyıl hem doğalcılık hem de gerçekçilik akımlarının baskın olduğu yüzyıllardır. Amerika’da büyük bunalım ve ardından gelen 2. Dünya Savaşı, edebiyatı da etkilemiş ve varoluşçuluk akımlarıyla birey farklı bir yere konmaya başlanmıştır.

Toplum ve birey; bir yandan Sanayi Devrimi ile bunun getirdiği sorunlar, iktidar ve güç peşinde kaybedilen savaşlar ve sonuçta kendi varoluşunu ve bunun temelinde yatan değerleri sorgulamaya başlayan toplum yapısı...

J. D. Salinger,“Çavdar Tarlasında Çocuklar” (The Catcher in the Rye, 1951) ile eğitim sistemine ve topluma olan tepkisini ortaya koyar. Hayata olan alaycı yaklaşımıyla kitabın kahramanı genç Holden Caulfield, amaçsızlığı, yaşadığı yabancılaşmayı ifade tarzındaki açık saçıklık ve hayata tepkisiyle farklı kuşaklara seslenmeyi başaran bir anti-kahramandır.

Metin okur tarafından duygusuz ve sıkı kuralları olan bir dünyada bireyin yabancılaşmasının öyküsü olarak benimsenir. Holden, birçok okuyucu için kültürel baskının öbeğinde kısıtlanamayacak saf bireyselliğin sembolü hâline gelir.

Romanın kahramanı Holden Caulfield, ergenler için topluma karşı duruş açısından bir sembol haline gelmiştir. Kamuoyunda John Lennon’u öldüren ve Başkan Ronald Reagan’a suikast düzenleyen saldırganların okudukları kitap olarak ön plana çıkan The Catcher in the Rye bu kötü şöhretine karşın başka bir Amerikan başkanı olan George H. W. Bush tarafından gençlik yıllarında kendisine ilham veren kitaplar arasında gösterilmiştir.

Salinger’de yayınlanmasından iki yıl sonra kitapla ilgili bir söyleşide kitapta anlatılanların bir nevi otobiyografi olduğunu söylemiş ve şöyle demiştir: “Çocukluğum, o kitaptaki oğlaninkine çok benzer geçti. İnsanlara bundan bahsetmek büyük bir ferahlama getirdi.”

“Çavdar Tarlasında Çocuklar” romanı, büyümek istemeyen bir çocuğun, daha doğrusu yetişkin olmak istemeyen bir ergenin yaşadıkları üzerine kuruludur. Roman, 17 yaşındaki Holden’in bir önceki sene (muhtemelen 1949 yılında) başından geçeneri anlatacağını söylemesiyle başlar. Ancak okuyucu Holden’in yaşadıklarından ziyade kafasının içindekilerle yüz yüze kalır. Romanın olay örgüsü sade, olaylara ev sahipliği

yapan mekânlar kısıtlı ve anlatılanların geçtiği zaman dilimi de üç gün gibi kısa bir süredir. Holden daha önce de birkaç okuldan uzaklaştırılmıştır ve bu seferki okulu olan Pencey Prep'ten de Noel'den birkaç gün önce uzaklaştırılmış olduğunu öğrenir. Noel tatilini de fırsat bilerek okuldan ayrılması gereken tarihten birkaç gün önce ayrılmaya karar verip ailesinin yaşadığı New York'a gidip bir otele yerleşir ve kendini sokaklara atar. Ailesiyle yüzleşmek istemediğinden onlardan habersiz New York'ta bulunduğu bu süreçte, hayat kadınlarından bağış toplayan rahibelere, eski öğretmenlerinden okul arkadaşlarının annelerine kadar birçok kişiyle görüşür, birçok kişiyi arar ve aynı zamanda şehirde dolaşmaya devam eder. Başından geçenleri anlatan Holden, konuşmaya devam ettikçe her ne kadar farkında olmasa da büyümekten, yetişkin olmaktan çekinen, yetişkinlik ve çocukluk arasındaki evrede tıkanmış olan ve psikolojik bir çöküşe doğru sürüklenen bir anlatıcı profili çizer. Muhtemelen bu yüzden Holden'in anlattıkları sıkıntı, depresyon, nefret, karmaşa, karamsarlık ve endişeyle doludur.

Holden'in içinde bulunduğu evredeki ruh hâli ve yaşadığı ikilem anlattıkları üzerinden de sık sık görülür. Bir yanda çocukluğun masum yönleri, diğer yanda yetişkinlikten alınan yozlaşma vardır. Kitap boyunca Holden'in mutluluk ve pişmanlık, güven ve korku, neşe ve keder arasında gidiş gelişleri bu durumla ilişkilendirilebilir.

Holden'in bahsettiği tüm karakterlerin içinde tek değer verdiği ve romanın gidişatına yön veren yegâne karakter, Holden'in 10 yaşındaki kız kardeşi Phoebe'dir. Bunun dışında bir de 3 yıl önce lösemiden ölen erkek kardeşi Allie vardır. Allie'nin ölümü Holden'i çok etkilemiştir ve acısını hâlâ içinde taşımaktadır. Kız kardeşinden her bahsedişinde övgü dolu sözler sarf eden Holden ile Phoebe arasındaki ilişki romanın tek samimi ilişkisidir. Bununla birlikte kendi dünyasında yaşayan, benmerkezci Holden'in sadece Phoebe söz konusu olunca kendinden başka bir insanı umursadığı görülmekte, hatta kendi yaşamına bile etki edecek kararlar verebilmektedir.

Genelde kız kardeşiyle ilişkisi ve ona karşı duyduğu kaygılar ve özelde bu olay Holden'in yetişkinlikle çocukluk arasındaki çatışmasının derinleştiği noktayı de işaret etmektedir. Başından geçenleri anlatırken kullandığı küfür ve cinsellikle dolu diline ve umursamazlığına rağmen Phoebe söz konusu olduğunda kahramanımız bundan uzaklaşır, tedirginleşir, kaygılanır ve kız kardeşinin başına bir şey gelmesinden veya belki de bir yetişkin olarak onu taşımaktan korkar.

Kararından vazgeçtikten sonra Phoebe ile bir lunaparka giden Holden, orada atlıkarıncada eğlenen çocuklara bakarken çocukluktan yetişkinliğe geçişin acısını dile getirir bir şekilde: "... sonra ata bindi ve bana el salladı, ben de ona el salladım... Ama iyi ıslandım yine de. Hiç umursamadım. Birdenbire kendimi acayip mutlu hissettim, Phoebe'yi böyle durmadan dönerken görünce. Az kalsın haykırıacaktım, kendimi felaket mutlu hissediyordum. Felaket güzel görünüyordu yalnızca, üstünde mavi mantosuyla filan dönüp duruyordu. Tanrım, keşke siz de orada olsaydınız."

"Comin' Through the Rye" şiiri Salinger'ın metaforik kitap başlığının (The Catcher in the Rye) çıkış noktasıdır. Bir İskoç şairi olan Robert Burns'un bu şiiri, daha sonra bestelenerek bir çocuk şarkısı olmuştur. Holden yolda yürürken bu şarkıyı söyleyen bir çocuk görür ve çocuğun neşeli, umarsız tavrı çok hoşuna gider. Fakat şarkının sözlerini yanlış duyar. "Gin a body meet a body/ comin' through the rye.", yani "Rastlarsa birine biri, çavdarlar arasında." mısrasını "Gin a body catch a body/ comin through the rye.", yani " Yakalarsa birini biri, çavdarlar arasında." olarak duyar. Başlığın ne olacağı sorulduğunda Robert Burns'un bir şiirinden bir alıntı yaparken hata yapar ve "The Catcher in the Rye" (çavdar tarlasındaki tutucu/ yakalayıcı) der. Burns'un şarkısı "Comin' Thro' the Rye" günümüzde farklı versiyonlara sahiptir. Her versiyonda şarkı sözleri farklılıklar taşır. Bazılarında şarkı çavdar tarlasında yere uzandığı için eteği ıslanan bir kadını anlatır. Diğerlerinde ise çavdar tarlasında olmayı sorgulayan bir kadını konu alır. Ama hepsinin ortak bir noktası vardır: "Çavdar tarlasında karşılaştığın birini selamlamak ve öpmek yanlış mıdır, hele de o kişiyle

ciddi bir ilişkin yoksa? Bunu tüm dünya bilmek zorunda mıdır?” Şarkı bu noktada açık bir şekilde cinselliğin sıradanlaşmasını sorgulamaktadır. Holden’ın hikâyesinde de rahatsız edici bir şekilde yansır. Holden düşlerinde masumiyetin tek koruyucusu olan beyaz şövalyenin çağdaş versiyonudur. Kocaman bir çavdar tarlası hayal eder ve çavdarlar o kadar uzundur ki oyun oynayan küçük çocuklar koşarken yönlerini saptamaktan acizdirler. O ise tarladaki tek yetişkindir. Yapması gerekenin o çocukların uçurumdan aşağı düşmemeleri için kenara yaklaşanları yakalamaktır. Uçurumdan düşmek demek çocukluğun ve özellikle cinsel masumiyetin kaybı demektir. Dönemi etkileyen ana motif olarak geçerlidir bu durum. İçerdiği anlam da çocukları uçurumdan düşerken yakalamak, bu bağlamda onları cinselliğe adım atacakları ergenlikten korumaya çalışmaktır.

İnatçı Kız (Emmy Von Rhoden)

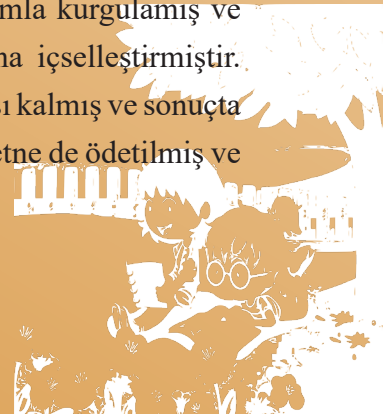
İnatçı Kız (1883), İlse Macket adlı genç kızın yatılı okul yıllarını yansıtır. İlse, vali yardımcısı olan babasının çiftliğinde deli dolu bir yaşam sürdürür ve üvey annesinin onu terbiye etmesine boyun eğmez. Bayan Reimar’ın yönettiği yatılı okulda zaman içerisinde iyi davranışların yanında, dik başlılığını ve direnmesini dizginlemeyi öğrenir. Yine bu süre içerisinde üstün niteliklere sahip bir kız evlat ve kadın olarak eğitilir. İlse’nin eğitiminde, direnmekten vazgeçmeyince sevdiklerini yitirdiğini anlatan okul öğretmenlerinden Bayan Güssow’un yaşam öyküsü, ayrıca tiyatro sanatçısı olarak kendini mesleğine adanmış annesinin ilgisizliği yüzünden ruhsal ve bedensel olarak hasta olan yetim çocuk Lilli’ nin ölümü önemli bir rol oynar. Bir erkek kardeşin doğumundan sonra İlse’nin eve dönmesine karar verilir. Eve dönüş yolunda konakladığı aile dostlarının evinde, daha sonra nişanlanacağı avukat oğullarıyla tanışır. Çiftlikte kalan İlse’nin amcası, Bayan Güssow’un inatçılığı yüzünden kaybettiği adamdır. Bu olaylar onların da bir araya gelmelerini sağlar. Bir İngiliz olan okul arkadaşı Nellie de okul öğretmenlerinden Althoff ile evlenir ve kimsesiz bir kız olduğu için mürebbiyelik yapma zorunluluğundan da kurtulmuş olur.

Roman, yazıldığı dönemdeki (19. yüzyıl) temel motifleri ve tipleri yansıtmaktadır. Bir genç kızın meslek eğitimine yöneltilmesi, evlenmesini engelleyecektir. Oysa bir genç kızın ana görevi ev kadınlığı, annelik ve eşliktir. Kadının mesleğe yönelmesi birincil önceliği alırsa aile ve çocuk için mutsuzluk getirecek sonuçlar doğabilir. Genç kızın yüksek nitelikler kazanması için yatılı okulda yetiştirilmesi, meslek sahibi ve saygın erkekler için iyi bir seçenek olmasını sağlar. Metnin içeriğini formüle etmek ve genç kız eğitiminin amacını belirtmek gerekirse diyebiliriz ki burada amaç, toplumda egemen olan erkeğin çıkarlarına uygun bir genç kız yetiştirmektir. Genç kızın eğitim süreci, inatçı kız ve vahşi at terbiye etmek mantığı içerisinde uyumluluk yeteneği olan, sadık ve boyun eğebilen bir kız oluşturmayı içerir. Döneminde sosyal statüyle sıkı bağlantıları olan yatılı okul eğitimi romanda güçlü bir tipikleştirmeye yansıtılmış ve toplumsal gerçeklik şemsiyesiyle de örtülmüştür. Metnin eğlendirici oluşundaki amaç, kız okuyucuyu egemen toplumsal sistemin belirlenmiş rollerine götüren amacı perdelemektir. Metnin ideolojik karakteri-örtülü bir biçimde yansıtılsa da aile ve yatılı okulun sınırlandırılmış eğitim alanı olduğunu ortaya koyar. Bu onu, özellikle dış sosyal gerçeklerden ve çalışma dünyasından uzak tutmak içindir. Cinsellik, coşkulu davranışlara yönlendirilerek bastırılmıştır. Kızın “ben” söylemi, “inatçı” ve “kafasının dikine giden” kavramlarıyla yoğun biçimde aşağılanmıştır. Metnin yapısı ana figürle özdeşleşmeye götürecek biçimde düzenlenmiştir. Metne genç kızların ilgisini çekecek motifler de yerleştirilmiştir.

Genel Değerlendirme

İki kitap iki ayrı ergenin yatılı okula gönderilerek olgunlaştırılma serüvenidir. İki farklı cins söz konusudur ama her ikisinden koşulsuz olarak istenen toplumsal beklentilere uyum sağlamaktır. Salinger’in Holden’i bu uyum konusunda direnirken Roden, İlse’yi tam bir uyumla kurgulamış ve kadının asla itaatsiz olamayacağı yargısını kahramanına içselleştirmiştir. Holden, uyumsuzluğu sonucu okuldan atılmış, toplum dışı kalmış ve sonuçta ağır bir bedel ödemiştir. Bu bedel aynı zamanda yazılı metne de ödetilmiş ve

kitap uzun süre yasaklanmıştır. Dönemsel bağlamda bakıldığında Amerikan toplumunun ve de sistemin kabul etmekte zorlanacağı Holden figürü ve temsil ettiği anti otoriter tavır nedeniyle kitap yasaklanmıştır.

Oysa Holden'in gittiği okulda yaşadıkları onun hayatı algılamak istediği gibi değildir. Sahte samimiyetli arkadaşlar, öğrencisine eğilim duyan ama bundan utanmak bir yana onun okuldan atılacağı notları veren öğretmen bile varken Holden'dir uyumsuz olan. Salt başarıya odaklanmış bir okul ve bu başarıyla öğrencilere sözümlü ona gurur vereceği bir başarı özdeşimi sağlayan eğitim sistemi. Sistem kendisini o denli mükemmel sayar ki kendisini eleştirecek bir şey bulmak bir yana ona tahammülü bile yoktur. Ters düşen atılır.

İlse'nin okulunda ona öğretilen uyumlu bir anne ve eş olmaktır. Bunun için ona salt bu süreçte kullanabileceği bilgiler verilir onun dışında söz konusu olan kuşatılmışlıktır. Alışveriş yapacak kadar matematik bilgisi, yemeği yakmayacak kadar fizik kimya, daha çok dini metinler ve kendini rehabilite etmek için resim, karşısındakini eğlendirmek içinse müzik öğretilir. Masallardan başlayarak kadına biçilen rol model erkeğe hizmet etmektir. İlse de bunu öğrenir. Aksini bir tavırdaki cezalandırılacağını bilir. Arkadaşlarının yaşadıklarından bu cezanın ağırlığını deneyimlemiştir.

Yatılı okul sistemi eğitimden yoksun kesimin buna ulaşabilmesi için belki işlevsel bir yöntem gibi görünebilir. Ama bir çocuğun en ihtiyaç duyduğu bir dönemde anne ve babasından uzak kalması onun bilinç altına hangi travmaları yerleştirir bilemeyiz. Ayrıca bu yöntem çocuğun nesneleştiği bir yöntemdir ve çocuğu tek tipleştirmeye götüren bir yoldur.

Yatılı okul edebiyatı tarihsel süreçte çocuğun karşılaştığı ve ona dayatılan yaşam biçimleri üzerine bize ayrıntılı bilgiler verir. Bu iki romanda geçen yüzyılın sonunda kadına dönük yaklaşım ve erkek çocuktan beklenen ve ona dayatılana karşı nelerin olabileceği konusunda bize ip uçları veriyor. İlk metin yazıldığı dönemde yasaklanırken diğer metin, döneminde çok popüler oluyor. Bir örnek verecek olursak İnatçı Kız, Hitler döneminde

36.000 baskıya ulaşıyor hatta bedava dağıtılıyor. Ancak bugün okutulan bir kitap değil. Çavdar Tarlasında Çocuklar, bir dönem giremediği okullarda (Amerika'da) şimdi okutulmadığı zaman okulun eleştirisi aldığı bir yapıt olarak duruyor karşımızda.

Kaynakça

http://tr.wikipedia.org/wiki/Holden_Caulfield

https://tr.wikipedia.org/wiki/Holden_Caulfield

https://tr.wikipedia.org/wiki/J._D._Salinger

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:Almanya_k%C3%BClt%C3%BCr_tarihi

Neydim Necdet: Genç Kız Edebiyatı, Bilgi Yolu Kültür yayınları, İstanbul 2020

Roden, Emmy von: İnatçı Kız, Çev: Rıza Akdemir, Kültür Bakanlığı, Ankara 1998

Salinger, J.D : Çavdar Tarlasında Çocuklar, Çev: Coşkun Yerli, YKY İstanbul 2006

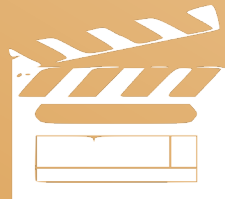
Türk ve Dünya Sinemasında Yatılılık Olgusu

Nurcan Demir

Giriş

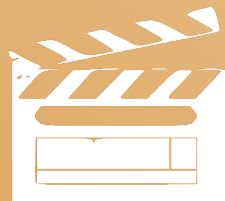
Günümüze değin yapılan birçok araştırmada elde edilen verilerle de ispatlanmış olduğu üzere eğitim ve öğretim hayatının bireylerin gelişiminde ve karakterlerinin oluşumunda önemli bir yere sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Çocuklukta ve ilk gençlikte edinilen kazanımlar bireylerin geri kalan yaşamlarının yapı taşlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda yatılı okuyan yani okulun ev, öğretmen ve idarecilerin ebeveyn olma hâlini tecrübe eden bireyler, örgün eğitimde öğrenim görenlere kıyasla çok daha farklı bir hayat tecrübesi yaşarlar. Bu farklılık bireylerin tüm hayatı boyunca bilinçaltı ve bilinçdışı süreçlerine etki eder ve yaşamlarının her kademesine yansır. Yatılı öğrenim gören gelişim çağındaki çocukları derinden etkileyen yatılılık kültürünü oluşturan birçok etmen bulunmaktadır. Yatılı okulların genellikle şehir merkezlerinden uzak, kırsal bölgelerde yer alan yalıtılmış konumları, eğitim ve öğretimi diğer örgün öğretimle eğitim yapan kurumlardan farklılaştıran müfredatları, katı disiplin kuralları ve cezai yaptırımları gibi temel kıstaslar bunlardan bazılarıdır. Yatılı okulların kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği gelişim evresinde toplumsal, politik, ekonomik ve dinî etmenlerin kurumsal ve işleyiş olarak yapı üzerine olan etkileri ve bu kökenden doğan yatılılık kültürü okulun bulunduğu coğrafyaya, ait olduğu toplum ve kültüre bağlı olarak farklılıklar gösterse dahi temelde dikkat çekici bazı benzerlikler barındırmaktadır.

Tarihsel süreçte ele alındığı zaman yatılı okul kültürünün dini eğitim verme amaçlı kurulan kurumlarla başladığı görülmektedir. 18. yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi ile eğitim öğretim farklı bir boyuta taşınmıştır çünkü Sanayi Devrimi ile birlikte babadan oğula aktarılacak iş kollarının sürekliliğini sağlayabilmek için donanımlı, vasıflı ve elit

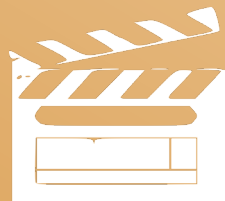
iş gücüne duyulan ihtiyaç artmıştır. Bu da okullaşmanın ve öğrenim görmenin daha önemli hâle gelmesine sebep olmuştur. Bu süreçte kurulan eğitim öğretim kurumları arasında yatılı okullar da bulunmaktadır. Yatılı okullarda verilen eğitim öğretim dinî kurallar çerçevesinde planlanmış ve öncelikli hedef olarak yüksek dinî ve ahlaki değerlere sahip, toplumsal kurallara uyan ve iktidarın gücüne karşı itaatkâr yetiştirilen erki, toplumda yüksek mevkilere getirmek ilke edinilmiştir. Bu okulların çoğunluğunu, öğrencilerini, toplumun gelir düzeyi yüksek burjuva ailelerinden seçen ve dinî ağırlıklı eğitim veren özel okullar oluşturmakta ve okul yerleşkeleri şehir merkezinden uzak kırsal bölgelerde yer almaktadır. Okullar konumları itibarıyla doğa sporları ve sportif etkinlikler için uygun ortamı sağlamakta, öğrencilerin fiziksel sağlığını ve gelişimini olumlu yönde etkileyecek olanaklar sunmaktadırlar ancak şehir merkezine olan uzaklıkları göz önünde bulundurulduğunda öğrenciler toplumdaki, sosyal ve kültürel etkileşimden mahrum bırakılmaktadır. Bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin, okul yönetimi ve öğretmenleri tarafından müfredat uyarınca belirlenen kültürel ve sportif etkinlikler haricinde herhangi bir aktiviteye katılımları kurullarla sınırlandırılmış olmakla beraber, okuyacakları kitap, gazete ve dergiler de sıkı bir denetim altındadır. Hatta güncel birçok kaynağın okul sınırlarına alınmasının kati suretle yasaklandığı görülmektedir. Bu sınırlandırma sadece sosyal ve kültürel etkileşimden ibaret değildir, öğrencilerin aileleriyle olan iletişimine de belirli düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelerle çocuğun ve ailesinin sıklıkla görüşmesinin önüne geçilir, zamansal ve uzamsal mesafenin araya girmesiyle aile bağları gittikçe zayıflar.

Çoğu yüksek kalın duvarlarla çevrelenmiş, dışarıya açılan kapıları kilitli ve giriş çıkışları güvenlik elemanlarının gözetiminde olan bu kurumlarda öğrenim gören öğrenciler, çok erken yaşlardan itibaren anne babalarından, kardeşlerinden, evlerinden, odalarından, alışkın ve aşına oldukları birçok samimi ve sıcak ortamdan ayrılarak öğrenimlerine uzakta, yalnız devam etmektedirler. Gelişimin anne babaya en çok ihtiyaç duyulan dönemlerinden biri olan çocuklukta yaşanan bu ayrılığın ilk günlerindeki

acıyı anlamlandırmak çocuk için zordur ve bunun üstesinden gelmek ancak kayıpların yerine yeni nesnelere koyarak ya da o acıyı yok sayarak mümkün olmaktadır. Tam da bu noktada evin yerini okul, anne babanın yerini öğretmenler ve kardeşlerin yerini de arkadaşlar alır. Ev kurallarının yerine artık okul kuralları, oda kurallarının yerine yatakhane kuralları gelir. Baba figürü fiziksel olarak eksik olsa da, yatılılık kültüründe baba arketipinin temsil yöntemleri onun yokluğunu aratmayacak kadar güçlüdür. Kaçınılmaz olarak çiğnenen ve uyulmayan her kuralın cezai yaptırımları ve bu cezaların uygulayıcıları da baba otoritesinin yerini alır ki bu da yine okul yöneticileri, öğretmenler hatta zaman zaman üst sınıfta öğrenim gören öğrencilerdir. Tam da bu noktada, erkek yatılı okullarında anne figürü hem gerçekte uzaktadır hem de sembolik olarak anneyi hatırlatacak ve temsil edecek simge yok denecek kadar azdır. Bunun sebebi anne oğul ilişkisi temelli bir yaklaşımla değerlendirildiğinde erkek çocuğun “erkek” gibi yetişmesi için çoğunlukla toplumda duygusal, uyumlu ve hassas karaktere sahip olduğu düşünülen anneden olabildiğince mahrum bırakılmak istenmesi olarak açıklanabilir. Ataerkil toplumlarda kadının yeri olarak ele alındığı zaman ise kadının, kadına ait özelliklerin ve anne arketipinin erkeğin düzeni içinde kırılabilirlik, bilinmezlik ve karmaşa olarak algılandığı ve kadının toplumda buna göre konumlandırıldığı göz önünde bulundurulduğunda, kadına ve kadını hatırlatacak temsil sistemlerinin en aza indirildiği açıkça görülmektedir. Diğer taraftan kadın figürünün yer aldığı karma tip eğitimden de dinî bağlamda ve cinsellikle ilgili sorunlar göz önünde bulundurularak kaçınılmaktadır.

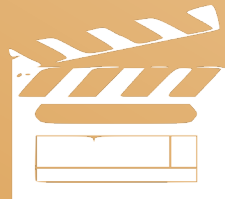
Yatılılık bağlamında birçok eski yerini yenisine bırakır, evin yerini okul, odanın yerini yatakhane, kardeşin yerini arkadaş alır mesela. Bu devir teslim sürecinde yeri hiç dolmayan tek şey anne ve babanın ilgi, şefkat ve sevgisidir. Onun yokluğunda gelişme çağındaki çocuğun hissettiği en yoğun duygu terk edilmişliktir. Çocuk içinde bulunduğu durumu kabullenmek, bu duruma mümkün olan en kısa zamanda alışmak zorunda olduğunu bilir, bu sebeple duygularını çoğu zaman dile getirmez çünkü duyguların

dillendirilmesi onu daha çok üzer, yalnızlaştırır ve onun yaşadığı travmayı daha da ağırlaştırır. Bu koşullarda, çocuk için yaşadığı terk edilmişlik, çaresizlik ve yalnızlık duygusuyla baş etmenin en kestirme yolu; içe kapanma, acıyı yok sayma ve yeni düzene uyum sağlamak için yeni koşul ve kurallara sorgusuz sualsiz bir şekilde itaat etmektir.

Yatılı okulda öğrenim gören öğrencilerin kabullenmeleri ve içselleştirmeleri gereken en önemli olgulardan bir diğeri de mahremiyet duygusu, özel ve öznel alanların yitirilmesidir. Çocuk artık kendine has bireyselliğini kaybetmiş, bunun yerini kalabalıkların bir arada yaşadığı çoğulcu düzen almıştır çünkü yatılı okulların çoğunda koğuş sisteminde oluşturulmuş yatakhaneler, toplu hâlde yıkanılan banyolar ve karavanalarda getirilerin yemeklerin okulca yendiği yemekhaneler bulunur. Gelişim çağındaki çocuk hem gruplar hâlinde yaşanan ortamı benimsemek hem de kendi iç disiplinini geliştirerek toplu alanlarda yaşama kurallarını kabul etmek zorundadır. Gerek toplu yaşama kuralları gerekse okul kurallarını içselleştirmek ve bunlara uyum sağlamak için iç disiplinini geliştirmek, gelişim çağındaki çocuğu zorlayıcı süreçlerdir. Ancak kurumsal yapılanma bu sürecin zorluğuyla değil kurallara uyulup uyulmadığıyla daha çok ilgilidir. Bu sebeple çocuğun itaatkâr olmayan, olumsuz nitelenen ve onaylanmayan davranışları için yönetimin disiplin kuralları gereğince mutlaka ağır ya da hafif yaptırımlar uygulanır. Bunları; akranlar arasında öğrencilerin birbirlerine karşı sergiledikleri kimi zaman aşağılama kimi zamansa zorbalık derecesine varan ve şiddet içeren davranışlar, idare tarafından hem fiziksel şiddet hem de okulla ilişik kesme derecesinde ağır yaşanan yaptırımlar hem de aileye akseden durumlarda baba tarafından uygulanan yaptırımlar olarak örneklendirmek mümkündür.

Tam da bu noktada toplumsal hiyerarşinin görüldüğü en küçük birimlerden biri olan okullarda karşımıza çıkan yatılılık, otorite, denetim, düzen, suç ve ceza olgularının öteden beri insanları yönetmek için iktidarlarca dinî yaptırımlarla ataerkil yapı tarafından kullanılan işlevlerini müfredatlar ve okul kuralları adı altında baskıcı bir şekilde sürdürdükleri görülmektedir.

Toplumsal statükonun bekası için her anlamda elverişli ortamın oluşturulduğu yatılı okullarda, sistemin nasıl işlediğine ve bu işleyişin sebep olduğu mağduriyete çok açık bir şekilde tanık olmak mümkündür. Kurumsal varlıklarını farklı coğrafyalarda ve kültürlerde sürdürmelerine rağmen yatılı olarak öğrenim gören birçok öğrencinin anne-baba sevgisiyle, yuvasında sıcak bir aile ortamında hayatı özgürce tanıma, hayat içinde kendini keşfetme, kişiliğini kurma ve karakterini oturtma meşgalesinde olması gereken ergenlik dönemindeki bireylerin yaşadıkları çaresizlik ve terk edilmişlik duygusu ile mücadeleleri; ailelerine ve soyadlarına layık olmak için çabalarına ek olarak kati kurullarla sınırları belirlenmiş ortamda kimi zaman şiddete ve zorbalığa varan travmatik uygulamalara rağmen hayatta kalma savaşmaları ortaktır.

Yatılılık Tanımı ve Yatılılık Kültürü

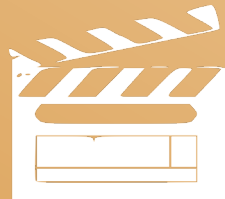
Yatılı Okul, örgün eğitim yapan okullardan farklı olarak öğrencilerin çoğunun ya da tamamının akademik takvimle belirlenmiş eğitimleri süresince okulun yerleşkesi içinde konaklayarak öğrenim gördükleri kurumlardır. İngilizcede yatılı okullar için kullanılan “boarding” terimi “lodging” ve “meals” yani “kalacak yer” ve “öğünler” kavramlarını da bünyesinde barındırmaktadır¹. Türkçede ise “Yatılı” kelimesi “yatmak” fiilinden türeyen bir sıfattır. “Yatmak” fiili temel, yan ve mecaz anlamlarıyla ele alındığı zaman:

“Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak, /Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek, /Geceyi geçirmek üzere bir yerde kalmak, /Bir özellik kazanmak için bir şeyin içinde beklemek, /Belli bir süreyi cezaevinde geçirmek, /Ölü gömülmüş olmak, / Cinsel ilişkide bulunmak, / Bir düşünceyi veya bir öneriyi benimsemek, razı olmak, /Bulunmak, var olmak, /Olumsuz veya başarısız bir sonuç almak.”²

anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Yatmak fiilinin tanımlarının çağrıştırdığı ortak olgular teslimiyet, edilgenlik, boyun eğme, huzur ve

1 Macmillan English Dictionary, Macmillan Publishers, 2006, Oxford, s. 142.

2 Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1977, Ankara, s. 619.

durağanlıktır. Bu kelimeler yatılılık kavramı odağında incelendiği zaman yatmak sözcüğünün aynı anda hem olumlu hem de olumsuz anlamlar barındırdığı görülür. “Yatılı” sözcüğü ise “geceleri de kalınp yatılan (okul vb.), leyli” ve “geceleri de kalıp yatan (öğrenci, konuk), leyli”³ anlamına gelmektedir. Yatılı sözcüğünün Arapça kökenli “leyli” yani “geceye özgü” “gececi”⁴ kelimesi ile ilişkilendirilmesi yatılı öğrenim görmenin en ayırt edici özelliklerinden birinin geceleri evden uzakta, yatakhane uyumasına vurgu yapar niteliktedir. Dolayısıyla yatılı okul, bir nevi okulun ev olmuş hâli olarak nitelendirilebilir. Washington’da bulunan Yatılı Okullar Derneği’nin tanıtım sayfasında yatılı okullar için “geniş aileler” ifadesi kullanılmaktadır. Bu kavram yatılı okulun ev olma hâliinden çok daha geniş bir olgu içermektedir çünkü aile “evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” ve “aynı soydan gelen ve aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü” olarak tanımlanmaktadır⁵.

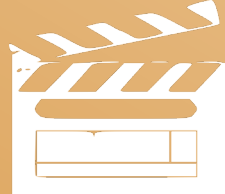
Okul ve aile arasında kurulan koşutluk okulun kurum kültürünün oluşmasında sadece konaklamanın değil yapı içindeki ilişkiler bütününde de birincil etken olduğunu göstermektedir çünkü okulun tüm paydaşları bu yapının (ailenin) bir parçası konumundadır. Öğrencilerin kendilerinden üst sınıflara “abi” ya da “abla” diye hitap etmeleri ve yatakhanelerde ve revirde görevli kadın personeller için “yatakhane annesi”, “hemşire anne” tabiri kullanmaları bu ilişki bağının göstergesi sayılabilir. Yatılı okullarda kurulan kardeşlik ilişkilerinin mezuniyet sonrasında da sürdüğü görülmektedir. Hayri Cem tarafından kaleme alınan ve Darüşşafakalılar’ın okul yıllarına dair anılarının toplandığı “İmkânsız Hayatlar” adlı eserde Halit Ziya Yılmayan, okula dair anılarını aktarırken sözlerine, “Darüşşafaka sevgisini dile getirmek mümkün değildir. Bizlere her şeyi veren, bizleri bir yerlere getiren Darüşşafaka’dır. Her Darüşşafakalı aynı anadan babadan dünyaya gelmiştir.”⁶ diyerek başlar. Yılmayan’ın abilik kurumunu anlatırken

3 Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1977, Ankara, s. 618.

4 Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1977, Ankara, s. 383.

5 Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1977, Ankara, s. 10.

6 İsmail Hayri Cem, İmkânsız Hayatlar: Darüşşafakalılarının Anıları, Kalkedon Yayınları, 2010, İstanbul, s. 189.

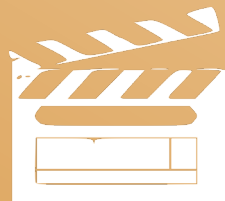

kullandığı “aynı ana babadan doğmuş gibi” benzetmesi yatılı okul kültüründe yaşanan akran ilişkilerinin yakınlığını anlatan önemli bir örnektir. Yılmayan, açıklamalarını şu ifadelerle sürdürür: “Dünya Harbi’nden çıkmış bir Türkiye; nüfus azalmış, çocuklar orada müthiş kaynaşma oluyordu. O zamanlar okulda 300 talebeydik. Türkiye’nin her yerinden gelmiş birbirine bağlı büyük bir aile... Bana bazen harçlık gelirdi bir yerlerden, ben o parayı hiç kendim yemedim hep kardeşlerimle paylaşırdık.”⁷

Elbette yatılılık kültüründe bahsi geçen abilik, ablalık ya da öğrenci ve okul çalışanları arasındaki annelik ve babalık kavramları her kurum yapısında aynı çağrışımları yapmamaktadır, bu işteş ilişkilerin yapısı okulun kuruluş amacı ve misyonu odağında şekillenmektedir. Şöyle ki, askerî bir yatılı okulda yahut asimilasyon amacıyla kurulmuş bir yatılı okulda öğretmenlerin öğrencilerle anne-baba-çocuk yakınlığına dayanan bir ilişki kurması olası değildir çünkü bu tarz kurumların önceliği çocuğu disipline etmektir. Öğrenci açısından yatılılık kavramının içinde barındırdığı teslimiyet ve edilgenlik olgusu aileden ve sosyal çevreden yalıtılmış olma gerçeği de göz önünde bulundurulduğu zaman beraberinde güçlü bir yalnızlık ve çaresizlik duygu durumunu da getirmektedir. Yatılı öğrenim gören çocukların karakter gelişimleri, hayat tercihleri ve gelecek yaşamlarını oluşturan yapı taşları bu kültürde edindikleri tecrübeler ve kazanımlar doğrultusunda şekillenmektedir.

Yatılı öğretim yapan kurumların ilk kuruluşundan günümüze kadar olan yapılanmasında toplumsal, politik ve tarihsel süreçler okulların misyon ve vizyonu üzerinde etkin rol oynamaktadır. Dünyanın hemen her yerinde farklı vizyon, misyon ve müfredatlarla, farklı yaş gruplarına hitap eden yatılı eğitim-öğretim yapan kurumlar mevcuttur. Bu okullardan kimisi yalnızca erkek veya kız öğrencilerin öğrenim gördükleri kimisi de karma eğitim yapan okullardır. Kuruluş amaçlarına göre yatılı okullar askerî eğitim verenler, dinî eğitim verenler, üniversite hazırlık amacı güdenler ve

⁷ İsmail Hayri Cem, İmkânsız Hayatlar: Darüşşafakalılarının Anıları, Kalkedon Yayınları, 2010, İstanbul, s. 195.

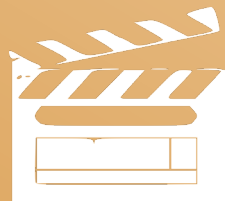

yatılı bölge okulları gibi maddi yetersizliği olan ya da farklı imkânsızlıklar sebebiyle eğitime ulaşamayan çocukları desteklemek için kurulanlar olarak sınıflandırılabilir. Özellikle din olgusunun okulların müfredatları ve yönetim uygulamalarındaki yansımaları kurum kültürünü derinden etkilemektedir.

Türk ve Dünya Sinemasında Yatılılık Kültürü

İnsanı insana insanla yaşamın içinden gerçek kesitlerle anlatan bir sanat dalı olarak sinemada, gerek Türk gerekse de Dünya film tarihinde yatılı kurum kültürü birçok yapıta konu olmuş ve farklı bağlamlarda işlenmiştir. Yatılı okul kültürü denildiği zaman başyapıt addedilen yönetmenliğini ve yapımcılığını Ertem Eğilmez'in üstlendiği, Rıfat Ilgaz'ın *Hababam Sınıfı* adlı ölümsüz eserinden uyarlanan 1974 yapımı Türk komedi filmi *Hababam Sınıfı* ve Amerikan sinemasından ise kurgusal olarak 1959'da, muhafazakar Vermont yatılı okulu olan Welton Academy'de geçen, öğrencilerine edebiyat öğreterek ilham veren bir İngilizce öğretmenin hikâyesinin anlatıldığı Peter Weir yönetiminde 1989 yılında çekilmiş bir film olan ve en İyi Özgün Senaryo Akademi Ödülü'nü kazanan, senaryo halinden N. H. Kleinbaum tarafından kaleme alınıp roman türüne de uyarlanan *Ölü Ozanlar Derneği* akla gelir. Yatılı okul kültürünü çoğunlukla coşku dolu arkadaşlıkların yaşandığı, yastık savaşları, okuldan kaçmalar ve yaramazlıklarla şenlenen bağlamından çıkarıp, trajik bir açıdan ele alan ve dramatik kurgusuyla dikkat çeken bir diğer eser ise yönetmenliğini Volker Schlöndorff'un üstlendiği 1966'da vizyona giren ve 1900'lü yılların Avusturya'sındaki dini ağırlıklı müfredatla eğitim veren bir yatılı okulda yaşananları konu alan Robert Musil'in aynı adlı romanından sinemaya uyarlanmış *Genç Törless* adlı yapıttır. Yatılılık odağında dikkat çeken bir diğer eser ise kendisi de yatılı bölge okulunda öğrenim görmüş olan Ferit Karahan'ın kamerasından beyaz perdeye yansıyanlardır, Karahan 2021 yapımı *Okul Tıraşı* adlı filmde yatılı okulların gerçeklerini tüm çıplaklığıyla eleştirel bir açıdan işlemiştir.

Ölü Ozanlar Derneği'ne konu olan Welton Akademi, mezun edeceği tüm öğrencileri üniversiteye hazırlayan bir kurum olduğu için akademik

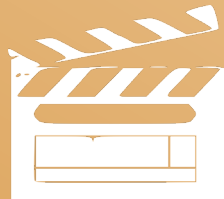
başarının birincil önem arz ettiği bir okuldur. Benzer şekilde *Genç Törless*'te öykülenen W'de bulunan yatılı okulun da öğrencileri dönemin ileri gelen ailelerinin çocuklarıdır ve bu okulda dinî ağırlıklı bir müfredat uygulanmaktadır; diğer taraftan *Hababam Sınıfı*'nda parasız ve paralı yatılı öğrencilerin bir arada öğrenim gördüğü genel bir lise yansıtılmaktadır, *Okul Tıraşı* adlı filme konu olan okul ise Türkiye'nin doğu kesiminde yer alan, öğrencilerini azınlıkların ve yoksul olarak nitelendirilebilecek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarının eğitim gördüğü parasız yatılı bir bölge okuludur.

Ölü Ozanlar Derneği ve *Genç Törless*, çocukların aileleriyle ayrıldıkları günün yansıtıldığı okulun açılış sahnesiyle başlar. Yaşı küçük olanların belki de hayatlarında ilk kez ailelerinden ayrılırken, gözyaşlarının usul usul aktığı bu sahnede, çocuğunu okula bırakmaya gelen babalardan birinin gülümseyip “Burayı çok seveceksin,” dedikten sonra, bir diğer babanın oğlunu “çocukluk etme” diyerek azarlamasının ardından “yeni evine” götürülmek üzere büyüklere emanet edildiği, dolayısıyla küçükleri avutmanın abilere düştüğü bu ilk sahne yatılı okul kültürünün gerçekleriyle izleyicinin karşı karşıya kaldığı ilk andır.

Yatılılık geleneğinin öncül koşulu, çocuğun aile ve ev ortamından ayrılması gerekliliğidir. Evden ayrılma, ev hasreti ve yoksunluk duygusu çocuğa öğrenim yaşamı ve yetişkinlik dönemi boyunca eşlik eden etkin duygular arasındadır çünkü yatılılık bağlamında çocuk, anne, baba, kardeş ve aile yaşantısına dair tüm aidiyet ve alışkanlıklarını bir anda yitirir ve bu durum onun sonraki yaşamında bağlılık temelli ilişkiler kurma zorluğu, depresyon, kaygı bozukluğu, duyguları yansıtmakta zorluk, saplantılı durumlar, bağımlılık yatkınlığı ve ikili ilişkilerden kaçınma gibi psikolojik sorunlara yol açabilmektedir.⁸

Çocuğun eş zamanlı olarak aniden yaşadığı anne-baba, kardeş ve ev kaybı, beraberinde özlem ve kırılma duygusuyla birlikte değersizlik

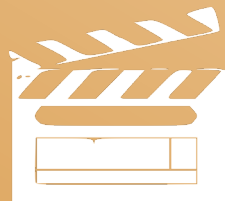
8 J. Schaverien, Boarding School: The Trauma of The Privileged Child, Journal of Analytical Psychology, 2004, sayı 49, s. 630-705.

inancını da getirmektedir çünkü yatılı okula gönderilen çocukların en yoğun hissettikleri duygu terk edilmişliktir. Çocuk, kendisine sağlanan tüm olanakların farkında olmakla birlikte “madem ailem beni seviyordu, o zaman neden beni evden gönderdiler?” sorusuna cevap bulmakta zorlanır çünkü ailenin kimi zaman büyük fedakârlıkla sağladığı ve okulun sunduğu tüm imkânlarla rağmen çocuğun yerine koyamadığı duygu anne, baba ve kardeş sevgisidir. Dolayısıyla “senin iyiliğin için” ve “iyi bir geleceğin olması için” cevapları çocuğun yalıtılmışlık duygusu içinde mantık çerçevesinde çözümleyebilmesine rağmen içselleştirebildiği olgular değildir. *Okul Tıraşı* filminde fırtınalı bir gecede yatakhane de Yusuf ve Memo arasında geçen: “Yusuf içeri kara ağaçlar giriyor.”, “Sen uyursan kara ağaçlar da uyur.” konuşmasındaki kadar gerçektir çocuğun yatakhane de yaşadığı yalnızlık, korku ve çaresizlik ve Ferih Karahan’ın da belirttiği gibi film aslında korku ve korku iklimini anlatmaktadır. Mesela öğretmen, battaniye içi odaya girip baktığında dövmez ama dövme hissiyatını hissetmek de, en az ona maruz kalmak kadar kötüdür.

Diğer taraftan çocuğun baş etmek zorunda olduğu diğer durum ise, okulun iyi bir şey olduğu ancak onu sevemediği ve orada mutsuz olduğu için sorunun kendisinden kaynaklandığını düşünmesidir. Buna rağmen yitirme ve terk edilme duygusunun ağırlığı altında hâla ailesini memnun etmeye çalışan çocuk, onların fiziksel yokluğuna ek olarak bir de sevgilerini kaybetme riskini göze alamaz. Bu yüzden ailesine ne kadar ihtiyaç duyduğunu ifade edemeyerek, baskılamak zorunda kalır. Çocuğun erken yaşta tecrübe ettiği bu ikircikli durum ilerleyen yaşlarında duyguları yansıtmada ve kendini ifadede güçlük çekme gibi sorunlara sebep olabilmektedir.

Çocuk yatılı öğrenim gördüğü süre içerisinde sadece ailesine karşı değil arkadaşlarına karşı da içsel duygularını saklamayı öğrenir çünkü sıra hasreti ve aile özlemi tüm çocukların kesiştiği bu yüzden de konuşmaktan sakındıkları ortak noktadır. Dolayısıyla yatılılar bu konuda konuşmak, ağlamak ve duygularını dile getirmekten kaçınırlar, içlerinde ağlayan

birisi olursa ya ondan kaçarlarsa ya da onunla dalga geçme eğilimine girerler çünkü acıtıcı duygularla yüzleşmek daha ağır sonuçlar doğurur, bu yüzden yaşanan duygu durumu karmaşası ile baş etmenin en iyi yolu duygularını reddetmek ve de özleyip de yerine koyamadığı her türlü duygu ve nesneyi yok saymaktır.⁹

Yapılan bazı araştırmalar okulda geçirilen zamanın, disiplin ve denetimin yoğunluğundan kaynaklanan sebeplerle yatılı öğrencilerin gündüzlü öğrencilere kıyasla akademik anlamda daha başarılı olduklarını, erken yaşlardan itibaren ailesel bağımlılıktan sıyrılıp bağımlılık temelli ilişkiler kurmayı başardıkları için hayatta daha özgüvenli bir duruş sergilediklerini, bağımsız hareket edebilme kabiliyetlerinin daha yüksek olduğunu ve kariyer basamaklarını daha hızlı ve emin adımlarla çıktıklarını göstermektedir; diğer taraftan farklı araştırmalar ise yatılı okul deneyiminin, yoğun psikosomatik hastalıkların görülmesi, kardeş bağlarının zayıflaması, aile ilişkilerinin bozulması, yoğun ev hasretinin sebep olduğu fiziksel ve ruhsal rahatsızlıkların görülmesi ya da aile tarafından istenmeme, terk edilme duygularının yaşanması sebebiyle birçok olumsuz sonuca sebep olduğunu göstermektedir.¹⁰

Yatılı okullarda toplumun farklı kültürlerinden ve sınıflarından çocuklar bir arada bulunmaktadır. *Genç Törless* ve *Ölü Ozanlar Derneği*'nde işlenen toplumun üst düzey ailelerinden seçen yatılı okullardan farklı olarak, *Hababam Sınıfı* ve *Okul Tıraşı* parasız yatılılık gerçeğinden yola çıkarak toplumdaki sınıfsal farklılığa ve düşük gelirli ailelerin yaşadıkları ekonomik sıkıntı ve yokluğu mercek altına almakta ve bu konuya vurgu yapmaktadır.

Ancak farklı kültürlerden, dinlerden ve ekonomik sınıflardan geliyor olmalarına rağmen betimlenen ve sözü geçen okullarda öğrenim gören karakterlerin durdukları ortak nokta, değişik kaygılarla da olsa,

9 N. Duffel, *The Making Of Them*, Lone Arrow Press, 2004, London.

10 J. Schaverien, *Boarding School: The Trauma of The Privileged Child*, *Journal of Analytical Psychology*, 2004, sayı 49, s. 630-705.

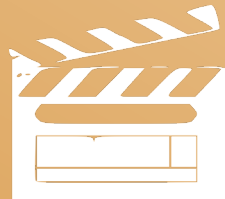

mevcut otorite içinde varoluşlarına ifade ve anlam bulma çabası olarak yansımaktadır. Çünkü filmlerin tamamında işlenen eğitim sistemi içe bakış körlüğü oluşturma, kendini keşfetme ve gerçekleştirmeyi engellemeyi hedefleyen bastırma üzerine kurgulanmıştır. Bu sebeptendir ki; özellikle düşüncelerin ifadesi söz konusu olduğunda uygulanan disiplin cezalarında eğitim sisteminin tehditkâr yapısı ve savunma mekanizmasındaki sertlik benzerlikler barındırmaktadır.

Yapıtlarda farklı müfredatla eğitim yapan okullarda öğrencilerle paylaşılan bilgi sınırlandırılmıştır. Öğrencilerin okula dışardan yazılı basın getirmesi ve okul sınırları içerisinde radyo gibi kitle iletişim araçları kullanmaları yasaktır. Tam da bu noktada Foucault, bilgiyi iktidarın ürettiğini, iktidar ve bilginin birbirlerini doğrudan içerdiklerini, bağlantılı bir bilgi alanı oluşturmadan iktidar ilişkisi olamayacağını ne de iktidar ilişkilerini varsaymayan ve oluşturmayan bir bilginin ve bilgi alanının olamayacağını kabul etmek gerektiğini söyler ve bilginin ancak iktidar ilişkilerinin askıya alındığı yerde olacağını ve bilginin ancak onun emirlerinin, taleplerinin ve çıkarlarının dışında gelişebileceğini öne sürer¹¹. Bu bağlamda değerlendirildiğinde öğrencilerin bilinç, bilinçaltı ve bilinçdışı süreçlerinin iktidarın gücüyle denetlenip, gözetlenmekte ve şekillendirilmekte olduğu aşikârdır.

Bahsi geçen filmlerde kurgulanan okulların otokratik yapısıyla, okulda disiplin ve işlerliği sağlayan kuralların, yaptırımların ve okul yöneticilerinin öğrenciler üzerinde kurdukları kontrol mekanizmalarının filmlerin konu edildiği dönemlerde hüküm süren iktidarların toplum üzerindeki yönetim anlayışıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin, 1876-1883 yılları arasında Darüşşafaka Lisesi'nde öğrenim görmüş olan Ahmet Rasim anılarında “Emirler Defteri”nden bahseder ve bu deftere kurallara uymayanların adlarının yazıldığından bahseder. O dönemde Darüşşafaka’da uyulması gereken kurallar bütünü şöyledir:

11 M. Foucault, Hapishanenin Doğuşu, İmge Kitabevi, 2019, Ankara, s. 65.

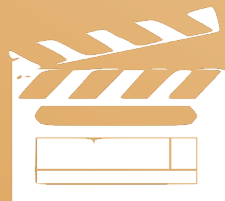
“Eskiye, büyüğe saygı göstermekle yükümlüdür. Birinci sınıf efendisi mutlaka kendi üstünde olan sınıf efendilerine her rastlayışta selamlamaya, mubassıra, müdüre, hocalara karşı resmî temmayı yerine getirmeye zorunluydu. Yapmayanlar hemen rapor edilirdi. Müzakerehanelerde, dershanede, yattıktan sonra yatak koşullarında yerinden kalkmak, konuşmak, gezinmek, uygunsuz hal ve harekette bulunmak; yemekhaneden ekmek vesaire kaçırmak; bahçede ağaçlara el atmak, yemiş koparmak; cam kırmak; sınıf taburundan ayrılmak; geriye kalmak, ileride yürümek; başka bir efendinin dolabını karıştırmak, kalemini, kağıdını almak; üzerinde, dolabında çakı, kalemıraş bulundurmak; izinden dönüşte mektebe kağıt, kalem, mürekkep dışında kitap, gazete, dergi, öteberi taşımak son derece yasaktı. Urbaları hor kullanmak, yırtmak, lekelemek, söküklerini yatarken terziye verip diktirmemek, teneffüslerde gürültülü oyunlar oynamak da cezayı gerektirirdi.”¹²

Yine Darüşşafaka Lisesi’nde 1883-1891 yılları arasında yatılı olarak öğrenim görmüş Ömer Faruk Numanzade’nin anılarında ise uygulanan cezai yaptırımlarda fiziksel şiddet ve hapis cezası olduğu görülür. Numanzade, “Müdüre karşı çıkan bir talebeye bu kadar eziyet edilirse bir nazırın veya padişahın karşısında duran inkılap kahramanlarına yapılan işkence nasıldır?” diye sorar. Numanzade 1937 yılı Temmuz’unda “devrim düşmanlığı” sebebi ile tutuklanmış, pek çok işkenceye maruz kaldıktan sonra aynı yıl içerisinde kurşuna dizilmiştir.¹³ Numanzade, Darüşşafaka anılarında öğrencilerin idareye karşı başlatmış oldukları isyan sonucunda uygulanan cezai yaptırımları şu şekilde anlatır:

“Bu küçük mektep isyanını bastırmak tahkik ve asileri cezalandırmak için mektepte bir soruşturma heyeti kuruldu. Bu isyana asıl mektep idaresi sebep olduğu halde o temize çıktı, top talebelerin, güçsüzlerin başında patladı. 7. ve 8. sınıfın bir çok talebesi suçlu sayılarak her birine 40-50 sopa vuruldu, her biri iki üç ay hücreye atıldı. Dayaktan sonra yarım saat kadar

12 İsmail Hayri Cem, İmkânsız Hayatlar: Darüşşafakalılarının Anıları, Kalkedon Yayınları, 2010, İstanbul, s. 31 .

13 İsmail Hayri Cem, İmkânsız Hayatlar: Darüşşafakalılarının Anıları, Kalkedon Yayınları, 2010, İstanbul, s. 50.

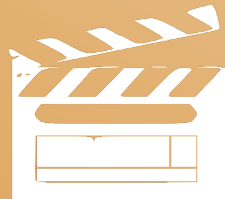

yerimden kalkamadım. Kalktıktan sonra dosdoğru hücreye gönderildim. Hücreler mektepte tuvaletlerin yanına yapılmış küçük bölmelerden ibaretti. Bu hücrelerin her biri bir suçluya ayrılmıştı. Hücrenin yüksekliği adam boyunda, eni ve uzunluğu ancak bir adamın oturup ayaklarını uzatabileceği kadardı. Buralara döşek değil adi bir hasır bile serilmemişti. Buradakiler yemek nedir bilmez, kuru ekmeği bile doyuncaya kadar yiyemezlerdi. Kapının üzerinde su ve ekmeğe vermeye, hava almaya mahsus bir delik vardı. Işık denilen nesne hiç görünmezdi, gece ve gündüz aynıydı. Ben bir ay yatıp çıktıktan sonra ayakta duramıyor, yürüyemiyordum. İki ay kadar hastanede yattım. İki üç ay hücrede kalıp çıkan arkadaşları ise tanımak mümkün değildi. Çoğunun vücudu erimiş, kurumuştur¹⁴

Ölü Ozanlar Derneği'ndeki öğrencilere uygulanan fiziksel şiddet ve okuldan atılma cezası ve *Genç Törless* 'te suçlu öğrencilere hiçbir yaptırım uygulanmayıp istismara uğrayan öğrencinin okuldan uzaklaştırılması toplumdaki suç, ceza ve adalet kavramlarının uygulanış yöntemlerine ilişkin kaynaklık etmektedir. Suça karşı uygulanan cezanın suçtan daha ağır olması, bir taraftan okullarda öğrenim gören tüm öğrencilere örnek teşkil edip muhtemel herhangi bir başkaldırı ya da disiplin sorununun ihtimal dâhilinde bile değilken önüne geçilmesi, diğer taraftan da bu yaptırımların toplumdaki yönetsel iktidarların gücünü sembolize etmesi bakımdan önemlidir. Tam da bu noktada adı geçen filmlerde güç kullanımının söz konusu olduğu durumlara koştur olarak bireyler üzerinden Napolyon Bonapart'a ve Hitler'e yapılan anıştırmalar dikkat çekicidir.

Eserlerde öğrenciler üzerinde kurulan denetimin keşiştiği bir başka husus da öğrencilerin sosyal toplumdaki yalıtılması ve fiziksel hareketliliklerinin okul yerleşkesiyle sınırlandırılmasıdır. Welton Akademi ve W'de bulunan yatılı okul şehir merkezinden uzak kırsal bir kesimde konuşlandırılmıştır. Bu durumun aksine *Hababam Sınıfı*'na konu olan okul şehrin tüm olanaklarından faydalanabilmeye olanak

14 İsmail Hayri Cem, İmkânsız Hayatlar: Darüşşafaklıların Anıları, Kalkedon Yayınları, 2010, İstanbul, s. 48.

tanıyan merkezî bir konuma haizdir ancak öğrencilerin okul sınırlarının dışına çıkmaları izin kâğıtlarıyla denetim altına alınmıştır dahası okulun yüksek duvarlarla çevrelenen bahçe kapısını tutan bir de bekçi görev yapmaktadır. Filmlerde sürekli olarak yatakhanelerde ayaklarını sürüyerek dolaşan idareci ve öğretmenlere, kilit altında tutulan kapılara, gözetleme deliklerine, av köpeklerine ve tırazbanlarda yankılanan sopa seslerine tanık olmak mümkündür. Yönetim uygulamalarındaki bu tutum okulların öğrencileri yahtarak, kapatarak, denetleyerek ve cezalandırarak görev bilinci yüksek, itaatkâr, dindar, yasalara ve yaptırım organlarına saygılı vatandaş yetiştirme misyonunu açıklamaktadır. Foucault’a göre modern iktidar bunu gerçekleştirebilmek için, çocuğu okula, hastayı hastaneye, deliyi tımarhaneye, askeri kışlaya, suçluyu da hapishaneye kapatır. Ona göre akıl hastaneleri, hapishaneler, ıslahhaneler, gözetim altındaki eğitim kurumları ve bir bakıma hastaneler, genel olarak bütün bireysel denetim mercileri çifte bir tarz üzerinde iş görmektedir: İkili ayırım ve işaretleme (deli-deli değil; tehlikeli-zararsız; normal-anormal) tarzı; ve baskı altına alıcı ayırma, farklılaştırıcı dağıtım (kimdir, nerede olmalıdır, onu neyle belirlemeli, nasıl tanımalı; onun üzerinde sürekli bir gözetim bireysel olarak nasıl uygulanmalı) tarzı temelinde işlerlik sağlanmaktadır.¹⁵

Ölü Ozanlar Derneği ve *Genç Törless* adlı filmlerde yönetici ve öğretmenlerin denetimine ek olarak bahçedeki av köpekleri de öğrenciler için caydırıcı unsur olarak kullanılmaktadır. Filmlere konu olan tüm okullarda denetim ve otoritenin kaynağı gözetlemek ve gözetlenmek temellidir. Bu bağlamda okuldaki otoritenin en başındaki okul yönetimi görece denetim piramidinin bir üst basamağında yer alan müfettişler ve aileler tarafından; öğretmenler okul yönetimi tarafından; öğrenciler okul yönetimi, öğretmenler, diğer okul çalışanları ve jurnalci öğrenciler tarafından gözetlenmektedir. Tam da bu noktada Jeremy Bentham¹⁶ tarafından 1785 yılında tasarlanmış ama inşa edilmemiş bir hapishane modeli olan Panoptikon kavramı “geneli gözetlemek” anlamında okullardaki uygulamaların temelinde yatan ideolojiye açıklık kazandırmaktadır.

15 M. Foucault, *Deliliğin Tarihi*, İmge Kitabevi, 2017, Ankara.

16 J. Bentham, *Panoptikon – Gözün İktidarı*, çev. Zeynep Özarslan, Barış Çoban, Su Yayınları, 2016, İstanbul.

Foucault Panoptikon kavramını;

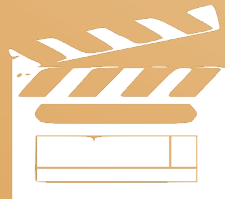
“Çevrede halka hâlinde bir bina, merkezde bir kule; bu kulenin halkanın iç cephesine bakan pencereleri vardır; çevre bina hücrelere bölünmüştür, bunlardan her biri binanın tüm kalınlığını katetmektedir; bunların, biri içeri bakan ve ışığın hücreye girmesine olanak tanıyan ikişer pencereleri vardır. Bu durumda merkezî kuleye tek bir gözetmen ve her bir hücreye bir deli, bir hasta, bir mahkûm, bir işçi veya bir okul çocuğu kapatmak yeterlidir. Geriden gelen ışık sayesinde, çevre binadaki hücrelerin içine kapatılmış silüetleri olduğu gibi kavramak mümkündür. Ne kadar kafes varsa, o kadar küçük tiyatro vardır, bu tiyatrolarda her oyuncu tek başındadır, tamamen bireyselleştirilmiştir ve sürekli olarak görülebilir durumdadır.”¹⁷ ifadeleri ile tanımlar. Tanım Panoptikon kavramının etkisinin ve gücünün temelini oluşturan sistemi tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Böylece kapatılan kişi her kim olursa olsun onun üstünde iktidarın gücünü bilfiil hissettiren ve süreklilik arz eden bir gözetlenme bilinci yaratılmış olur.

Dolayısıyla mevzu bahis olan bir mahkûmsa iyi davranmaya, deliyse sakin olmaya, işçiyse çalışmaya, okul çocuğuyse düzenli olup kurallara uymaya, hasta ise kendine uygulanan tedavinin gereklerini yapmaya hiç güç kullanmadan mecbur bırakılmış olur. Bu gözlem mekanizması benzerlikler ve farklılıkların da belirlenmesinde ve ayrıştırılmasında da etkindir. Örneğin okul çocuğunun gelişimini kayıt altına almak, herhangi bir konudaki yatkınlıklarını belirlemek, sınıflandırmalar dahilinde kişilik özelliklerini tespit etmeye olanak sağlar. Aynı süreçler çalışanlar için de performans kontrolü ve işyerindeki verimi kıyaslamak için benzer şekilde işlemektedir.

Foucault, Panoptikon kavramının deneysel amaçlarla da kullanılabileceğine şu ifadelerle dikkat çekmektedir:

“Panoptikon laboratuvar olma yanıyla pedagojik deneylere girişmek ve özel olarak bulunmuş çocukların kullanılması yoluyla, inziva halindeki eğitim sorununu yeniden ele almak; bunlar on altı veya on sekiz

¹⁷ M. Foucault, Hapishanenin Doğuşu, İmge Kitabevi, 8. Baskı, 2019, Ankara, s. 297.

yaşlarına geldiklerinde, erkekler ve kızlar bir araya getirilerek ne olacağı görülecektir. Bu durumda herhangi bir kimsenin herhangi bir şeyi öğrenip öğrenemeyeceğinin sağlaması yapılabilecektir; “gözlenebilir her fikrin soy zinciri” izlenebilecektir; farklı çocuklar farklı düşünce sistemleri içinde eğitilebilecekler, bazıları iki kere ikinin dört etmediğine veya ayın bir peynir olduğuna inandırılacak, sonra bunların hepsi yirmi beş yaşlarına geldiklerinde bir araya getirilecektir; mememobu durumda bir sürü masrafa mal olan vaazlar veya konferanslardan daha değerli tartışmalar yapılacak, en azından metafizik alanda keşiflerde bulunma olanağına sahip olunacaktır.”¹⁸

Görüldüğü üzere Panoptikon gözetleme ve hâkimiyet işlevine ek olarak deneysel uygulamalara da olanak sağlayan bir sistemdir. Bu sistemde toplumsal statü zinciri içerisindeki yerine göre kişi hem gözetleyen hem de gözetlenen olabilmektedir. Örneğin bir öğretmen öğrencilerini gözlemlerken aynı zamanda kendisi de amiri tarafından gözetlenmekte, amir ise bir üst kurumun müdürü tarafından izlenmektedir. Görülen miyiz, gören miyiz sorunsalında sempatielerin dönüştürücü öğeler olduğunu belirten Foucault, sempatinin aynılık özelliğinden yola çıkarak onun daha güçlü ve ısrarlı özelliğini ön plana çıkarır çünkü ona göre sempati benzerin biçimlerinden biri olmakla yetinmemektedir. Özümleme, şeyleri birbirine özdeş kılma, onları karıştırma, bireyselliklerini kaybettirme gibi tehlikeli bir güce sahiptir bundaki amaç varlıkları oldukları şeye yabancı kılmaktır. Bu bağlamda benzerlik tarihi yaratılmaya çalışılmaktadır çünkü klasik düşüncüyü, kelimeleri, sınıflandırmaları, alışverişleri kuran ve meşru kılan benzerlik ve eşdeğerlik ilişkileridir. Dolayısıyla farklılıkların bulanık, belirsiz, çehresi olmayan tabanı üzerinde başkanın tarihi olarak da nitelendirilebilecek deliliğin tarihinden söz etmek mümkündür. Bu sayede bir kültür için hem iç hem de yabancı olan, olası bir iç tehlikenin önüne geçmek için dışlanır, onun başkallığını indirgemek ve düzenin tarihini oluşturmak farklını kapatılması koşuluna bağlıdır.¹⁹ Böylece bireylerin özel hayatlarını da kapsayacak

18 M. Foucault, Hapishanenin Doğuşu, İmge Kitabevi, 8. Baskı, 2019, Ankara, s. 301.

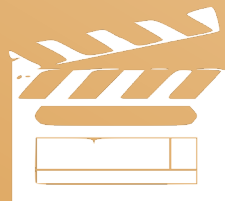
19 M. Foucault, Kelimeler ve Şeyler, İmge Kitabevi, 3. Baskı, 2006, Ankara.

şekilde toplumsal hayatta huzuru ve işleyişi bozma eğiliminde olan her durum karşısında iktidar her yerde kendi varlığını mevcut hissettirmekte ve görünür kılmaktadır.

Denetim kurma ve kapatma bağlamında ister yazınsal ister görsel olsun verilen tüm eserlerde hapishane ve askerî literatüre ait olan kelimelerin sıklıkla yinelenmesi önem arz etmektedir. Bunlardan en sık kullanılanlar arasında volta atmak, göz hapsinde tutmak, idama götürülen mahkûm gibi görünmek, darağacına çıkan biri gibi hissetmek, ışıtmeye ve görme menziline dışına çıkmak, ıslah etmek kalıpları gelmektedir. Diğer taraftan öğrenciler, görünürde farklı sebeplerle de olsa temelde kendilerini gerçekleştirmek, yaşayışlarını ve varoluşlarını anlamlı hâle getirmek, kendilerini güvende ve değerli hissetmek gibi gerekçelerle sürekli okuldan kaçma eğilimindedirler. Bununla birlikte okul yönetimine karşı öğrenciler tarafından yapılan bilinçli bir başkaldırı söz konusudur. Filmlerin tamamında itaatsizlik ve başkaldırı olarak nitelendirilen davranışlar ya onur kırıcı fiziksel yaptırımlarla ya da okuldan atılmayı da içeren ciddi disiplin cezalarıyla sonuçlanır.

Filmlerde işlenen yatılılık kültürüne dair öne çıkan bir diğer husus ise yatakhane yaşantısı ve mahremiyet kavramıdır. Yatakhane nöbetçileri tarafından sürekli izlenen, ışıkların belirli saatlerde söndüğü ve okul saatlerinde kilit altında tutulan yatakhanelerde öğrenciler birlikte uyumakta, banyo ve tuvaletleri ortak kullanmakta ve birlikte giyinip soyunmaktadırlar. Yatakhane barınmak ve sürekli insanlarla aynı alanları paylaşmak durumunda olan yatılılar açısından değerlendirildiğinde yatılılık kültürü kendi özerk alanlarını yaratmaya ve benlik sınırlarını oluşturmaya çalışan on üç, on sekiz yaşlar arasındaki ergen bireylerin kişilik gelişimini olumsuz etkilediği aşikârdır. Bu sebeptir ki öğrenciler kendi özerk alanlarını yaratmak için yoğun bir çaba sarf etmektedirler. *Genç Törless*'te tavan arasında bulunan öğrencilerin kendi isteklerine göre dizayn ettikleri oda, *Ölü Ozanlar Derneği*'nde öğrencilerin geceleri okuldan kaçıp gittikleri *Ölü Ozanlar Mağarası* ve *Hababam Sınıfı*'nda öğrencilerin gün sonu değerlendirmeleri yapıp, planlarını kurguladıkları tuvalet araları ve *Okul*

Tıraşı'nda öğrencilerin kazan dairesinde duş almaları bunlara örnek teşkil etmektedir.

Akranlar arası ilişkiler bağlamında özellikle *Hababam Sınıfı*, *Okul Tıraşı* ve *Ölü Ozanlar Derneği*'ndeki akranlar arası dayanışma ve paylaşım, kardeşlik temelli ilişkiler geliştirmiş olmaları dikkat çekicidir. *Ölü Ozanlar Derneği*'nde öğrencilerin kendilerini keşfetme ve aydınlanma süreçleri aralarındaki güven duygusuna dayanan bağlılık temelli ilişkiler odağında gelişip, şekillenirken; *Hababam Sınıfı*'nda Kel Mahmut özelinde, okul yönetimine karşı verilen mücadeleler çerçevesinde vuku bulur. *Hababam Sınıfı*'nda işlenen akran zorbalığı teması öğrencilerin yazısız kanunlarına uymayan her öğrenci için ama özellikle jurnalcilere karşı kimi zaman acımasız bir şekilde uygulanmaktadır. Ancak *Hababam Sınıfı*'nda bahsi geçen akran zorbalığı hiçbir zaman *Genç Törless* adlı eserde betimlendiği sadistik işkenceler gibi istismar derecesine ulaşmaz.

Genç Törless'te Basini karakteri üzerinden yansıtılan zorbalık, savaşlar ve ihtilaller döneminde yetişen erkek çocukların kendi dünyalarında da barışa yer vermemeleri ve bunu içlerinden en zayıf olana şiddet olarak yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir. Akran zorbalığının varabileceği son noktayı Beineberg ve Reiting'in davranışlarında görmek mümkündür. *Genç Törless*'te yatakhane ortamında geceleri gerçekleşen, öğrencilerin birbirlerine karşı uyguladıkları sadizme kadar varan homoerotik işkencelerden yola çıkarak, süperegosu henüz oluşmamış gelişim çağındaki erkek bireylerin id'in egoya olan baskısıyla yaptıklarından haz duyan birer şiddet makinasine dönüşmesi ve kendilerini ancak bu şekilde gerçekleştirebilmeleri, doğurduğu hazin sonuçlar göz önüne alındığında dramatiktir.

Yapıtlarda öğretmen öğrenci temelli ilişkilerde, öğretmenlerin kuralları uygulayan yetkili olmalarından kaynaklanan sebeplerle genel olarak iletişim kopukluğu ve yabancılaşma öne çıkmaktadır. *Genç Törless*'te

öğrencilerin öğretmenleriyle görüşmek için dahi randevu almaları ve Törless'in matematik öğretmeniyle kurduğu sonuçsuz diyalog haricinde disiplin kurulundaki ifade alma sahnesine kadar öğretmen karakterine kurumsal yapı içinde hemen hemen hiç rastlanmamaktadır. *Ölü Ozanlar Derneği*'nde ise Bay Keating'in okula gelişiyle yaşanan paradigma değişimine kadar öğrencilerin gündemi sınavlara çalışmak ve üniversiteye hazırlanmaktır. Eserde Bay Keating dışında öğrencilere isimleriyle hitap edilmemesi, öğrencilerin Bay Perry, Bay Norris gibi sadece aile adlarıyla çağrılıyor olması dikkat çekici bir diğer husustur. *Hababam Sınıfı*'nda ise diğer iki filmden farklı olarak parasız yatılı öğrenciler söz konusu olduğu için, öğrencilerin okul müdürü tarafından sınıfsal olarak ötekileştirilmesine ve öğrencilerin okul içinde müşteri olarak tanımlanmasına tanık olmak mümkündür. Öğrencilerin müdür yardımcısı ve tarih öğretmeni olan Mahmut Hoca ile yakınlaşmaları, onu da Hababam Sınıfı'nın bir üyesi olarak görmeleri ancak yönetimin sebep olduğu ortak mağduriyet sonrasında gerçekleşir. *Okul Tıraşı* filminde ise kışın ortasında çocuklara soğuk suyla yıkanma cezası veren, fiziksel şiddet uygulamaktan ve onur kırıcı davranışlarda bulunup, konuşmalar yapmaktan çekinmeyen bir öğretmen kitlesi çıkar izleyici karşısına.

Filmlerin tümünde ergenlik çağındaki bireylerin kendilerini gerçekleştirmek adına yaptıkları böylece okul kurallarına ve yönetimine başkaldırı niteliğindeki davranışların çoğunu gece saatlerinde vuku bulmaktadır. Bunun sebebi toplumun büyük kısmının uykuda olduğu, dolayısıyla ergen üzerinde baskı ve denetimin görece azaldığı bu zaman diliminin karakterlerin özgürlük alanlarını oluşturmasıdır.

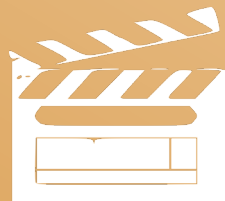
Erkek yatılı okullarının resmedildiği filmlerde kadın figürünün yer aldığı karma tip eğitimden, dinî yasaklamalar ve olası cinsel sorunlar sebebiyle şiddetle kaçınılmaktadır. *Ölü Ozanlar Derneği*'nde okula kız öğrenci alınmasına dair okul dergisine yazan Charles'ın maruz kaldığı fiziksel ceza bu duruma örnek teşkil etmektedir. Yatılılık kültüründe yani okulun ev, öğretmen ve idarecilerin ebeveyn olduğu bir ortamda baba figürü fiziksel olarak bulunmuyor olsa da kurumsal yapılanmada baba arketipinin

temsil yöntemleri onu güçlü yönleriyle var etmektedir. Yapıtlarda iktidarın gücüyle birleşen baba otoritesi uygulanan cezai yaptırımlarla yöneticilerin, öğretmenlerin ve hatta akranların şahsında ete kemiğe bürünüp bedenlenir. *Okul Tıraşı* adlı yapıtta kurallara uymayan öğrencilerin okul önünde saçlarının kazınması, *Genç Törless*'te okuldan uzaklaştırma ve atılmalar, *Ölü Ozanlar Derneği*'nde Neil'ı intihara götüren süreç ve *Hababam Sınıfı*'nda esprili bir şekilde işleniyor olsa da yemekten men cezaları bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Sonuç olarak, Türk ve Dünya sinemasına adını altın harflerle yazdırmış kült filmler yatılılık kültürü bağlamında incelenmiştir. Her ne kadar eserlerin verildikleri coğrafyalar, toplumlar, kültürler ve tarihsel birikimler farklı olsa dahi, filmlerde yatılılık temelinden kaynaklanan birçok ortak yön bulmak mümkündür. Erken yaşta aileden kopmak, çoklu ortamlarda barınmanın sebep olduğu özel ve mahrem alanları yitirmek, dahası kapatılmış, yalıtılmış, gözetlenerek ve yaptırımlarla baskılanmış olmak yatılı öğrencilerin gelişimlerini ve psikolojik durumlarını olumsuz etkileyen ortak öğeler arasında yer almaktadır.

Adı geçen filmler çekildikleri dönemin sosyolojik, felsefi ve tarihsel süreçlerini artsüremli ve eşsüremli bir işteşlik içinde yatılılık bağlamında hem karakterler hem de kurumsal işleyiş içinde eleştirel açıdan ele almaktadırlar. Yapıtlarda yatılı kültür gerçeğinin toplumsal unsurlarla iç içe verilmesi, sinema sanatının toplumcu gerçekçi özelliğini ön plana çıkarırken, ana karakterlerin yaşları on üç ile on sekiz yaşları arasında ailelerinden ve sosyal toplumdan yalıtılmış gençler olması, filmlerin kimi zaman gülümseten olay örgüsüne ve karakterler arası diyaloglarına rağmen dramatik sunumuyla izleyicinin yatılılık kültürünü, yatılı okulda ergen olmayı ve yatılı öğrenim gören ergenlerin iç dünyaları ve psikolojileri, eğitim ve ceza sistemi üzerine düşünmesine ve bu olguları sorgulamasına sebep olmaktadır.

KAYNAKÇA

Bentham, J. (2016). *Panoptikon – Gözün İktidarı* çev. Zeynep Özarslan, Barış Çoban, 2. Baskı, Su Yayınları, İstanbul.

Cem, İ.H. (2010). *İmkânsız Hayatlar: Darüşşafakalıların Anıları*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Duffel, N. (2004). *The Making Of Them*, Lone Arrow Press, London.

Foucault, M. (2017). *Deliliğin Tarihi*, 7. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

Foucault, M. (2006). *Kelimeler ve Şeyler*, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

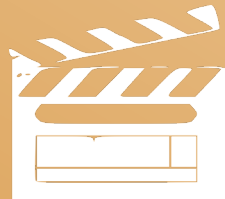
Foucault, M. (2019). *Hapishanenin Doğuşu*, 8. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

Macmillan English Dictionary (2006). Macmillan Publishers, Oxford.

Schaverien, J. (2004). “Boarding School: The Trauma of The Privileged Child”, *Journal of Analytical Psychology*. sayı. 49. s. 630-705.

Türkçe Sözlük (1977) Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Türkçe Sözlük (2019). haz. Şükrü Haluk Akalın... (ve başk.) 11. Baskı (Tıpkıbasım) Türk Dil Kurumu, Ankara

Bir Yatılının İtirafı

Tolga Gümüşay

Yıl: 1942, Savaştepe Köy Enstitüsü, Balıkesir

Ders başlayıncaya kadar babasıyla okul bahçesinde sessizce yürüyorlar. Çocuğun boğazında bir yumru çıkmış sanki. Yutkunamıyor. Gece boyunca defalarca provasını yaptığı gerekçeler, açıklamalar, yakarışlar bir türlü sese dönüşüp dudaklarından dökülemiyor. Bir ara göz göze geldiklerinde, hayatında ilk kez babasının onunla gurur duyduğunu hissediyor. Belki boğazındaki yumru, belki de o bakış konuşmasına, yatılı kalmaya dayanamayacağını, onunla eve dönmekten başka şey istemediğini söylemesine engel oluyor. Tuvaletlerin çeşmesi binanın dışında. Ulu bir çınarın altında. Babası tam onun önünde duruyor. Dudaklarını büzerek ayrılık vaktinin geldiğini söylüyor. Oğluna sarılıp, yanaklarından öpüyor. İlk kez öyle, şapır şupur öpüyor. Çocuğun gözünden bir damla yaş iniyor. Sarılırken, babası anlamasın diye omuzlarının titremesine mani olmaya çalışıyor. Babası, ağırdan alırsa çocuğun orada kalamayacağını seziyor. Bakışlarını çocuğun ıslak gözlerinden kaçıırarak hızla arkasını dönüyor. Tespihini çekerek, istasyona doğru uzaklaşıyor. Çocuk önce sessizce, babası gözden kaybolduktan sonra hıçkıra hıçkıra ağlıyor. O ağlarken arkasındaki çeşme de şışıl şışıl akıyor.

Yıl: 1965, Savaştepe Öğretmen Okulu, Balıkesir

Aynı bahçede, zamanında babasıyla turladıkları ağaçların altında yürürlerken, o da tıpkı babası gibi tek kelime edemiyor. Yanında burnunu çekerek ağlayan bir kız çocuğu var. Kendi öz kızı. Yirmi üç yıl sonra yine boğazında aynı yumru çıkmış sanki. Konuşmak ne kelime, yutkunamıyor. Kız, çok şey söylemek istiyor. Ama onun durumu da babasınıninkinden farksız. O susmak bilmeyen civil civil çocuğun gıkı çıkmıyor. Tam ağzını açmaya

hazırlanırken babasıyla göz göze geliyorlar. O güne kadar öz kızını diğer öğrencilerinden ayrı tutmamak için biraz mesafeli davranan öğretmen babasının, hayatında ilk kez onunla gurur duyduğunu hissediyor. İşte o bakış, kızın konuşmasına, eve dönmek istediğini söylemesine engel oluyor. Baba, ulu çınarın altında, tuvaletlerin çeşmesinin önünde duruyor. Dudaklarını büzerek, ayrılık vaktinin geldiğini söylüyor. Kızına sarılıp, yanaklarından öpüyor. İlk kez öyle, şapır şupur öpüyor. Kızın gözünden bir damla yaş süzülüyor. Omuzları titremeye başlıyor. Babası, ağırdan alırsa kızın orada kalamayacağını seziyor. Bakışlarını kızın ıslak gözlerinden kaçırarak arkasını dönüyor. Kız o kısacık anda, babasının göz çukurunda inci gibi parlayan yaş fark ediyor. Onu ilk kez ağlarken görüyor. Babası istasyona doğru hızlı adımlarla uzaklaşırken, kız arkasından önce sessizce, babası iyice gözden kaybolduktan sonra hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Narin omuzları, çocuk yaşta bir başına kalmanın güçsüzlüğüyle, seviliyor olduğunu bilmenin güveni arasında inip inip kalkıyor. O ağlarken arkasındaki çeşme de şırl şırl akıyor.

Yıl 1983, Anadolu Lisesi, Erzurum

Bizinkiler okul bahçesindeki mavi kameriyede oturuyorlardı. Annem uzun süredir görüşmüyormuşuz gibi sarılıp yanaklarımdan öptü. İşte o an, boğazımda bir yumru belirdi. Yutkunsam da gitmiyor, ekşi salgısını ağzıma, burnuma, gözlerime püskürtüyordu. Babam dimdik duruşuma övgüler yağdırarak yanaklarımdan öptü. “Aferin oğluma”, diyerek sırtımı sıvazladı. Annem ağlıyordu. Islak ıslak sım sıkı sarıldı. Ben taş gibi, kıpırdamadan dikiliyordum. Turuncu Reno’muza doğru yürüdüler. Kapılar açıldı. Annem dönüp bir kez daha baktı. Makyajı filan iyice akmişti. Babam el sallayıp koltuğuna oturdu. Arabayı çalıştırdı. Son şansımdı! Tekerleklerin dönmeye başlamasıyla ileri doğru atıldım. Şimdi boğazımdaki salgı gözlerimden fişkırıyor, bacaklarım var gücüyle arabamıza yetişmeye çabalıyordu. Bizim Reno giderek hızlanıyor, annem babama durması için yalvarıyor, babam bir an için teredditle yavaşlıyor, tam turuncu bagaja dokunacağım sırada Göktuğ’un babası yetişip salya sümük saçan gövdemi arkadan kucaklıyor,

babam gazı kökleyince, arabamız kara dumanlar arasında gözden kayboluyordu.

İlk iki alıntı dedemin benim için sesli kaydettiği anılardan yola çıkarak yazdığım *Öğretmen Dedem* adlı öykümden. Sonuncuysa *Hazırlıksız* isimli romanımdan... Üçü de gerçek yaşam kesitleri. Kırk bir yıllık bir zaman diliminde, üç kuşağın; yani dedemin, annemin ve benim henüz on iki yaşındayken, yatılı okuyacağımız okulların bahçelerinde tek başımıza kalışlarımızın birbirine çok benzeyen hikayeleri. Boğazlarda yumru, gözlerde yaşlarla sağlam bir gelecek için çocukluğu kurban etmenin hazin törenleri...

Üç hikayenin ortak noktası beş yıllık ilkokul öğrenimlerini köy ya da kasabalarında görmüş mutlu ve görece başarılı çocukların, eğitimlerini sürdürebilmek veya kasabalarında sunulandan daha iyisine erişebilmek için devlet tarafından bir seçme sınavına tabi tutulmaları, bu sınavın üstesinden geldikten sonra da ödül olarak evlerinden uzak bir okulda, her şeyin yabancıları oldukları bir şehrin resmi bir çatısı altında yaşamlarını devam ettirmeye hak kazanmaları.

Katılmış oldukları ulusal sınavın neticesinde elde ettikleri başarı, her üç çocuğun da yakın çevrelerinde büyük alkış koparıyor. Genç cumhuriyetin vatanına milletine faydalı olacak; ilimin ışığıyla önce kendisi aydınlanıp, sonra da geleceğe fener tutacak evlatlara ihtiyacı var. Hayırlı evlatlar yetiştirmeyi birincil görev olarak gören çağdaş ebeveynlerse, bunun yolunun kaliteli eğitimden geçtiğini gayet iyi biliyor.

İşte on iki yaşında ailelerinden ayrılarak yabancı coğrafyalarda, çoğunluğu kendilerinden yaşça büyük hemcinsleriyle, hayal bile edemeyecekleri kadar ağır kural ve ödevlerle baş başa kalan bu çocukların her ne kadar bir süre göz yaşları dökseler, isyan bayrağı çekseler, kendilerine acısalar, dert yanıp vaz geçmeye kalksalar da nihayetinde okullarına devam

edebilmelerinin gerisinde hep aynı koşullanma var: Ailem bu fedakarlığı benim iyiliğim için istiyor ve benim de onları utandırmamak, onlara layık bir evlat olabilmek için bu durumun üstesinden gelmem gerekiyor.

Dedem benden iki nesil önce bir köy enstitüsünde, atanacağı köyün yalnızca öğretmeni değil, aynı zamanda doktoru, inşaatçısı, ziraatçısı, müzisyeni, hakemi, nikah şahidi, bilirkişisi olmak üzere bir aydınlanma neferi olarak yetiştirilmiş. Babam kasabasında kalıp çiftçi ya da esnaf olmak istemiyorsa şehir dışında bir yatılı okula gitmek mecburiyetindeymiş. Ortaokuldan sonra bölge parasız yatılı okuluna devam etmeyi belirsiz bir yol olarak görmüş. Kendisini meslek sahibi yapacak bir okulda öğrenim görmek istiyormuş. Öğretmenlik ya da polisliktense subaylığı tercih etmiş. Ve Bursa Işıklar Askeri Lisesi'nde başlayıp Kuleli'de, sonrasında da Kara Harp Okulu'nda devam eden öğrenimini askeri disiplin altında yatılı olarak geçirmiş. Annemse benim gibi ilkokulun ardından, dedemin mezun olduğu yerleşkede, o tarihte köy enstitüleri kapatılmış olduğu için artık öğretmen okulu olarak hizmet vermekte olan Savaştepe'de yatılı okumuş.

Mezun olduğum Kadıköy Anadolu Lisesi'nde geçirdiğim son haftadan yola çıkarak kaleme aldığım ilk romanım *6 Yıl Tam Pansiyon*'u yazarken onların kitabımda kendilerinden bu kadar çok şey bulabileceklerini düşünmemiştim. Ne de olsa başka kuşakların insanlarıydık. Farklı bölgelerde, koşullarda, kapsamlarda tedrisatlar almıştık. Ama onlar kitabımı okuyup, arkadaşlarının, öğretmenlerinin kulaklarını çınlattıkça, bazı sayfalarında kahkahalarla gülüp, bazılarında göz yaşı dökerek öğrenciliklerini anımsadıkça; esasında benimkine ne kadar benzer şartları, eğlenceleri, zorlukları, dostlukları, ritüelleri; hepsinden önemlisi duyguları yaşamış olduklarını ifade ettikçe yatılılığın zamandan, mekandan bağımsız bir ilk gençlik yurdu olduğunu anladım.

Yatılılık kimisi için üstü örtülü, hakkında pek konuşulmak istenmeyen bir dönem, hatırlanması hoşça gitmeyen bir travmadır. Bunun

neden ve etkileri kişiye göre farklılıklar gösterir kuşkusuz. Ben kendi gözlem ve deneyimlerime göre bu kesimi kabaca iki grupta toplayabilirim.

Birincisi ve bence daha ağır yaralı grup, ailesi tarafından yatılı okula gönderilmiş olmasını adil, gerekli, sevgi dayanaklı bulmayanlar... Bu algıya sahip olanlar pekala evlerine yakın başka bir okula da gönderilebileceklerini, ya da aileleri okullarının bulunduğu kentte yaşıyorsa yatılı okumak yerine evden okula gününbirlik gidip gelebileceklerini düşünürler. Kısa yoldan ifade etmek gerekirse, aileleri onlardan kurtulmak için yatılı okula göndermeyi tercih etmiştir. Bu durum anneye babanın sorumluluk eksikliğinden, boşanmış veya sorunlu bir evlilik sürdürüyor olmalarından, finansal kaynaklı tercihlerden ya da çocuğa göre zorunlu olmayan başka gerekçelerden kaynaklanıyor olabilir. Çocuk denilecek yaşta buz gibi koşullarla, sona kalanın dona kaldığı karavanalarla, kapakları tam kapanmayan sacdan giyinme dolaplarıyla, gün ağarmadan başlayan sabah etütleriyle, nöbetçi öğretmenlerin çatık kaşları, üst sınıfların zorbalıklarıyla karşı karşıya kaldıkça, kendilerini bunlara mahkum eden ebeveynlerine duydukları kırgınlık artar. Kimisi buna bağlı gelişen değersizlik hissiyle yaşam enerjisini yitirip içine kapanır, yalnızlaşır. Kimininse kırgınlığı öfkeye; yalnızca ailesine değil, doğrudan ya da dolaylı olarak düzene yönelik bir tür isyana, intikam hırsına dönüşür. Derslerine çalışmaz, kurallara uymaz, dayak arsız olur, yaşlılarına sataşır, sık sık kavga eder, yaşı ilerledikçe küçük sınıflara eziyet etmekten geri durmaz.

İkinci grupsa yatılı okula gönderilmiş olmasının gerekçelerine hak verse, ailesini suçlamak bir yana, onlara eskisinden daha çok bağlansa da bu zorlu yaşam biçimine bir türlü ayak uyduramayanlardan oluşur. Bunlar arasında da birbirinden farklı, hatta zıt davranış biçimleri geliştirenler bulunur. Sulu göz, ürkek, kaygılı tiplerin yanı sıra huysuz, suratsız, bezgin karakterlere de rastlanabilir. Ortak özellikleri uyumsuz, silik, karamsar tutumlar sergilemeleri ve bir süre sonra kendilerini, kolay kolay kıramayacakları bir sosyal izolasyonun içinde bulmalarındır. Bu ayrık

halleri onları, ağlarına düşürecek kurban arayan yatılı fırlamalar için kolay birer lokma haline getirir. Sık sık işletilir, dalga konusu olur, aşağılanırlar. Hakları olan yemekleri, sıraları, oyun sahalarını kaptırırlar. Bireysel tartışmalara girmeleri durumunda karşı tarafın arkadaş grubu tarafından sindirilirler. Özgüvenleri ve insanlara duydukları inanç sarsıldıkça daha da yalnızlaşır, kabuklarına çekilirler. Ayakta sağlam durabilmek ve iyi vakit geçirebilmek için sosyal çemberlere gereksinim duyulan yatakhane yaşamında yapayalnız olmak başa gelebilecek en büyük kabustur. Onlar bu kabustan, kendileriyle benzer durumlardaki tek tük arkadaşla mesafeli de olsa ittifaklar kurarak biraz olsun sıyrılmaya, nefes alabilecekleri mahrem alanlar açmaya çalışırlar. Mezun olduktan sonraysa genellikle mizaçlarına uygun, fazla sosyallik gerektirmeyen birer düzen kurup, yatakhane yıllarını yok sayma eğilimine girerler.

Diğer uçta, yatılılığı hayatlarının en serüvenli, içten, keşif ve kazanımlarla dolu dönemi kabul ederek, bütün kimlikleri arasında en üstlerde gururla taşıyanların sayısı oldukça fazladır. Mezuniyetin üzerinden on yıllar geçse de bu gruptakilerin en yakın arkadaşları arasında yatılı kardeşleri hala önemli yer tutar. Üniversitenin bireyciliğini, iş yaşamının dayatmacılığını, aile hayatının sorumluluklarını yükledikçe yatakhane günlerine özlemleri artarak devam eder. Evlenip barklansalar da üst düzey yönetici olsalar da hatta şehir değiştirseler de kalabalık yatılı toplantılarını kaçırmamaya özen gösterir, dijital çağın olanaklarıyla gruplar kurup düzenli iletişimi sürdürürler. Pek çok Türk erkeğinin askerlik dönemlerini anarken yaptığı gibi; yatılı yaşamının zorluklarıyla nasıl başa çıktıklarını, kurallara meydan okuyarak kendi eğlence ve konfor alanlarını nasıl genişlettiklerini, başlarından geçen komik, ilginç, dehşetli, kahramanca; yalnızca o yaşlarda, öyle bir ortamda, bütün o yokluk ve yasaklara karşın cesaretle ya da mecburiyetten yaşanabilecek olayları, diyalogları, kesitleri birbirleriyle tekrar tekrar konuşmaktan, eşlerine çocuklarına anlatmaktan büyük keyif alırlar. Zamanla bazı ayrıntılarıyla oynanıp, yer yer abartılarak daha da ilginç hale getirilen bu anılar, yatakhane yıllarında görmediği ilgi ve alkışı yıllar

sonra daha geniş kitleler karşısında bulurken, bu olayların kahramanları da okul zamanı gündüzlülere kıyasla daha kendi halinde, hatta yer yer garip hissetmiş olmanın rövanşını alırlar.

Yatılılıkta çekilen yokluklar, ilerleyen zamanlarda sahip olunanların kıymetini bilmeye yol açar. Aileye, anne yemeğine, yuva sıcaklığına duyulan özlem ve düşkünlük; yatılılık sona erdikten yıllar sonra da değişmez, çocukluk maneviyatında açılan boşluklar ömrün sonuna kadar kapanmaz. Ancak yatılı okumuş biri mezuniyetinden sonraki dönemde; temiz klozeti olan bir tuvalete girmekten, sıcak suyu akan bir duşta dilediği zaman yıkanmaktan, gece saat dokuz buçuktan sonra ışığı açabilmekten, kışın yatmadan önce titremeden dişini fırçalayabilmekten, hatta çıplak ayakla özgürce zemine hele ki halıya basabilmekten mutluluk duyar. Yokluğu yaşamak, varlığın kıymetini öğretmekle kalmaz hayal gücünü de devreye sokar. Yaratıcı buluşlar, pratik çözümler, sağlam işbirlikleri, sistemin açığını yakalamalar çıplak duvarlar arasında var olabilmenin ve daha eğlenceli vakit geçirebilmenin anahtarı olagelmiştir.

Yatakhane çatısı altında farklı yörelerden, sosyoekonomik sınıflardan gelme, bambaşka karakter ve değerlere, fiziksel ve psikolojik durumlara sahip, çocukluktan yetişkinliğe uzanan bir yaş yelpazesindeki pek çok öğrencinin yanı sıra nöbetçi öğretmenler, bekçi, hademe, aşçı, çamaşırcı, kantinci, teknisyen gibi farklı meslek gruplarından ve yaşam tarzlarından yetişkinler de bulunur. Böylesine kalabalık ve heterojen bir grupla beraber yaşamak şüphesiz kişiye zengin ve derin bir insan deneyimi kazandırır. Dayanışma, hoşgörü, saygı, uzlaşma, iş birliği, empati, politika, adalet, dürüstlük, fedakarlık, güven ve daha pek çok psikolojik ve sosyolojik kavram, hayatta kalabilme güdüsüyle ya da yaşamı kolaylaştırıp güzelleştirme arzusuyla tecrübe edilir, içselleştirilir. Farklılıklarla bir arada yaşama inceliklerinin yanı sıra esasında ne kadar çok ortak noktaya sahip olduğumuz idrak edilir. Örneğin *6 Yıl Tam Pansiyon*'un son bölümündeki yatılı gecesinde tembeli çalışkanı, sakini şamatacısı, korkağı cesuru, kibarı kabadayısı yetişkinlik sınırındaki onlarca genç hep birlikte ayrılık şarkısı

söylerken, aralarında gözyaşlarına hakim olabilen yoktur. O sahne bir roman kurgusu değil, gerçek bir yaşam karesidir.

6 Yıl Tam Pansiyon benim ilk romanım. Genellikle ilk romanlarında yazarlar iyi bildikleri, dert edindikleri, üzerine düşünmek, çözümlenmek istedikleri, en fazla heyecan duydukları meseleleri tartışmaya soyunurlar. İlk romanların öz yaşam öyküsel tarafının ağır basması bundandır. Benim ilk romanım yatılılık üzerineydi. Ve tabii ki bu bir tesadüf değildi. Gerek öğrencilik dönemimde gerekse sonrasında hayata bakışımı ve yaşayışımı çokça etkilediğini, önemli ölçüde şekillendirdiğini hissettiğim yatılılık dönemine dair yazarak; birbiriyle çelişen ve pekişen duygularıyla yüzleşmek, birey olmanın sancılı adımlarını erken yaşta atmaya başlamanın yol açtığı kırılma ve tek başına ayakta kalabilmenin kazanımları hakkında kafa yormak istedim. Bunları sağlıklı biçimde sorgulayabilmek için söz konusu yaşantıyla aramda bir miktar mesafe oluşması gerekiyordu. Yatılılığın bitişini konu alan *6 Yıl Tam Pansiyon*'u yazmaya başlayabilmek için on yıl, yatılılığın başlangıcını anlattığım *Hazırlıksız*'ı kaleme alabilmek içinse yaşadıklarımın üzerinden neredeyse otuz yıl geçmesi gerekti.

Yatılılık hakkında yazarken, bir yetişkinin eleştirel bakışından, akılcı ya da ahlakçı tutumundan ve yazar egosundan uzak durmaya gayret ettim. O günlerin duygusuna, algısına, diline sadık kalmaya çalıştım. Kolektif bir yaşamı genelleyerek anlatma cüretini göstermek yerine öznel bakış açımdan, olan biteni kendi başımdan geçtiği gibi aktarmaya, kendime ve okura karşı samimi ve dürüst olmaya özen gösterdim. Yıllar sonra yazarken, o zaman için çok olağan karşıladığım bazı olay ve ilişkilerin aslında ne kadar özel ve derin izler bırakmış olduğunu, tam tersine çok paye verdiğim bazılarının da o kadar da kayda değer olmadığını fark ettim. Bazı olayların tarih ve ayrıntılarından emin olamayarak yardıma gereksinim duydum. Yatılı kardeşlerimle bir araya gelerek bunları sordum, tartıştım, söz konusu yaşantıları onların belleğinden dinledim. Eksik bilgileri tamamlamanın yanı sıra, algı ve yorumlarımızın ne kadar farklı olabildiğini, duygularımızın

ortak olduğu durumlarda dahi bizi oraya getiren etkenlerin ne kadar başka nedenlere dayanabildiğini çoğu zaman şaşırarak idrak ettim.

Diğer bir gözlemimse pek çok kişide yatılılık yaşantısının bilinçli ya da bilinçsiz bir tutumla gölgede bırakılmış, unutulmaya terk edilmiş olduğuydu. Sanki ortak bir karar alınmış gibi toplu buluşmalarda tekrarlanan birkaç macera ya da meşhur mevzu dışında çoğunluk o günlerin kendisinde bıraktığı izler üzerine derinlemesine düşünmekten kaçınıyordu. Çocuklukla birlikte benlik oluşumunun bu en belirleyici dönemeci neredeyse yok sayılıyor; kolektif birtakım paylaşımlardan ibaretmiş gibi hafife alınarak geçiştiriliyordu. Üstelik bu durum yalnızca benim arkadaşlarım için değil, etrafımdaki farklı yaşlarda, farklı okullarda yatılı okumuş kişiler için de geçerliydi. Ben yatılılığın onların üzerinde bıraktığı etkileri sezebiliyor konuşmalarında, davranışlarında, yaşamlarında gözlemleyebiliyordum. Ama onlar bunun üzerinde pek durmuyor, belki de yüzleşmek istemiyorlardı. Belki başkaları tarafından ilginç bulunmayacağını düşünüyorlardı. Belki de gerçekten unutupuyorlardı. Bu durum daha fazla sorumluluk duymama yol açtı. Evet kendi hikayemi yazacaktım. Ama bunu yaparken diğer yatılılara da gömülü duygularını, kendi hikayelerini hatırlatacaktım. Dahası gündüzlülere, hiç yatılı okumamış olanlara bizim o demir parmaklıklı yatakhane kapılarının gerisinde neler yaşadığımızı anlatacaktım. Yatılı varoluşunu edebiyat aracılığıyla ölümsüz kılmanın hayalini kuracaktım.

Yatılılık hakkında yazdığım iki roman bugüne dek onlarca baskı yaptı. Yatakhane arkadaşlarım arasından bu kitapları kendi hatıra defterleri gibi sahiplenenler, yıllar boyunca eşlerine dostlarına, çocuklarına hediye edenler, bir araya her gelişimizde alıntılar yaparak üzerine uzun uzun konuşanlar oldu. Kendi duygularını yeterince doğru aktarmadığını, esasında aynı dönemde daha acayip, aykırı, büyük olaylar da yaşadığını, aramızdaki dilin, maruz kaldığımız baskının, ona karşı duruşumuzun daha sert ya da farklı olduğunu iddia eden, bu ve benzeri nedenlerle kitaplarımdan pek haz etmeyenler de oldu. Başlangıçta biraz alınsam da zamanla onlara hak

verdim. Bunlar edebi değil, kişisel beklentilerin karşılanmamasıyla ilgili eleştirilerdi. Birlikte İstanbul'u arşınladığımız, okul kırıp vapurlardan martılara simit attığımız, Kapalıçarşı'yı, Sultanhamam'ı, Yerebatan Sarnıcı'nı keşfettiğimiz, Çemberlitaş Hamamı'nda yıkanıp Caferaga Medresesi'nde soluklandığımız, okulun yan sokağındaki ahşap konağın camından dışarı bakan teyzeye el salladığımız, kola kutusunu ezip saatlerce maç yaptığımız, tiyatrodaki ses çıkarmadan yenilebiliyor diye jelibon stokladığımız arkadaşlarımız elbette ki *6 Yıl Tam Pansiyon*'da kendilerine dair çok şey bulacaklardı. Eş zamanlı olarak, her fırsatta müdavimi oldukları kahvehanelere kaçıp bilardo ya da kağıt oynayan, kömürlükte sigara içmeyi, ders çalışmadan nasıl sınıf geçileceği üzerine kafa yormayı, bolca küfür ve el şakasıyla iletişim kurmayı, belli rutinleri aynı kişilerle aynı mekanlarda benzer biçimlerde tekrarlamayı seven ya da tercih eden dönem arkadaşlarımız ise aynı çatı altında çoğu zaman bambaşka hayatlar sürmüşlerdi ve haklı olarak yazılanların kendi yatılılıklarını yansıtmadığını savunuyorlardı.

Öte yandan benden çok önceki ya da sonraki yıllarda devlet parasız yatılı okullarında, askeri liselerde, Anadolu liselerinde, kolejlerde, meslek okullarında yatılı okumuş kişilerden fazlasıyla övgü, selam ve benim kitaplarımdakilere benzer pansiyon anılarını konu alan paylaşım mesajları aldım. Ranzalı, koğuşlu yatakhane yaşantısının, sabahları metal bardaklardan ne demine ne şekerine ne de sıcaklığına karar verebildiğin çayları yudumlayıp Sana yağlı gül reçelli bayat ekmekleri dişleyerek güne başlamanın, buz gibi etüt sıralarında avuçlarına hohlayarak ders çalışmanın, sidik kokulu tuvaletlerde mide bulantısı eşliğinde günlük temizliği yerine getirme çabasının, kışın bereyle uyuyup alacakaranlıkta nöbetçi öğretmenin ranza demirlerini döven sopasıyla uyanmanın, kendine yakın bulduğun akranlarıyla yaklaşarak önce bu zorlu hayata tutunabilmenin sonra da saf dostluğun tadına varıp birlikte serüvenlere atılmanın, o dostlukların eşsizliğini zaman ilerledikçe daha da güçlü biçimde kavramanın, yastık kavgalarının, gece sohbetlerinin, etüt maçlarının, nöbetçi öğretmenlerle yaşanan kovalamacaların, üst sınıfların zorbalıklarına göğüs germe numaralarının, kural dışına çıkmanın gerilimli cazibesinin, evci çıkabilen

şansılıdansen Cuma akşamları, daimi yatılıysan dönem sonunda yuvana dönmenin tarifsiz sevincinin, özellikle küçük sınıflardayken her tatil dönüşünde düşülen bunalımın yalnızca benim değil bu ülkenin yatılılık tezgahından geçmiş hemen herkesin ortak yazgısının ve belleğinin parçaları olduğunu böylelikle öğrenmiş oldum.

Söz konusu paylaşımlar bir yatılı olarak benim için her zaman büyük değer taşımakla beraber, bir yazar olarak belirtmem gerekir ki romanlarıma ilgi gösterenler arasında yatılılar yalnızca küçük bir grubu oluşturuyor. Kitaplarım hala her yıl basılmaya, okullarda okutulmaya, sesli kitap, e kitap gibi modern formatlarda okurla buluşmaya devam ediyor. Ben de etkinliklerde, fuarlarda, söyleşi ve imza günlerinde; ilk yıllarda mektuplar, şimdilerde sosyal medya mesajları aracılığıyla okurlarımla bir araya gelme, onların görüş ve sorularını dinleme, karakterlerim ve kitaplarımla ilgili görüşlerine birinci elden tanıklık etme fırsatı yakalıyorum. *Hazırlıksız*'daki olayların üzerinden yaklaşık kırk, *6 Yıl Tam Pansiyon*'dakilerinse otuz yıldan daha uzun süreler geçmiş olmasına rağmen, genelde güncel ve popüler olana ilgi duyduğu iddia edilen zamane gençleri 2000'li yıllarda yayımlanan bu eserlere hiç azalmayan bir ilgi göstererek bugüne dek hemen her yıl yeni baskılar yapmalarını sağladılar. Yatılı okumak bir yana, çoğu evlerinden kısa süreliğine dahi ayrılmamış olmalarına rağmen yatakhane yaşantısını ilginç buldular, dostluklarını, maceralarını sevdiler hatta yatılı olmakla ilgili merak ve istek duydular. Kendilerine hedef koyup bunu gerçekleştirenlere dahi tanık oldum bu süreçte. Her iki roman da erkek gözünden anlatılmasına ve yatakhane yaşantısının doğası gereği erkek karakterlerle dolu olmasına rağmen, okurlarımın büyük bölümü kızlardan oluşuyordu. Ve karakterlerle güçlü bağlar kurma, olay örgüsünden heyecan duyma, soru sorma, yorumlama gibi kriterler göz önünde bulundurulduğunda erkeklere kıyasla eksikleri yoktu, fazlaları vardı.

Bütün bu nesnel ve öznel çıkarımlar, yatılı var oluşunun edebiyatla kendini ifade etme ihtiyacına ve edebiyatımızın da yatılı hayatıyla zenginleşebilme olanağına işaret ediyor kanımca. Yatakhane binaları,

iyi bir kurmaca eserin en önemli yapı taşı sayılabilecek karakter yaratımı konusunda zengin, özgün, derin ve çeşitli pek çok seçenek sunan eşsiz birer maden; hayal gücüne çok da lüzum bırakmayan doğal birer kaynaktır.

Yine bir roman ya da öykünün merak ve ilgiyle okunmasını sağlayacak gerilim ya da tansiyon; aileden erken yaşta ayrı düşmenin hüznüyle akranlarla beraber yepyeni deneyimlere atılmanın çekiciliği arasında kalmalarda; gençliğin merak ve enerjisiyle pansiyon hayatının sert disiplini arasındaki sıkışmalarda; eğlenenin, haylazlığın, aylaklığın cazibesıyla, akademik ve davranışsal beklentiler arasındaki bocalamalarda kendiliğinden ortaya çıkar. Bu doğal gerilimlere eklenebilecek bireysel, sınıfsal, cinsel, etnik, psikolojik, inançsal, etik hatta siyasi her tür tansiyon, küçük bir toplumsal laboratuvar olarak da görülebilecek yatakhane yaşantısının sınırları ve sıkışmışlığı içerisinde, normal hayattakinin oldukça üzerinde bir basınç ve etki yaratacaktır.

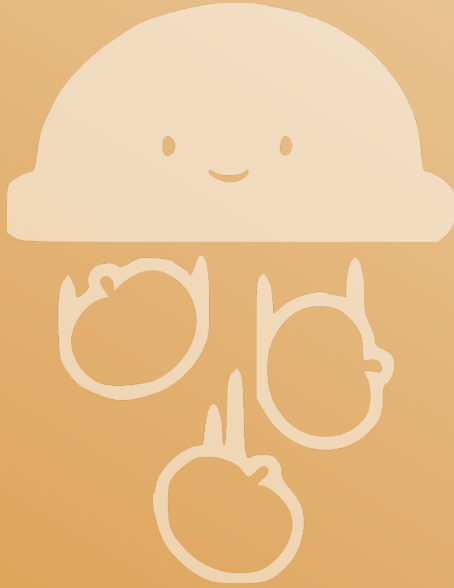
Kurmaca bir eserde atmosfer, okuru metnin dünyasına yaklaştırmak, parçası haline getirmek için son derece önemlidir. Bu da yazılanı ilgi çekici, bütünsel, kendi içinde tutarlı ve inanılır hale getirebilmekle mümkündür. Yatakhane ortamı demir ranzalarla dolu koğuşları, koyu renk yağlıboya ya da kirli perdelerle örtülü tozlu camları, çıplak sınıflarda kürsüde öğretmen yerine büyük sınıflardan birinin gözetiminde gerçekleştirilen etüt saatleri, buram buram yağ, soğan ve bulaşık kokan metal beton karışımı sevimsiz yemekhaneleri, loş koridorları, sıkışık oyun ve tenffüs alanları, genellikle bakımsız bahçeleri, fazla soğuk ya da aşırı buharlı banyo ve hamamlarıyla mekânsal tanımlama ve betimlemeler için oldukça keskin imkanlar sunar. Bu mekanlardaki eşyaları, araç ve aksesuarları, ışık, koku, doku, ses ve görüntüleri olduğu gibi, içinde yaşarken gözlendiği, hissedildiği gibi tarif etmek dahi güçlü bir bütünsellik; hiç yatılı okul görmemiş bir okuru bile kısra sürede içine alacak bir dünya oluşturulması için önemli bir altyapı sağlar.

Atmosferi ve dolayısıyla kurguyu güçlendiren önemli unsurlardan biri de karakterlerin kullandığı dil ve diyaloglardır. Yatılı ülkesinin kendine has; yer yer sokak diline benzeyen, sade, süssüz, bolca argo ve küfür soslu,

mizahi yönü güçlü, yaratıcılığa ve söz oyunlarına açık, aşırı nezakete ve edebi inceliğe mesafeli, duruma göre sertleşen, gece yat zilinden sonra yumuşayıp duygusallaşan, kendine özgü sözcükler, kısaltmalar, şifreler barındıran zengin bir lisanı vardır. Bu lisan yakın arkadaşlar arasında, grup içinde, kalabalık bir topluluğun ortasında, küçük sınıflarla iletişim kurarken büyük sınıflar karşısında ve nihayet öğretmenlerin huzurunda ciddi yapı ve üslup farklılıkları gösterir.

Hiç şüphe yok ki yaratıcılık, bir kurmacanın başarısını belirleyen öncü ölçütlerdendir. Yaratıcılık, elindekiyle yetinmeye razı olmayan insanın yürüttüğü yenilikçi düşünme sürecidir. Yani bireyin mevcut durumu, kaynak, nesne ya da düşünceleri kabullenmek yerine onları türetip başkalarıyla birleştirerek yeni bir fikre dönüştürmesi işlemidir. Kaynakların sınırlı olduğu ortamlarda, can sıkıntısında, daha iyi, eğlenceli, kolay bir yaşam özlemi duyduğunda insan sınırları zorlamaya, farklı yaklaşımlar geliştirerek durumu değiştirmeye daha eğilimli hale gelir. Yatılılık hayatı bu anlamda da kendine has yaratıcılıklarıyla bir öykü veya romana çok şey verebilme potansiyeline sahiptir. Cezalandırılmak istenen arkadaşın saçlarını karyolaya bağlayarak sabah yataktan kalkmasını acılı hatta olanaksız hale getirmek, kulağının dibinde suyu bir kaptan diğerine aktararak çıkan şırıltı sesiyle uyuyan bir çocuğun altına kaçırmasına yol açmak, uykusu ağır bir başkasının karyolasını dolapların tepesine taşıyıp sabah kafasını tavana çarpmasına yol açmak ya da yastık kavgasında baskın yediği koğuşa sabaha karşı sızıp tüm terliklerin içine dış macunu sıkmak; en yaratıcı yazarların dahi aklına kolay kolay gelmeyecek, hayata geçirilmiş yatakhane yaratıcılıklarıdır. Aynı yaratıcı düşünce, yatakhane çatısı altındaki her tür yasak ve olanaksızlığa meydan okuyarak eğlence yaratmada, açlık gidermede, özgürlük arayışında, ceza ve ödüllendirmelerde, protesto, dayanışma, kavga ve kutlamalarda, pansiyon dahilindeki her türlü mekanı oyun ya da kaytarma için elverişli hale getirmede, okul sınırları dışındaki kaçak ya da kazanılmış zamanları değerlendirmede hep üst düzeydedir. Şüphesiz bütün bunlar yaratıcı yazma için hazır ve zengin bir dağarcık, eşsiz esin kaynaklarıdır.

MAKALE ÇEVİRİLERİ

Bir Yatılı Okulzedenin Perspektifinden Yatılı Okul Deneyimi

Thurstine Basset

Öz

Bu makale, yatılı okulda hayatta kalma konusuyla ilgili yazdığı kitap sayesinde hikâyesini anlatabilen bir yatılı okulzedenin perspektifini yansıtır. Bu çalışma aynı zamanda daha nice yenilikçi makalenin yayımlanmasına ortam hazırlayan ‘Self and Society’ dergisine takdirlerini iletir. Araştırmacı-yazar “ev hasreti” kavramına yeni bir bakış sunar ve kavramın “okul alerjisi” olarak anılmasını öne sürer. Aynı zamanda yatılı okul kaynaklı sorunların, terapist ve danışmanların eğitim programına dâhil edilmesini gündeme getirir.

Anahtar kelimeler: Yatılı Okul, Travma, Terk Edilme, Dokunulmazlık.

Yatılı Okulda Hayatta Kalma

Ailemin beni Berkshire şehrindeki tuhaf ve soğuk bir yatılı okula bırakıp gitmesinin üstünden 60, benim ise bu deneyimi nihayet geride bırakmamın üstünden 50 yıl geçmesinin ardından tamamen plansız bir şekilde kendimi konuyla ilgili kitap yazarken buldum. Her ne kadar o yılları geride bıraktım desem de yatılı okula gönderilme olayı hayatım boyunca içimden tam olarak atamadığım türden bir deneyimdir.

Okul müdürünün ben sekiz yaşımdayken karneme düştüğü not, hayatta kalmayı öğrenmek zorunda olduğum o dünyayı mükemmel bir şekilde tasvir etmektedir: “Seninle ilgili tek sorun aptalca davranışlarınla ilgili – bu sorun çok ciddi boyutta olmasa dahi can sıkıcı. Sıkıntılı davranışların müdire hanımın kontrolündeki şube için endişe verici. Bu davranışlar 3. dönemde tekrar etmemeli.”

Karnede verilen mesaj oldukça netti: “Sekiz yaşında bir çocuk olarak artık çocukça davranışlar sergilemeyi bırakman gerek.” İçinizdeki çocuğu ne yapıp edip bir kenara atmanız ve hızla büyümeyi öğrenmeniz şarttır.

Ben on yıllık yatılı okul sürecini atlatmamı sağlayacak hayatta kalma becerisine sahip bir karaktere bürünmeyi öğrendim ama bu karakter, yetişkinlerin dünyasına ait kişisel ilişkilerle ve işle ilgili sıkıntılarla başa çıkmamda yetersiz kaldı. Çünkü baskılanan o çocuk yarı donuk bir halde varlığını sürdürür ve yetişkinlik döneminin en beklenmedik anında yüzeye çıkarak hayatınızı kaosa sürükler.

Müdürümüzün 1950lerde insan psikolojisi alanında yeteri kadar bilinçli olmaması belki affedilebilir ancak günümüzde çocuk ve insan gelişimine ilişkin bilinen ve itibar gören kuramlar, sekiz yaş gibi erken bir dönemde aileyle bağların planlı bir şekilde koparılmasını desteklememektedir. Dolayısıyla yatılı okulların bu durumdan endişe duyması gerekir. Belki de onlar bu kuramların tamamını görmezden gelmeyi tercih ediyor olamaz mı?

Esasında yatılı okul günlerimden kalma sorunlarımı keşfetmem zaman aldı. “Yatılı Okulzedeler”¹ seminerine katıldığımda ellilerimdeydim ve ilerleyen dönemde yatılı okul mağdurlarını destekleyen bir oluşum olan Boarding Concern Derneği’nin yöneticisi oldum. Katıldığım seminerin başkanı ise eski yatılı okul mağdurlarıyla birlikte çalışmanın öncüsü olan Nick Duffell idi. Her şey adım adım gerçekleşti ve 2016 yılında Nick ile birlikte “*Trauma Abandonment and Privilege: a guide to therapeutic work with boarding school survivors*” (Routledge, 2016) kitabını yayımladık.

Nick, yatılı okul mağduru bir terapist. Ben terapist olmasam da hayatımı akıl sağlığı alanında çalışmaya adanmış bir mağdurum. Beraber yazdığımız kitaba benim katkım ise bir mağdurun perspektifidir.

Kitap bir çalışma modeli önermektedir: FKD² – Farkına varma, Kabullenme ve Değişim. Bir mağdur öncelikle, küçük yaşta yatılı okula gönderilmenin ileriki hayatına fayda sağlamayan, büyük bir etkisi olduğunu fark etmelidir. Sonrasında bu kişi yatılı okul tecrübesini ve bu tecrübeye karşı bir strateji olarak hayatta kalma becerisine sahip bir karakter geliştirdiğini

1 ÇN: Kaynakta Boarding School Survivor olarak geçen seminer için önerilmiştir.

2 ÇN: Kaynakta RAC olarak geçen modelde Recognition için “Farkına varma”, Acceptance için “Kabullenme”, Change için “Değişim” sözcükleri kullanılmaktadır.

kabullenmelidir. Böyle bir strateji izlemek travmatik bir tecrübeye verilen oldukça doğal bir tepkidir. Çocukken gelişen hayatta kalmaya programlı kişiliğin, yetişkinlik dönemine *amaca uygun olmayacak* şekilde tezahür ettiğini kabullenme, değişimin önünü açabilir. Böylece birey yalnızca hayatta kalma fikrini bir kenara bırakıp artık yaşamaya odaklanabilir. Bu süreç, üzerinde yıllarca çalışmayı gerektiren ve kolay olmayan bir geçiş sürecidir.

Kitapta hayatta kalma becerisine sahip üç ana karaktere dair çerçeve çizilmektedir: Uyumcular, Ezilmişler ve İsyankârlar. Beladan uzak durmaya ve sisteme ayak uydurmaya çalışarak bir miktar uyumcu olduğum söylenebilir. Ancak çoğu mağdur gibi ben de isyankâr bir karakter geliştirdim. Yetişkinlik dönemimde ise yaşamıma devam etmek için içimdeki isyankâra kısmen de olsa veda etmem gerekti.

Bu değişime kitabımızdan bir alıntıyla açıklık getirmek isterim:

“Yatılı okulların savunduğu her şeye isyan bayrağı kaldırdım. Evet, isyankârdım ama sebepsiz yere isyankâr olmadım! Bulduğum her sebep için ayrı bir savaş verdim. Bitmek bilmeyen bu çatışma yıllar içinde beni yordu. İyi bir terapist ve sevgi dolu bir eş sayesinde durmadan savaş vermeyi bıraktım. Kısa süre önce meditasyon inzivasından dönen eşimin notları arasında şu söze rast geldim: ‘Aslında savaştığımızı düşündüğümüz kişilerle savaşmıyoruz. Tüm bu tartışmalar tamamen kafamızın içinde süregelmekte. Yani esasında kavgamız kendimizle.’ Sonra kendime ‘E bu benim’ dedim. Bu söz artık ofisimin en göze çarpan noktasında asılı durmakta.” (Dufffel ve Basset, 2016: 96).

Hayatımda yankısı sürmekte olan diğer birçok kilit konuya kitabımızda değinilmektedir. “Duygusal Cesaret” adını verdiğimiz, aşırı metanetli duruşu kırarak duygu akışına izin verme kavramının önemine ve bununla bağlantılı olarak savunmasızlığın zayıflığa eş değer olmayıp yalnızca insani bir özellik olduğuna da dikkat çekilmektedir.

Kitabın her aşamasında mağdurların kendi hikâyelerini dile getirmesinin önemi savunulmaktadır. Zihinsel hastalıkların üstesinden gelmiş insanlarla uzun yıllar çalıştıktan sonra bu inanca sıkıca tutundum.

Yatılı okul mağdurlarının sorunlarına yıllarını vermiş biri olarak kitabın yazım aşaması bilhassa benim açımdan tedavi edici bir sürece dönüştü. Kitabın yayımlanmasının ardından benim için ön plana çıkan diğer iki şey ise “Self & Society” (*Benlik ve Toplum*) dergisinin etkisi ile “ev hasreti” teriminin kullanımı oldu.

***Self and Society* Dergisinin Olumlu Yansımaları**

Kitabı yazarken, bilhassa literatür taraması aşamasında, ortak yazarlar olarak Nick ile kendimizi *Self & Society* dergisinin öyle her yerde gün yüzüne çıkarılmayan önemli rolünü sürekli beyan ederken bulduk. Yatılı okul konusuyla ilgili ilk özgül makale *Self & Society* (Duffel, 1995) dergisinde yer aldı. Bu dergi yayınları aynı zamanda Nick’in beş yıl sonra çıkardığı *The Making of Them* kitabının habercisiydi.

Derginin devam eden sayılarında ilk kez kadınlar tarafından kaleme alınan yatılı okul yazıları da yayımlandı (Palmer, 2006 ve Barclay, 2011). Hayatta birçok şeyde olduğu gibi yatılı okul tecrübeleri de bazen beyaz ve heteroseksüel erkek egemenliğindeydi (bu erkeklerin bir kısmı Birleşik Krallık’ı yönetirken “yaralı liderlere” dönüştü – bkz. Duffell, 2014). Kadın düşmanlığının yaygın olduğu, ataerkil ilkelerle yönetilen kurumlarla başa çıkmaya çalışırken oldukça zorlu bir yoldan geçen genç kızlar olsa da kadınların yatılı okul deneyimleri ataerkil egemenlik alanının dışında tutulabilir.

Self & Society dergisi aynı zamanda yatılı okullardaki eşcinsellikle ilgili sorunları ele alan ilk yazılara da yer verdi (Gottlieb, 2006). Bu yazılarda yatılı okullardaki eşcinsellik korkusu gerektiği üzere gün yüzüne çıkarıldı.

Bu nedenle “*Self & Society* olmasaydı ne yapardık?” sorusuyla beraber bu dergiye en içten teşekkürlerimi sunmak isterim.

Neden “Okul Alerjisi” değil de “Ev Hasreti”?

Çalışmamıza anonim olarak katkı sağlayan, yatılı okulda çalışmış deneyimli bir çocuk psikoterapistinden edindiğimiz bilgileri de kitabımıza ekleyebildiğimiz için şanslıyız. Üstlendiği rolün getirdiği ikilemleri, psikoterapistimiz şu sözlerde dile getirmektedir:

“Danışman öğretmen olarak çalıştığım süre boyunca, yatılı okulu sevenlerden ayrışan ve daha ziyade bu deneyimden ne kazanç sağladığıyla ilgili çelişkiye düşen çocukları kontrol altında tutmanın çeşitli yaratıcı yollarını bulmaya çalıştım. Bunu yaparken alışıldık “tarafsız” terapist pozisyonunu korumak oldukça zor oldu. Çelişkiye düşen çocuğun acısına ve davranışlarına karşı tek çare, çocuğun ‘yuva’ olarak bildiği ortama geri dönmesiydi.

Ebeveynlerin ve çocuğun okul koridorunda, arabalarının yanında veya yurttta birbirlerine elveda dedikleri o anda çektiği acıyı gözlemlerim. Bazıları birbirine dokunmaz, kucaklaşmaz ya da hoşça kal demeye dili varmaz, sadece arkasını döner ve ‘ardına bakmaz’. Nadiren de olsa bazıları o an bir çöküş yaşar. Yani aslında çocukla ilgilenilmesi için onu yatılı okula bırakmanın ve çocuktan trajik koşullarda kopuş yaşamının yankıları vardır.”

Çocuğu okul danışmanına yönlendirmenin nedeni olarak sıklıkla “ev hasreti” çekmesi gösterilir ve bu teşhis iyi bilinen, yerinde kullanılan bir terimdir. Ancak son zamanlarda bu terimin yanıltıcı bir ifade olduğuyula ilgili kafamda soru işaretleri var. Zira çocuğun yaşadığı sıkıntı okulla değil de evle ilişkilendirilir, hâlbuki ben buna “okul alerjisi” denilmesini tercih ederdim. Sonuçta sıkıntıya yol açan unsur ev değil, okuldur. Çocuğun yatılı okula gönderilmesinden doğan bir sıkıntı varsa, bunun kaynağı yatılı okuldur ve bu deneyime erken yaşta maruz kalmaktır.

Bir Sonraki Adım Nedir?

Bir sonraki adım, yatılı okul kaynaklı sorunları psikoterapistlerin eğitim programına dâhil etmektir. Bu amaçla çalışmalar yürütmek üzere Brighton Üniversitesi’nden dönüt aldık. Nick Duffel ise aralarında Joy Schaverien’in da (yatılı okulların iç yüzünü derinlemesine ele alan bir kitap

yazan ve ‘Yatılı Okul Sendromu’ kavramını öne süren terapist) yer aldığı bir terapist ekibiyle birlikte çalışarak bir lisansüstü eğitim programı geliştirdi (Schaverien, 2015).

Makaleyi kitabımızın sonundan bir alıntıyla sonlandırmak isterim:

“Eski yatılı okul mağdurlarıyla tedavi amaçlı çalışma yürütmek kolay değildir. Zaman alan ve oldukça sabır gerektiren bir iş olsa da aldığımız neticeler bu emeğe değer. Bu görevi üstlenen herkese yürekten bol şans dileriz. Belki – umarız bir gün – İngiliz halkı çocuklarını erken yaşta yatılı okula göndererek onlara travma yaşatma alışkanlığına bir son verir.” (Duffel ve Basset, 2016: 189).

Yazar Thurstine Basset:

1980lerde eğitim dünyasına adımını atana kadar çoğunlukla zihinsel hastalıklar alanında sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştı. Yazar aynı zamanda zihinsel hastalıklarla ilgili eğitim paketleri hazırlayıp bu konuda makaleler, kitap bölümleri ve kitaplar yazdı. 21. yüzyılın başlarında Yatılı Okulzedeler seminerine katılarak yatılı okul mağdurlarını destekleyen bir oluşum olan Boarding Concern Derneği’nin yöneticiliğini yaptı. 2016 yılında Nick Duffell ile “*Trauma Abondenment and Priviledge: a guide to therapeutic work with boarding school survivors*” kitabını kaleme aldı.

Kaynakça:

Barclay, J. (2011) ‘The Trauma of Boarding School’, *Self and Society*, 38, 3, pp. 27-34.

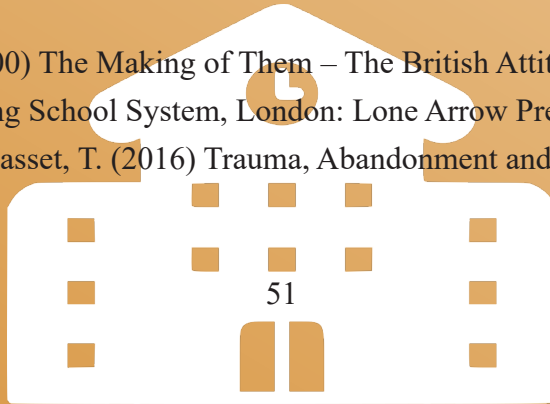
Basset, T. (2006) ‘Emotional courage’, *The Independent Practitioner*, Winter, pp.10-13.

Duffell, N. (2014) *Wounded Leaders – British Elitism and The Entitlement Illusion*, London: Lone Arrow Press.

Duffell, N. (1995), ‘Boarding School Survivors’, *Self and Society*, 23, 3, July, pp. 20-23.

Duffell, N. (2000) *The Making of Them – The British Attitude to Children and the Boarding School System*, London: Lone Arrow Press.

Duffell, N. & Basset, T. (2016) *Trauma, Abandonment and Privilege: a*

guide to therapeutic work with boarding school survivors, Abingdon and New York: Routledge

Gottlieb, M. (2005) 'Working With Gay Boarding School Survivors', Self and Society, 33, 3, pp 16-23.

Palmer, J. (2006) 'Boarding School: A Place of Privilege or Sanctioned Persecution?', Self and Society, 33, 5, pp. 27-36.

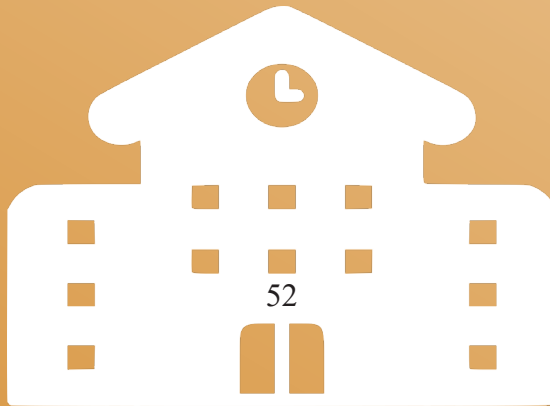
Schaverien, J. (2015) Boarding School Syndrome: The Psychological Trauma of the 'Privileged' Child, Hove: Routledge

İngilizceden Türkçeye Çeviren: Merve Hatipoğlu

Çeviri Editörü: Göksenin Abdal

Kaynak Metin: (Çevrimiçi) <https://www.academia.edu/44832370/>

Thurstine_Basset_Reflections_of_a_Survivor, 10.12.2022

Amerikan Yerli Edebiyatında Yatılı Okul Deneyimi

Joseph Bruchac & John Smelcer

Amerikan Yerli edebiyatının en yaygın temalarından biri yatılı okul deneyiminin yüzyılı aşkın süren etkisidir. 1879'dan 1960'ların ilk yıllarına kadar federal hükümet Amerika yerlilerinin okul çağındaki çocuklarını uzak bölgelerdeki yatılı okullara göndererek asimile etmeye çalıştı. Bu yatılı okullardaki yerli çocukların Batının gelenekleri, dili, eğitimi ve diniyle (sürecin bir parçası Hıristiyanlığa geçti) yavaş ve kalıcı bir şekilde şekillendirileceği düşünülüyordu. Yerli çocuklar yasal olarak devlet tarafından kaçırıldılar ve kültürel kimliklerini yok etmek amacıyla oluşturulan bu kurumlara gönderildiler. Çalınmış kuşaklar ortaya çıktı. Ordu modeline göre yapılandırılan yatılı okulların çoğunda oğlanların uzun saçlarını kesmesi, üniforma giymesi ve askeri tatbikatlara katılması gerekiyordu.

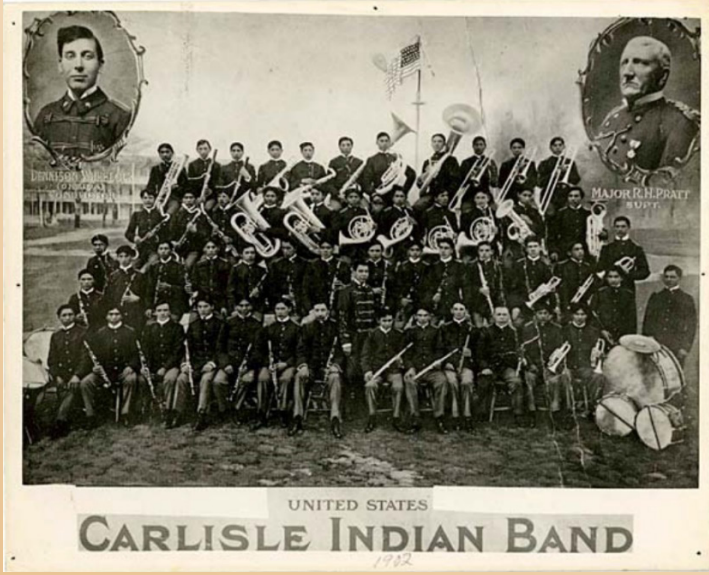

Navajolu genç Tom Torlino'nun 1882 yılında Carlisle'deki yatılı okula gelişi ve gelişinden kısa bir süre sonraki hali (fotoğrafi profesyonel fotoğrafçı John N. Choate çekmiştir; Carlisle'deki yatılı okulun "medenileştirici etkisini" geniş kitlelere duyurmak ve hem ABD hem de nüfuzlu beyaz patronlarının desteğini almaya devam etmek amacıyla yerli öğrencilerin fotoğraflarını çektiren Pratt Choate'yi para karşılığında çalıştırıyordu)

Tüm bu uygulamalar, yerliler için kurulan yatılı okulların ilkini ve şüphesiz en etkilisini hem kuran hem yöneten kişiye bağlıydı. Bu kişi, Kırmızı Nehir Savaşında 10. Süvari Birliğinde subay olarak görev yapan Yüzbaşı Richard Henry Pratt'ti. Savaş sona erdiğinde, 1875 yılında Florida'nın St. Augustine bölgesinde bulunan Fort Marion'da (günümüzdeki ismi Castillo de San Marcos) esir alınan 72 yerli Pratt'e verildi. Pratt'in esirleri "dönüştürme" başarısı Carlisle Yatılı Okul modelini geliştirmesine yol açtı. Bu okulların ilki olan Carlisle Yerli Endüstri Meslek Okulu 1897 yılında Pennsylvania'nın Carlisle bölgesinde kuruldu. Pratt 1892 yılında yaptığı konuşmasında, benimsediği ilkeyi şu şekilde ifade etmiştir: "Büyük çoğunluk, iyi olan tek Yerlinin ölü Yerli olduğunu söylemiştir.¹ Bir anlamda bu duyguyu paylaşıyorum; ancak şu şekilde: Yerlilik tamamen öldürülmelidir. Yerlilerin içindeki yerliliği öldürüp onları kurtarın."

1895 yılında Carlisle Yerli Endüstri Meslek Okulu (fotoğraflar Yale Üniversitesi Beinecke Kütüphanesindeki Richard M. Pratt Arşivlerine aittir)

Carlisle Yerli Endüstri Meslek Okulu, 1902 (yıl fotoğrafın altına kurşun kalemle not edilmiştir)

Yerlilerin gönderildiği yatılı okullar Yerli insanları tamamen dönüştürmek, kabile kimliğini yok etmek, dillerini, dinlerini, görenek ve geleneklerini ortadan kaldırmak için inşa edilen yerlerdir. Öğrenciler Yerli dillerini konuşurken yakalandıklarında –genelde ağır bir şekilde– cezalandırılırlardı. Bodrum katlarında ya da kazan dairelerinde günlerce yemek ya da su verilmeden kilitli tutulan öğrencilere dair pek çok hikâye vardır. Bu yatılı okulların en yaygın olduğu dönemde tüm Amerika’da yerliler için 153 tane yatılı okul vardı. Benzer uygulamalar Kanada’nın yerlileri İlk Milletlere ve Avustralya’nın yerlileri Aborjinlere de yapılmıştır.

Yatılı okulların ilk yıllarında binlerce çocuk daha önce bağışlıkları olmaması nedeniyle başta trahom, grip ve verem olmak üzere çeşitli hastalıklardan öldüler. Hükümet salgın hastalıkları yerlilerin getirdiği iddiasını ısrarla savunarak Yerlilerin fiziksel olarak daha güçsüz olduklarını ve bu nedenle hastalığa yakalandıklarını ortaya attı. Daha kötüsü öğrenciler her zaman genç değildiler. Chiricahua Apache kabilesiyle yaşanan durumda

olduğu gibi (Geronimo Apache kabilesine mensuptu), bazen yerliler (tüm kabile) savaş esiri olarak Florida'ya ve sonra Arkansas'a götürüldükten sonra, evli ve çocuklu genç erkekler ve kadınlar arasından Pratt Carlisle'deki okul için öğrenci seçiyordu. Yerlilerin çoğu ya tüberkülozdan hayatlarını kaybettiler (ve Carlisle mezarlığında yatmaktadırlar) ya da ölümcül hastalığa yakalanan ailelerine hastalığı tekrar bulaştırmak için geri gönderildiler.

Carlisle Yerli Okulunun mezarlığı (1885)

Bu yatılı okullarda çocuk istismarı ve pedofili son derece yaygındı. Mağdurlar bazen istismarcıların kendisiydi. Öğrenciler o kadar çok kötü muamele görüyor, soyutlanıyor, yalnızlaştırılıyor ve insanlıktan çıkarılıyordu ki bu okullara giden birçok öğrenci yetişkin olduğunda bile okul deneyimlerinden nadiren bahsediyorlardı. Yerlilerin gönderildiği yatılı okullardaki pedofili vakaları henüz son yıllarda kamuoyu gündemine taşındı; çünkü bunları yaşayan büyüklerimiz kişisel deneyimlerini paylaşma cesaretini yeni buldular.

Yerlilerin gönderildiği yatılı okul sisteminin ölümcül etkilerini ortaya koymak kolay olsa da, karmaşık bir şekilde yerlilere iyilikleri de dokunmuştur. Amerikan Yerlisi kimliğini yok etme amacı olan bu yatılı okullar ironik bir şekilde ve pek de bilinçli olmaksızın bu amaçlarının

tersine hizmet etmiştir. Tüm ülkenin farklı kabilelerinden gençleri bir araya getirerek kabileler arası hayat boyu süren arkadaşlıkların temelini atmıştır. Ayrıca kabileler arası evlilikler 20. Yüzyılda yeni bir ruh olarak Pan-Yerliliciliğin² doğmasına katkıda bulunmuştur (Amerikan Yerlisi yazarların birçoğunun üst kuşaklarında karma kabile evlilikleri vardır).

Birçok yerli, yatılı okulların onlardan beklediği gibi hizmetçi ya da vasıfsız işçi olarak hayatlarına devam etmek yerine, kendi insanları için eğitimlerini sürdürmeye devam etti. Geleneksel yollara reddetmeyerek, yerli toplumun liderleri olarak hukuk, sanat dâhil birçok uzmanlık alanında Yerlilerin haklarını ve kimliğini savunmaya devam ettiler; Amerikan Yerli kültürünün dayanıklılığını ortaya koyarak yerliliğin yaşayan ruhuna tanıklık ettiler.

Yatılı okullara gönderilen yerli çocukların yaşamları sonsuza kadar değişti. Evlerini terk etmek bu çocukların seçimi olmamasına rağmen birçoğu evine döndüğünde toplumdaki dışlandı. Yatılı okuldan sonra değişen koşullara uyum sağlayamayan birçok öğrenci dışlanmış ve alkolik bireyler olarak kötü koşullarda yalnızlık içinde yaşadı. Yatılı okul deneyimi Amerikan Yerlilerinin üstünde kalıcı bir iz bıraktı. Örneğin; Amerika tarihinde Yerli dillerinin pek çoğunun kaybolmasının izleri bu döneme kadar geri sürülebilir. Çağdaş Amerikan Yerli edebiyatının yazarları bu yatılı okullara gönderilecek kadar yaşlı olmasalar bile, yerli edebiyatının şiir, kısa öykü, deneme, roman ve tiyatro oyunlarından oluşan kanonu yatılı okul deneyimine sık sık referans vermektedir. Yazarların genç olmalarına rağmen, ebeveynlerinin ve daha üst kuşaklarının deneyimlerinden bir şekilde etkilendikleri şüphe götürmez. 2013 yılında yayımlanan *Native American Classics*³ antolojisinde ilk sırada yer alan “After a Sermon at the Church of Infinite Confusion” başlıklı şiir ve “The Soft-Hearted Sioux” başlıklı öyküde kuşaklar arası bu etkiyi görebilirsiniz.

² Pan-Kızılderililik (Ç.N.).

³ Native American Classics: Graphic Classics Volume 24, Joseph Bruchac, John Smelcer & Tom Pomplun (Eds.), Eureka Productions, 2013.

ABD’de ve Kanada’da Amerikan Yerlilerinin Yatılı Okul Deneyimleri Üstüne Yapılan Çalışmalardan Bir Kaynak Derlemesi

Kitaplar:

Adams, David Wallace. *Education for Extinction: American Indians and the Boarding School Experience, 1875-1928*. Lawrence: University Press of Kansas, 1995.

Archuleta, M., Child, B. and Tsianina Lowawaima. *Away from Home: American Indian Boarding School Experiences, 1879-2000*. Phoenix: Heard Museum, 2000.

Barman, Jean, Yves Herbert and D. McCaskall (Eds.). *Indian Education in Canada, Vol. 1: The Legacy*. Vancouver: Nakota Institute/University of British Columbia Press, 1986.

Bordewich, Fergus M. *Killing the White Man’s Indian: Reinventing Native American’s at the End of the Twentieth Century*. New York: Doubleday, 1996.

Breaking the Silence: An Interpretive Study of Residential School Impact and Healing as Illustrated by Stories of First Nations Individuals. Ottawa: Assembly of First Nations, 1994.

Bruchac, Joseph, Smelcer, John, & Tom Pomplun (Eds.). *Native American Classics: Graphic Classics Volume 24*. Eureka Productions, 2013.

Caldwell, George. *Indian Residential Schools: A Research Study of Nine Residential Schools in Saskatchewan*. Ottawa: Canadian Welfare Council, 1967.

Champagne, Duane (Ed.). *Contemporary Native American Cultural Issues*. Walnut Creek: AltaMira Press, 1999.

Child, Brenda J. *Boarding School Seasons: American Indian Families, 1900-1940*. Lincoln, University of Nebraska Press, 1998.

Churchill, Ward. *Indians Are Us? Culture and Genocide in Native North America*. Maine: Common Courage Press, 1994.

----- . *A Little Matter of Genocide: Holocaust and Denial in the Americas, 1492 to the Present*. San Francisco: City Lights, 1997.

----- . *Kill the Indian, Save the Man: The Genocidal Impact of American*

- Indian Residential Schools*. San Francisco: City Lights, 2004.
- Cobb, Amanda. *Listening to our Grandmothers' Stories: The Bloomfield Academy for Chickasaw Females, 1852-1949*. Lincoln: Nebraska UP, 2000.
- Coleman, Michael. *American Indian Children at School, 1850-1930*. Jackson: University of Mississippi Press, 1993.
- Cooper, Michael L. *Indian School: Teaching the White Man's Way*. New York: Clarion Books, 1999.
- De Cora, Angel. *The Department of Indian Art (teacher's booklet)*. Carlisle: Carlisle Indian School, 1908.
- DeJong, David H. *Promises of the Past: A History of Indian Education in the United States*. Golden: North American Press, 1993.
- Ellis, Clyde. *To Change Them Forever: Indian Education at the Rainy Mountain Boarding School, 1893-1930*. Norman: University of Oklahoma Press, 1996.
- Ellis, Pearl. *Indian Americanization Through Homemaking*. Los Angeles: Wetzel, 1929.
- Fortunate Eagle, Adam. *My Life in an Indian Boarding School*. Norman: University of Oklahoma Press, 2010.
- Fournier, Suzanna and E. Crey. *Stolen from Our Embrace: The Abduction of First Nations Children*. Vancouver: Douglas & McIntyre, 1997.
- Furniss, Elizabeth. *Conspiracy of Silence: The Case of the Native Students at St. Joseph's Residential School, 1891-1920*. British Columbia: Cariboo Tribal Council, 1991.
- . *Victims of Benevolence: Discipline and Death at the Williams Lake Indian Residential School, 1891-1920*. British Columbia: Cariboo Tribal Council, 1991.
- Grant, Agnes. *No End of Grief: Indian Residential Schools in Canada*. Winnipeg: Pemmican Press, 1996.
- Greymorning, Stephen (Ed.). *A Will to Survive: Essays on the Politics of Culture, Language and Identity*. Boston: McGraw Hill, 2004.
- Haig-Brown, Celia. *Resistance and Renewal: Surviving the Indian*

Residential School. Vancouver: Tillacum Library, 1988.

Holt, Marilyn. *The Orphan Trains: Placing Out in America*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1992.

Hoxie, Frederick. *A Final Promise: The Campaign to Assimilate Indians, 1880-1920*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1985.

Hyer, Sally. *One House, One Voice: Native American Education at Sante Fe Indian School*. Sante Fe: Museum of New Mexico Press, 1990.

Jaimes, M. Annette (Ed.). *The State of Native America: Genocide, Colonization and Resistance*. Boston: South End Press, 1992.

Johnston, Basil. *Indian School Days*. Norman: University of Oklahoma Press, 1989.

La Flesche, Francis. *The Middle Five: Indian Schoolboys of the Omaha Tribe*. Madison: University Press, 1963.

Lindsey, Donald F. *Indians at Hampton Institute, 1877-1923*. Chicago: University of Illinois Press, 1995.

Kelly, Lawrence C. *The Assault in Assimilation: John Collier and the Origins of American Indian Policy Reform*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1983.

Knockwood, Isabella. *Out of the Depths: The Experiences of Mi'kmaw Indian Children at the Residential School at Shubenacadie, Nova Scotia*. Lockeport: Roseway Books, 1992.

Lomawaima, K. Tsianina. *They Called it Prairie Light: The Story of the Chilocco Boarding School*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1994.

McBeth, Sally J. *Ethnic Identity and the Boarding School Experience of West-Central Oklahoma Indians*. Washington DC: University Press, 1983.

McDonnell, Janet A. *The Dispossession of the American Indians, 1887-1934*. Bloomington: Indiana University Press, 1991.

Miller, J. R. *Shingwauk's Vision: A History of the Indian Residential Schools*. Toronto: University of Toronto Press, 1996.

Milloy, John S. *A National Crime: The Canadian Government and the Residential School System, 1879-1986*. Winnipeg: University of Manitoba Press, 1999.

Nuu-chah-nulth Tribal Council. *Indian Residential Schools: The Nuu-chah-nulth Experience*. Port Albert, Nuu-chah-nulth Tribal Council, 1996.

Olsen, Sylvia, Rita Morris and Ann Sam (Eds.). *No Time to Say Goodbye: Children's Stories from the Kuper Island Indian Residential School*. Victoria: Sono Nis Press, 2001.

Priest, Benson. *Uncle Sam's Stepchildren: The Reformation of the United States Indian Policy, 1865-1887*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1975 reprint of 1942 original.

Prucha, Paul. *The Churches and the Indian Schools, 1888-1912*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1979.

Riney, Scott. *The Rapid City Indian School*. Norman: University of Oklahoma Press, 1999.

Makaleler, Resmi Evraklar ve Yayınlanmamış Çalışmalar:

Adams, David W. "The Federal Indian Boarding School: A Study of Environment and Response, 1879-1918." (Dissertation) Indiana University Press, 1975.

Bell, Genevieve. "Telling Stories out of School: Remembering the Carlisle Indian Industrial School, 1879-1918." (Dissertation) Stanford University Press, 1998.

Bruchac, Joseph. [Teacher's Guide to] Jim Thorpe: The World's Greatest Athlete [movie]. Moira Productions, 2011.

Brudvig, Jon L. "Bridging the Cultural Divide: American Indians at Hampton Institute, 1878-1923." (Dissertation) College of William and Mary, 1996.

Bull, Linda. "Indian Residential Schooling: The Native Perspective". *Canadian Journal of Native Education*, No. 18 (supplement), 1991.

Child, Brenda J. "Runaway Boys, Resistant Girls: Rebellion at Flandreau and Haskell, 1990-1940". *Journal of American Indian Education*, 35(3):49-57.

Davin, Nicholas F. *Report on Industrial Schools for Indians and Halfbreeds*. Ottawa: Dept. of Indian Affairs, March 14, 1879.

Folsom, Cora. *Indian Days at Hampton* (unpublished manuscript). Hampton University Museum and Archives, 1918.

Green, Rayna. "Kill the Indian and Save the Man: Indian Education in the United States. *To Lead and to Serve: American Indian Education at Hampton Institute, 1878-1923*. M. L. Hultgren and P. Fairbanks (Eds.). Charlottesville: Virginia Foundation for the Humanities, 1989.

Ing, Roselyn. "The Effects of Boarding Schools on Native Child-Rearing Practices". *Canadian Journal of Native Education*, No.18 (supplement), 1991.

Morgan, Thomas J. "A Plea for the Papoose." *Southern Workman and Hampton School Record*, April 1892.

Noriega, Jorge. "American Indian Education in the United States: Indoctrination for Subordination to Colonialism." M. Annette Jaimes (Ed.). *The State of Native America: Genocide, Colonization and Resistance*. Boston: South End Press, 1992.

Pratt, Richard H. "The Advantages of Mingling Indians with Whites." *Proceedings and Addresses of the National Education Association*, 1895.

Reel, Estelle. *Uniform Course of Study for the Indian Schools of the United States*. Washington DC: GPO, 1907.

----- . *Annual Report of the Superintendent of Indian Schools*. Washington DC: GPO, 1907.

Soldier Wolf, Yufna. "Looking to the Past to Find the Future." *Eating Fire, Tasting Blood: An Anthology of the American Indian Holocaust*. Marijo Moore (Ed.). New York: Thunder's Mouth Press, 2006.

Smelcer, John E. *Stealing Indians* (unpublished novel manuscript), 2013.

----- . "In the Past's Familiar Tongue" in *Here First: Autobiographical Essays by Native American Writers* (B. Swann and A. Krupat, Eds.). New York: Random House/Modern Library, 2000.

Stephon, Richard J. "Richard Henry Pratt and His Indians." *Journal of Ethnic Studies*, No. 15, Summer 1987.

Tingey, Joseph W. "Indians and Blacks Together: An Experiment in Biracial Education at Hampton Institute, 1878-1923. (Dissertation)

Columbia University Press, 1978.

Trennert, Robert A. "Educating Indian Girls at Non-Reservation Boarding Schools, 1878-1920". *Western Historical Quarterly*, Vol. 13, No. 2, 1989.

----- "Corporal Punishment and the Politics of Indian Education Reform". *History of Education Quarterly*, Vol. 29, No. 4, 1989.

U. S. Dept. of Interior, Bureau of Indian Affairs. *Rules for the Indian School Service*. Washington DC: GPO, 1898.

İngilizceden Türkçeye Çeviren: Büşra Yaman

Çeviri Editörü: Asalet Erten

Kaynak Metin: (Çevrimiçi) <https://silo.tips/download/the-boarding-school-experience-in-american-indian-literature>, 12.12.2022.

Gerçekten Hayatınızın En İyi Yılları mı?

David Mair

Küçük yaşta yatılı okula gönderilmek çocuklara ne kadar zarar verir? David Mair “Gerçekten hayatınızın en iyi yılları mı?” başlıklı makalesinde bir eğitim modelinin psikolojik -etkilerini- eleştirel bir bakış açısıyla irdeliyor.

Çocuk istismarının en aleni hali, Britanya’da tuhaf bir şekilde en çok göz ardı edilen biçimi olarak mevcudiyetini korumakta.

Çocuk istismarı medyada çok büyük yankı uyandıran bir konu. İstismar ister cinsel, ister fiziksel veya duygusal olsun, toplumumuzun savunmasız üyelerinin zarar görmesini önlemeye yönelik tüm ciddi girişimler her daim ayakta alkışlanıyor. Durum böyle iken; Britanya’nın 1991 yılında imzaladığı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin en az 11 maddesinin ihlal edildiği ve ‘homurdanma’nın (Monbiot, 1998) ötesine geçmeyen bir tepkinin gösterildiği bu uygulamaya neden hala devam ediliyor?

Söz konusu bu uygulama; çocukların henüz ailelerine muhtaç, yakın çevrelerine bağımlı ve ebeveynleriyle duygusal bağ kurma sürecindeyken yatılı okula gönderilmeleri gibi bir Britanya geleneğine dayanmakta. Bu konunun ‘homurdanma’ dışında hemen hemen hiçbir tepki yaratmaması ise; çocuklarını bu kurumlara göndermeyi tercih eden ailelerin bu durumu bir ayrıcalık, minnettar olunacak bir fırsat olarak görülmelerinden ileri gelmektedir. Burada, psikoterapist Nick Duffel’in (Onlar İçin En İyisi) (Duffel, 2000) isimli kitabına ve bu kitabın başlığına atıfta bulunmak faydalı olacaktır. Yatılı okulların medyanın dikkatini neredeyse hiç çekmemesinin altında yatan başka bir sebep de; bu özel okulların yüksek sosyoekonomik sınıfa mensup ayrıcalıklı azınlık ve toplumun ileri gelenleri arasındaki yakınlıkla ilişkilendirilebilir. Her ne kadar bu ilişki bugün, geçmişte

olduğundan çok daha zayıf olsa da; özel okulların hayata daha iyi bir başlangıç, daha sağlam bir temel sağladığına dair olan inanç; bu sistemden geçmiş ve onu eleştirmeye cüret etmiş kişileri ‘mızımız’ ya da ‘şımarık zengin çocuğu’ olarak yaftalamaktadır.

Geçenlerde eski yatılı okul mağduru olan ve özellikle eşcinsel erkekler için düzenlenen iki haftalık bir grup çalışmasına katıldım. Çalışma, eski yatılı okul öğrencileri olan Londralı iki terapist Marcus Gottlieb ve Richard Nickols önderliğinde gerçekleştirildi ve grup tek kelimeyle muazzamdı. Söz konusu deneyim, tüm katılımcılar üzerinde oldukça yoğun bir etki bıraktı. Gruptaki herkesin birden fazla can acıtıcı hikayesi ve dillendirmesi güç deneyimleri vardı. Öncelikle hissettiğimiz acı, okula geldiğimiz gün hepimizin hissettiği terk edilmişliğe ve o andan itibaren yatılı okulla baş etmemizi sağlayan, fakat bizi başkalarıyla duygusal temas kurma konusunda hazırlıksız bırakan hayatta kalma stratejilerinden uzaklaşmak için verdiğimiz mücadeleye odaklanıyordu. Birçokları için yıllarca gizli kalmış fiziksel ve cinsel istismarın gerçekliği de bunlara ekleniyordu. Hepimiz kendine yabancılaşma sendromunu yaşamıştık. Hem de iki kez. İlki, yatılı okula gönderilme konusunda hissettiğimiz yoğun acıdan ve reddedilme/ istenmeme duygumuzdan kaynaklanıyordu, ikincisi de kendi cinsel kimliğimizden. Bir yandan eşcinselliğimin ve bana çekici gelen erkeklerle çevrili olduğum gerçeğinin giderek daha fazla farkına varıyor, diğer yandan da hayatta kalmak için ihtiyaç duyduğum akranlarımla aramda çıkacak olan düşmanlıktan korktuğum için bunu ifade edemiyordum. Bundan daha ironik ve kafa karıştırıcı ne olabilir?

Çarpık Gelişim

Benim yatılı okula gönderilme hikayemin merkezinde terk edilme duygusu vardı. Bu terk edilme duygusunun, temel olarak bilinçsiz ve içgüdüsel bir düzeyde geliştiğini şimdi anlıyorum. Ailemin beni neden İngiltere'ye göndermeye karar verdiğinin bilincindeydim. Annem ve babam yurtdışında (Şili) çalışıyorlardı ve hepimiz, 12 yaşındayken İngiliz eğitim sistemine geri dönmemim, üniversiteye ve iyi bir kariyere giden yolu açacak

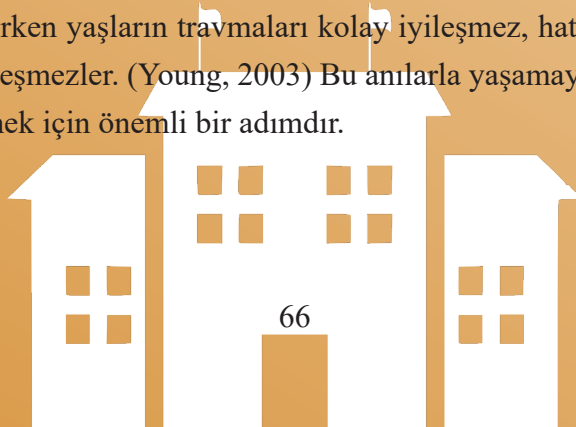
tek şey olduğuna inanıyorduk. Şili'de kalmam ya yerel eğitim sistemine ya da Amerikan sistemine girmem anlamına geliyordu ve bunun aslında daha iyi bir seçenek olabileceğinden habersizdik.

Ailemin beni sevdiğini ve benim için en iyisi olduğunu düşündükleri için bunu yaptıklarını biliyordum. Yine de, ailemden 13.000 km uzağa gitmeye 12 yaşında verdiğim tepki, şiddetli korku, acı, içine kapanma ve insanlardan kaçma tepkisiydi. Bundan utanmışımı hatırlıyorum. Okulu dört gözle bekliyordum ve orayı heyecan verici ve eğlenceli bulmayı umuyordum. Oysa kendimi, okulda bulunduğum beş yıl boyunca hiçbir zaman tam olarak iyileşmeyen bir tür duygusal felçle ve asla durduramadığım aşırı tetikte olma haliyle karşı karşıya bulmuştum.

Şimdi bu tepkinin, yaşadığım ayrılığa verilen normal, biyolojik bir tepki olduğunu, doğuştan içine kapanık mizacım sebebiyle daha da şiddetlendiği anlayabiliyorum. Bu tür yoğun duygulardan kendimi uzaklaştırmadan nasıl hayatta kalabilirdim ki?

Aileden ayrılmayı ergenliğin başlamasıyla birlikte normal bir gelişimsel süreç olarak yaşamak yerine, eve geri dönmeyi ve okuldan kaçmayı saplantı haline getirmiştım. Nick Duffel yaşadığı bu deneyimi şöyle özetliyor: “Doğal bir süreç içinde gerçekleşmesine izin verilmediğinde, ebeveynlerden sağlıklı bir şekilde ayrılmanın aslında ne kadar zor olduğunu şimdi anlıyorum.” (Duffel, 2000) Yatılı okul sebebiyle aileden ayrılmak ne doğal bir şekilde ne de kademeli olarak gerçekleşen bir ayrılıktır; kopuşun ta kendisidir.

Yaşanan bu erken kayıp, bireyin tek başına yolunu çizmesini ve kendini dünyayla yüzleşmeye hazır bir yetişkin olarak hissetmesini son derece zorlaştırabilir. Bu konu üzerine birkaç defa bireysel danışman olarak çalıştım ama erken yaşların travmaları kolay iyileşmez, hatta hiçbir zaman tam olarak iyileşmezler. (Young, 2003) Bu anılarla yaşamayı öğrenmek, bir yol katedebilmek için önemli bir adımdır.

Katıldığım çalışmada yatılı okul mağdurları grubunun özdeşleşebileceği çok şey vardı:

- Çocuğun, ebeveynlerinin her zaman sevgiyle ve kendi iyiliği doğrultusunda hareket ettiğine ve yatılı okulun eğlenceli ve onun için iyi olduğuna inanmaya duyduğu ihtiyaç.

- Ebeveynlerin, çocuklarını kaybetmelerini “Bunun, onun için yapabileceğimiz en iyi şey olduğunu biliyoruz,” şeklinde rasyonalize etme ve söylediklerinin doğruluğuna inanma ihtiyacı.

Ayrılık gününü takip eden haftalarda, hepimiz, yaşadığımız yoğun acıdan ve kayıp duygusundan uzaklaşmıştık. Grup çalışması sırasında seyrettiğimiz videolardan birinde bulunan çok dokunaklı bir sahne şöyleydi: 9 yaşındaki bir çocuk, kameraya bakarak, yatılı okula gönderilmenin kendine bakabilmeyi öğrendiğini, bunun artık bir yetişkin olduğu anlamına geldiğini ve iyi bir şey olduğunu, çünkü ilerde iyi bir iş bulabileceğini ve emrinde başkalarını olacağını anlatıyordu. Çocuk, bu ‘sahte benliğin’ hemen ardından kısacık bir süre için kendi ‘gerçek benliğine’ geri döndü; şimdi doğum günündeki palyaço şekilli pastadan ve onun burnunu nasıl yediğinden bahsediyor ve bu yılki doğum gününde de aynı türden bir pastası olmasını diliyordu.

Hayatta Kalmanın Bedeli

‘Sahte benlik’ yaratmak, yatılı okulda benim için çok hızlı öğrenilen bir yetiydi. Kısa süre içinde bu ortamda ‘yumuşak’ duyguların ve sevginin yerinin olmadığını öğrendim. Benim için en önemli farkındalıklardan biri, yatılı okulların sevgi sağlama yeri olmadığı ve bu nedenle yönetimleri ne kadar olumlu, ebeveynlerle iletişim politikası ne kadar özgür olursa olsun, her çocuğun temel ihtiyacı olan sevilme, temas etme ve bağlanma ihtiyaçlarının bu eğitim sisteminde karşılanmayacağıydı. Duffel, “hayatta kalma kişiliği”

olarak adlandırdığı ve benim için (aslında grup çalışmasındaki birçok kişinin de benimle hemfikir olduğuna eminim) ortadan kaldırılması bir ömür boyu sürecek bir şey olan bu kişiliği şöyle tanımlıyor:

‘Hayatta kalma kişiliği’ özünde kendimi aşmanın, kendimi savunmanın ve bulunduğum ortamda hayatta kalmayı imkânsız hale getiren ihtiyaçlardan kopmanın bir yolunu bulmakla alakalı. Genellikle Hayatta Kalma Kalıpları Tasarımcısı olduğumuzun farkında değiliz, bu yüzden bedelini ödediğimiz hayatlar yaşasak da bunu hayatta kalma ihtiyacımızla ilişkilendirmemiz pek mümkün değil. Yatılı okul mağduru olan bir kişi sapsağlam bir kale haline gelebilir ve gerçekten de neden ve nasıl bu hale geldiğini hatırlamaz ve başka bir yaşam tarzı da bilmez.” (Duffel, 2000)

Yatılı okul deneyimi, mizaca, kişiliğe ve gönderildikleri yaşa göre farklı yoğunluklarda olsa da herkes için travmatik bir deneyim olma potansiyeline sahiptir. Üstelik eşcinsel olduğunu fark eden birinin, hayatta kalma kişiliğiyle kendine yabancılaşp kendini inkâr etme ihtiyacının bir başka boyutunu geliştirme ihtimali artar. Yine kendi adıma konuşacak olursam bu ayrılığa, felçli, yarı yarıya kendini kapatarak tepki vermenin utancı, kızlarla ilgilenmeye başlayan diğer erkeklerle aynı olmadığını fark ettiğimde ikiye katlandı. Yaygın olan ancak farklı gelişen bu cinselliği duygusal olarak ifade edemediğinden, utancım ve kendi duygularımı inkâr etmeye duyduğum ihtiyaç katlanarak arttı.

Eşcinsel olduğumu açıklamamın uzun sürmesiyle (30’larım kadar sürdü) ilişkili bazı nedenleri şimdi anlıyorum. İnşa ettiğim hayatta kalma kişiliğimden kolaylıkla sıyrılamadım, sıyrılamıyorum.

Yaranın İyileşmesi

Cinsel yönelimleri ne olursa olsun, eski yatılı okul öğrencileriyle çalışmak, terapistler açısından özel bir duyarlılık gerektirir. Çok sağlam bir savunma mekanizması geliştirmiş ama iç dünyasında yaralı bir çocukla

karşı karşıya olma ihtimaline karşı tetikte olunmalıdır. Tabii ki, tüm yatılı okul öğrencilerinin aynı şekilde etkilendiğine inanmak yanlış olur. Ancak, çocukluğunda özellikle yedi-sekiz gibi erken yaşlarda yatılı okula gönderilen yetişkinlerin bu ayrılık travmasına dair küçümseyici veya önemsizleştirici açıklamalarını da olduğu gibi kabul etmemeliyiz. Acıya karşı geliştirilen savunma mekanizmasının varlığına dair bir ipucu, yatılı okulun nasıl bir şey olduğuna dair tutarlı bir açıklama getirememektir. “Çocukluklarına dair ayrıntıları hatırlayamayan hastalar, kendilerine acı veren anıları bastırıyordu.” (Holmes, 1996) Bir acıya karşı uzun yıllar savunmada kalındığında, kişinin kendi farkındalık seviyesi de azalır. Gerçekten de bu yoğunlukta içsel bir savunma karşısında tamamıyla rasyonel bir yöntem uygulamak uygun olmayacaktır. Bunun yerine, ihtiyaç duyulan, acı verici ve belirsiz bir geçmişten gelen görüntülere, anılara ve duygulara erişmek için deneyimlemeye dayalı bir yolu takip etmektir. Katıldığım grup çalışmaları sırasında yoğun bir şekilde kullanılan tekniklerden bazıları, bireysel hastalarla olan çalışmalara da uyarlanabilecek özelliktedir:

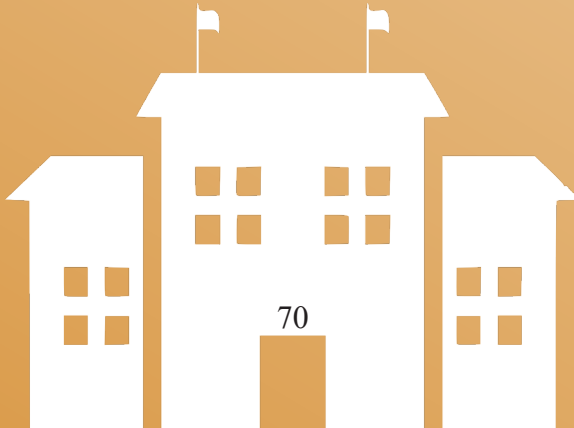
- Hayali çalışma: Yönergeli görselleştirmeler, okula geri dönmek, kendini tekrar küçük bir çocuk olarak görmek, o yıllarda çekilen fotoğrafların uyandırdığı duygular, düşünceler, kokular, tatlar, dokunuşlar, kıyafetler ve hatıralarla zaman geçirmek. (Evdeki eşyaların paketlenip konulduğu sandık, grup çalışmalarına katılanlar arasında özellikle güçlü bir duygu uyandırıyor gibiydi.)
- Mektup yazmak: Şu an olduğunuz endişeli ve şefkatli yetişkinin bakış açısından, çocuk halinize, dile getirilmemiş korkularınıza, ihtiyaçlarınıza ve arzularınıza cevap vermek. Ebeveynlere mektup yazmak (mutlaka göndermeye gerek yok) ve sizi yatılı okula gönderme kararlarına karşı hissettiğiniz incinme, öfke, kızgınlık, kafa karışıklığını dile getirmek.
- Resim çizmek: Hangi resim veya görüntü okuldaki halinizi temsil ediyor? (Benim için yeşil, dikenli bir atkestanesiydi bu görüntü. Dış

etkilere karşı iyi bir savunmaya sahipti ve gizliydi.) Peki ya şimdi hangi resim sizi temsil ediyor?

Eski yatılı okul öğrencileriyle başarılı bir çalışma yapabilmenin anahtarlarından biri, uzun yıllardır kişinin kendisinden ve başkalarından gizlediği duyguların çeşitli şekillerde itiraf ve ifade edilmesini teşvik etme yeteneğidir. Bu çalışma çok yavaş ve hassas olacaktır. Ancak bu duyguların tıkıştırıldıkları sandıktan çıkmasına izin verilmesinden sonra iyileşmeye yönelik bir ilerleme söz konusu olur.

Geçenlerde, pek memnun olmadığı halde işine ve mutsuz olduğu ilişkisine devam etmesi gerektiğini belirterek kafamda soru işaretleri oluşturan bir hastam hayatını tanımlarken bana şöyle dedi: “Ben yatılı okula gittim. Onlar sana birçok şeye katlanmayı öğretiyor.”

Gittiğim okulun web sitesine baktığımda “yatılı okul hayatı” ile ilgili kısa bir bölüm vardı (ilginç bir şekilde “yatılı okul” yaşam için bir deneyim olarak adlandırılıyor): “Yatılı okul hayatı birçok yeni fırsatın kapısını açıyor”, “Yatılı okul hayatı harika. Her zaman yanınızda arkadaşlarınız var, asla yalnız değilsiniz, her zaman beraber ağlayacak, gülecek ve eğlenecek birileri var”. Benim hissiyatım – grup çalışmalarındaki erkeklerin çoğu tarafından da paylaşılan bir hissiyatı bu – yatılı okulların yasal olarak zorunlu bir uyarı taşıması gerektiği ve ebeveynlerin – en azından – haftalardır izlediğimiz videoları izlemek zorunda olmaları yönünde. Böylece aileler, bu okulların görmezden gelmeyi ve inkâr etmeyi tercih ettikleri ve kendilerinin onaylamadıkları şiddetli, zarar verici “yatılı okul deneyiminden” haberdar olabileceklerdir.

Kaynakça

Duffel, N. (2000). The making of them. Londra: Lone Arrow Press.

Holmes, J. (1996). Attachment, intimacy and autonomy: Using attachment theory in adult psychotherapy. New Jersey: Jason Aronson.

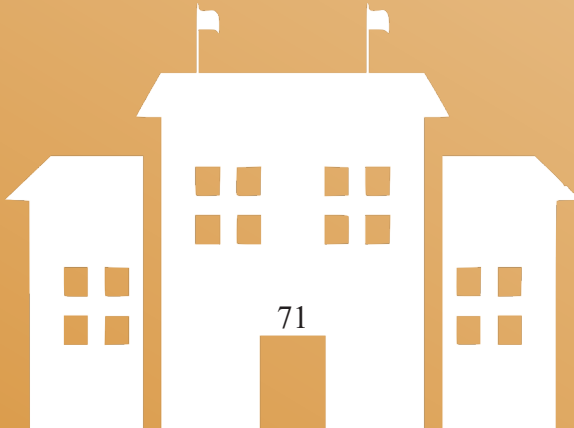
Monbiot, G. (1998). Acceptable Cruelty (N. Duffel'in The making of them isimli kitabında bahsi geçiyor). The Guardian.

Young, J. (2003). Schema therapy. New York: Guilford Press.

İngilizceden Türkçeye Çeviren: Kavel Taşdelen

Çeviri Editörü: Göksenin Abdal, Melisa Ayşegül Çal

Kaynak Metin: “The Best Years of Your Life?”, David Mair, 2005, Therapy Today

Cinsiyet Farklılığı ve Yatılı Okul¹

Nick Duffell

Yıllar boyunca çift ve cinsiyet çalışmalarının yanı sıra yatılı okulun psikolojik sonuçlarına dair çalışmalara ilişkin birçok eser yayımladım. Yatılı okul psikolojisi hususunda ilk kitabım olan *The Making of Them*'den uyarlanan bu denemede kısmen Yatılı Okuldan Geride Kalanlar'a yönelik yürütülen çalıştaylarda ortaya çıkan cinsiyet farklılığı üzerine kendi düşüncelerimden bazılarını paylaşmak isterim.

Seksenlerin sonunda yeni filizlenmeye başlayan Erkek Hareketi'nin bir dalı olarak bu çalışmaları yalnızca erkekler için uygulamaya başladım. Ancak, yatılıdan zarar gördüğünü hissettiğini söyleyen kadınlardan o kadar çok mektup aldım ki biz de ne ile karşılaşacağımıza dair en ufak bir fikrimiz yokken kadınlara yönelik gruplar sağlama ihtiyacı duyduk.

Bir kişinin bir diğerinden daha fazla acı çektiğini hiç söyleyebilir miyiz? Yatılıdan dolayı erkek çocuklarının mı yoksa kız çocuklarının mı daha fazla kaybedecek bir şeyi olduğunu nasıl saptarız? Kadınlar ve erkekler arasındaki daha ruhsal farklılıkların anlamlandırılması bu keşfin en can alıcı alanlarından birisidir. Fakat, bu konunun son otuz yıldır siyasallaştırılmasına karşın, uygulanabilir bir cinsiyet psikolojisi henüz sadece emekleme aşamasındadır. Bu sebeple, konu üzerine son söz sahibi olduğumu öne sürmekten ziyade okuyucuya daha çok üzerinde kafa yorulacak bir şeyler vermek amacıyla seçili birkaç düşüncemi sunuyorum.

Cinsiyet Farklılığı

Ayrım yapma açısından yatılıya giden erkek çocuklarının iki kez terk edildiğini iddia edebiliriz: İlk olarak daha çok küçükken ve anneleriyle temel farklılıklarının farkına vardıklarında ve ikinci olarak annelerinden ayrılarak okula gönderildiklerinde. Bir erkek çocuğu için anneden farklı

¹ Yatılı Okuldan Geri Kalanlar'ın kurucusu tarafından kaleme alınan bu makalenin daha önceki taslağı ilk kez 2000 yılında yayınlanmıştır.

olduğunu keşfetmek başlıca bir büyüme adımıdır. Tavistock Kliniği, İnsan İlişkileri Enstitüsü'ndeki araştırmacılar, Liam Hudson ve Bernadine Jacot, bu durumun temel ve varlıksal bir yara oluşturduğunu ileri sürmektedir.

Bu duruma 'Erkek Yarası' adını vermektedirler. Kimlik ihtiyaçlarının karşılanması için deyim yerindeyse anneden ayrılıp babalarını bulmaları gerekmektedir. Kadınlar, ne erkeklerdeki gibi bir yaraya ne de aynı türde yapılacak varlıksal bir yolculuğa sahipler. Onların da baş etmeleri gereken kendi yaraları ve kendi bireyselleşme süreçleri bulunmaktadır. Kız çocuğunun yarası daha çok anneden ruhsal anlamda bir uzaklık elde etme ve özerk değerli varlık algısı olarak görülmektedir ki bunun için de babasına bakması gerekmektedir. Zira, kendi cinsiyeti bu yönde ilişkinlendirilemeyecek gibi görünmektedir.

Ancak yatılı okulda hem kız hem de erkek çocukları yalnızca annelerinden değil aynı zamanda kadına özgü ilkenin kendisinden ve onun içinde barındırdığı her şeyden kopmaktadır. Başarıdan ziyade rahatlık, yumuşaklık, yuva, 'Varlıksallık', ilişkiler, süreç. Bu gibi tüm şeylerden hevesleri kırılmaktadır. Kız çocukları için bu, tesir itibari ile kendi doğalarına en yakın olandan ayrılmaları anlamını taşımaktadır. Bunun ruhsal etkisini hayal etmek zor ancak kadın yatılı okullarından geride kalanlardan bazılarının kopukluğunu görmek çoğu zaman son derece acı vericidir. Belki de insanın bir kadında böylesine bir karakter boyutu bekleme eğilimi göstermemesinden dolayıdır.

Yatılıya gönderilen erkek ve kız çocukları yılda üç kez anne, kardeşler, baba, evcil hayvanlar ve bir evi yuva yapan her şeyden ayrılma ve tekrar bağ kurma düzenine katlanmaktadırlar. Bu durum duyguları yok etmeye teşvik etmekte ve ilişkilere olan inançtan vazgeçirmektedir. Yatılı okulda olmak tıpkı hem erkek hem de kız çocuklarının Erkek Yarası'ndan muzdarip olması gibi bir şeydir. Sonuç olarak erkekleri, erkekliğin ötesine taşımakta ve kadınların içgüdüsel kadınlıklarıyla olan bağını koparabilmektedir. Tarihsel olarak bunlardan birkaçı sistemin içerisinde planlanmış görünmektedir, çünkü devlet okulları kısmen değerli erkek çocuğunu annenin kontrolünden çıkartma girişimiydi.

Esasında yatılı okul, dünyanın erkek dünyası olduğuna dair yozlaşmış inanç üzerine inşa edilen bir erkek dünyasıdır. Feminist-sever psikoanalist Adam Jukes, bu sistemin içinde dünyaya gelen erkeklerin çok az seçeneği olduğunu öne sürmektedir.

[Erkek] çocuk annesine ihtiyaç duymasına ve onun sevgisini istemesine rağmen, tüm çevresinde görebildiği eğer bir ‘adam’ olacaksa erkekler tarafından onaylanmamasının gerektiğidir.

Juke, bu durumun, sevgi için kadınlara bağımlı olmaktan dolayı derinlerde yer eden ruhsal bir kırgınlığın meydana gelmesinde yardımcı olduğunu iddia etmektedir. Bunu telafi etmek içinse erkekler dış dünyaya hükmetme arayışında olmaya meyillenmektedirler ki onlara göre burası kadınları da içerisinde barındırmaktadır. Feminizm var olmasa dahi kadınlar, dünyanın erkeklere ait olduğuna dair adaletsiz inancı derinden hissetmekte gibi görünmektedir. Kadınlara ait bir çalıştay katılımcısının da bize söylediği gibi: “Benim babam dünyaya egemendir.”

Ancak ruhsal dünya erkekler için çok daha fazla zor olabilir. Erkeklerde ilişkisellikten, psikolojik olandan uzaklaşma ve mantıklı olana yatkınlık var gibi görünmektedir. Tabii ki bu kulağa oldukça basit gelmekte fakat çiftlerle yapılan çalışmalarımız tekrar tekrar göstermektedir ki bu durum basmakalıp görüş olmanın ötesinde: Yeniden yapılandırılmış ‘yeni erkek’ bile duygularının tam farkındalığıyla duygusal mevcudiyetin en ileride olduğu yerde kadın partneriyle kutuplaşmaya eğilimlidir. Erkeklerde, kalbi akıldan, özel olanı kamusalıktan, ve Femineni Maskülenden ayıran bu eğilime, yatılı okulda muazzam bir destek verilmektedir.

Erkek çocuklarını ‘adam etmek’ amacıyla tasarlanan okullara sahip olmanın bir anlamı var mıdır? Kitabımın konusunun geniş bir bölümü ‘bozulmuş çocuk’ kavramının yanlış olduğu üzerinedir. Fakat cinsiyet bakımından ‘adam etme’ fikri, benzer bir kadın olma kuralından daha ileriye gitmektedir. Cinsiyet psikolojisine dair araştırmamızın bu aşamasında, bir kadının zorluğu daha çok var olma, yerleşim kurma, kadına özgü güçlerine

değer verme ve ona destek olma üzerine görünmektedir; halbuki erkekler henüz olmadıkları bir şeye evrilmek için bir şeylere doğru sınırı geçmek zorunda gibidir.

'Hayatta Kalma'dan Yaşamaya

Making of Them'de keşfettiğim hayatta kalma mekanizmaları her iki cinsiyet için geçerli olsa da, erkekler ve kadınların yatılı okulda deneyimlerinden bahsetme biçimleri arasında farklılıklar mevcuttur.

Çalıştaylarda, çoğu kadın karmaşık bir ilişki, dostluk, müttefiklik, ilişkiler ağına sahip olduklarından bahsetmektedir. Sanki dostluk bir ilişkinin alıştırmasıymış gibi ki bu tabii ki kadınlığa yakından bir bakıştır. Erkeklerin pusulasında tüm bunlar oldukça farklıdır. Bu durum yatılı bir okulda bolca bulunan ihanet ve ilişki stratejilerce kız çocuklarının ağır yaralanmalarıyla devam etmektedir. Çalıştaylar bu gibi şeylerin çözüme kavuştuğu bir mücadele alanı haline gelebilir.

Kadınlar annelerine karşı daha büyük bir öfke duyar gibiler. Belki de bunun sebebi kendilerinin de anne olabilecekleri ve kendi çocuklarını uzaklara göndermenin nasıl bir şey olacağını hayal etmelerindedir. Oysaki erkekler ki onlar duygularını yok etmeye daha eğilimlidirler, annelerinden ayrılmak zorunda olmanın doğalarının bir gereği olduğunu düşünmektedir. Anneden zorla ayrılma çocuğu şunu düşünmeye itebilir: “Annem beni sevseydi, uzaklara göndermezdi.”

Hem erkek hem de kadın yatılı öğrenciler sevgiyi kaybetmekte, fakat erkek ruhunda bu kayıp bilinçsizce meydana gelmekte ve anneyi, Kadına özgü olanı, tüm bunları yeşerteni ve iyi olanı geri çeviren başka erkek deneyimlerine katılmaktadır. Erkek Yarası bizim düşüncemize göre bu tür niteliklerden bilinçsizce kopma durumudur. Davranış bakımından sonuç örneğin sürekli düşük düzeyli hiddet ya da kadınlara ilişkin memnun edici boyun eğme olabilir.

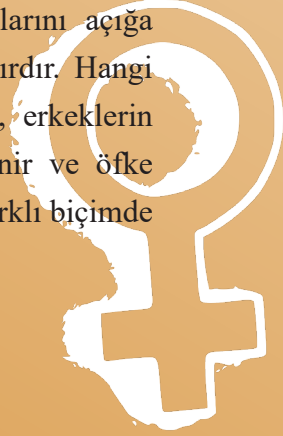

Yatılı okulun sebep olduğu yuvayı kaybetmenin kadınlar için erkeklere oranla daha büyük bir darbe olduğu öne sürülebilir. Bu durumun daha iyi mi yoksa daha kötü mü olduğu cinsiyet politikası açısından tesadüftür. Söyleyebileceğimiz şey ise yuvanın geleneksel olarak yalnızca kadın hükmünde izinli olduğu ve yatılıların çoğu zaman sonsuza dek yuvayı kaybettiğidir. Bu gibi okullarda bulunmak onlar için erkeklerde olduğundan çok daha zor olabilir, eğer ki erkekler bir kuruma ait olmayı daha kolay görüyorsa ki bu kurum bir erkeğin akli ve vücuduna göre düzenlenmiştir. Erkek akli ve vücudu ise hiyerarşik, duygularıyla hareket etmeyen, duygu ve cinsellikten ayrı bir kilitli dolapta mantığa uygun şekilde saklanmaktadır.

Erkekler genelde kurumları ve hiyerarşiyi sever gibi görünmektedir. Erkek çocukları ise çoğu zaman çabucak büyümek ister gibidir. Ne yazık ki zorla çocukluklarını kaybetmekten fayda görmezler. Yatılı okul kıyafeti bu kaybın bir sembolüdür: Her durumda ceket, takım elbiseyle tam bir yetişkin erkek kıyafeti.

Bazı sosyologlara göre erkeklik aslında olmadığı bir şey ile ilişkilendirilerek tanımlanmaktadır. Örneğin, erkekler ağlamaz, kızlar ağlar. Tüm erkek okulları bu sebeptendir ki öğrencilerinin üzerinde her tarafa yayılacak şekilde olumsuz bir etkiye sahiptir ve kız çocuklarının bundan biraz kurtulması mümkündür. Altmışlı yılların sonlarında yatılı üzerine yürütülen bir araştırma karma cinsiyetli okullardaki farklılıklara dikkat çekmiştir. Roystan Lambert, erkek çocuklarının duygularından - ki bunları “duygusal bir şekilde nötr davranış” olarak tanımlar- kopmaya nasıl meyilli olduğuna dair yorum yaparak şunları söyler:

On bir ya da on iki yaşlarına kadar öğrencilerin evlerinde yaşadıkları devlet yatılı okullarında bu durum çok az sergilenir. Öğrenciler, daha çok içlerinden geldiği gibi, duygularını açığa vuran, gürültücü, ve ne hissettiklerini göstermeye hazırdır. Hangi yaşta olursa olsun karma yatılı okullar bunu önler, erkeklerin aksine kız çocuklarının daha duygusal olması beklenir ve öfke nöbetleri oldukça kabul görür ve erkek çocukları çok farklı biçimde

davranmaya zorlanmaz: [Sözde] yetişkin davranışı gerekli değildir.

Çalıştaylarda hem erkekler hem de kadınlar duygularını ifade etme konusunda zorluk çekmektedir. Her ikisi de terk edilişlerine karşı öfkelerini baskılamakta ve çoğu zaman “duygusal bir şekilde nötr davranış”larının ortadan kaybolmasını arzulamaktadır. Öte yandan erkekler kaba yaklaşımları daha çok kanıksar gibi görünmektedir. Erkekler, yüz yıllardır savaşlarda ölmeye gönderilmekte ve okullar da ya askeri ya da sıkı disiplinli model üzerine tasarlanmaktadır. Kadınlar, ilişki konularını ve fedakarlık etmeyi ve dolayısıyla kendine ihanet etme kavramını da anlama eğilimindedir. Sonuçta onlar ailelerinin refahını kendilerinininkini önüne koyarak binlerce yıldır aile içindeki dünyayı bir arada tutmaktadır.

Karakteristik bir farklılık varsa o da erkeklerin genelde kederleriyle ve kadınların ise öfkeleriyle baş etmede yardıma ihtiyaç duymasıdır. Bir kaybı iyileştirmeye çalışırken hem öfkeye ve hem de kedere erişmek gereklidir. Fakat bunların farklı değişen değerleri bulunmaktadır. Öfke zarar verebilen bir güçtür, ancak istediğin şeye seni götüren ve seni değerlerine sürendir. Bir diğer taraftan keder, seni kalbine, özüne taşır; seni öz benliğine, itibarının ve tevazunun merkezine bağlar. Keder seni kaybına yeniden bağlama gücüne sahiptir, yani en nihayetinde yüce bir iyileştirici ve barıştıricıdır.

Burada, tüm iyileşme süreçlerinde, insan potansiyeli olan bütünlük hakkını iddia etmek ve yeniden kazanmak amacıyla, hem erkekler hem de kadınlar öfke ve kederlerini dile getirme ve dengeleme konusunda yardıma ihtiyaç duymaktadır.

Ek Okumalar

Liam Hudson and Bernadine Jacot, *Erkeklerin Düşünme Şekli*, Yale University Press, London and Newhaven 1991

Lambert , *The Hothouse Society*, Weidendfeld and Nicolson, London 1968

Adam Jukes, *Erkekler Kadınlardan Neden Nefret Eder*, Free Association Books, London, 1993 Nick Duffell'in kitapları:

(2000) 'Onların Büyüme Süreci (The Making of Them): Çocuklara ve Yatılı Okul Sistemine Yönelik İngiliz Tutumu', London: Lone Arrow Press.

(2002) with Løvendal, *Cinsellik Aşk ve Yakın İlişkinin Tehlikeleri*, London: HarperCollins Thorsons, ayrıca 2 yabancı baskı Almanca ve Yunancaya çevrildi.

(2013) 'Psikosprituël Psikoloji Kuramı ve Uygulaması Üzerine Denemeler, ed Evans, R. & Simpson, S. , yardımcı yazar Løvendal-Duffell ile, H. 'Cinsellik ve Cinsiyet Üzerine Evrimsel Bakış Açıları' London: Institute of Psychosynthesis.

(2014) 'Yaralı Liderler: İngiliz Elitizmi ve Hak Görme Sanrısı – Bir Psikotarih,' London: Lone Arrow Press.

(2016) 'Travma, Terk Edilme ve Ayrıcalık': Terapötik bir çalışma rehberi

(2018) 'Basit Çözüm: Dünyanın En Büyük Sorunlarını Çözmeye Dair Yeni Bir Yöntem' ile John Bunzl, Amherst, N.Y.: Prometheus.

Websiteleri

www.boardingschoolsurvivors.co.uk,

www.woundedleaders.co.uk,

www.genderpsychology.com

İngilizceden Türkçeye Çeviren: Hatice Akgöz Abdülhamidoğlu

Çeviri Editörü: Asalet Erten

Kaynak Metin: Duffel, N. "Gender Difference and Boarding School", *The Making of Them*, 2001 & 2022.

Sözlerin Kifayetsizliği

Joy Schaverien

Joy Schaverien, yatılı okul deneyiminin belirli bir psikolojik travma biçimi olarak tanınmasına ve doğrulanmasına yardımcı olacak bir teoriye ihtiyaç olduğunu savunur.

Psikoterapi anlam yaratmakla ilgilidir. İnsanlara başka türlü ifade edilemeyecek duygular için bir dil kazandırmaya yardımcı olur. Bu durum yatılı okul mezunlarından daha önemli değildir. Çünkü yatılı okullara, özellikle de erken yaşta hazırlık okullarına¹ gidenlerin çoğu iletişim ve yakın ilişkiler konusunda kalıcı sorunlar yaşamaktadır. Erken yaşta yatılı okula gitmenin travmatik etkisi, çocuğun kendisiyle olan ilişkisine ve sonuç olarak duygularını dile getirme becerisine zarar verir. Bu durum psikoterapide hemen fark edilmese de belirli davranış kalıplarında gözlemlenebilir. Bu da beni, söz konusu gözlemlerin yatılı okul sendromu olarak tanımladığım ayırt edilebilir bir dizi örüntü oluşturduğu sonucuna götürdü.

Yatılı Okul Sendromu

Yatılı okul sendromu tıbbi bir kategori değil, yatılı okulda büyümenin ardından gelen öğrenilmiş davranışlar ve hoşnutsuzluklar kümesidir. Beni bir tanım aramaya iten şey, bunun belirli bir psikolojik travma biçimi olarak tanınmasına ve doğrulanmasına yardımcı olacak bir teoriye ihtiyaç duyulmasıdır. Bu tür okullara gitmiş olan herkesi patolojikleştirmek niyetinde değilim. Ancak, psikoterapi için başvuranlar genellikle çocukluklarının büyük bir bölümünü bu okullarda geçirmiş, travmatik olmasa da mutsuz olmuş kişilerdir. Benzer şekilde, herhangi bir kişiyi belirli semptomlarla sınırlamak yanlış olacaktır; çünkü her vakanın tezahürü farklıdır ve

1 Ç.N.: Hazırlık okulları çocukların geniş ufuklara sahip olmalarını ve akademik eğitimin yanı sıra eğlenmelerini sağlar. Çocukların hazırlık okulunda kalmaları, 'kim olduklarını' biraz daha geliştirebilme imkânı sağlar. Böylece sosyal ve duygusal refahları daha uzun süre beslenir.

vakalarda ayırt edilebilir olan/farklılaşan, örüntüdür. Örüntü çeşitli örtük şekillerde ortaya çıkabilir. Yaygın örüntü, duygular hakkında konuşamama ve hem kendilerinin hem de başkalarının duygularını anlayamama durumudur.

Psikoterapistlerin bazen bu deneyimin travma derinliğini gözden kaçırmamasının nedenlerinden biri, ifade edilmesi çok zor olduğu için yatılı okulun nadiren sorun olarak ortaya çıkmasıdır. Öğrencilik hayatında yatılı okul deneyimi olan bir kişi genel depresyon hissi, sorunlu ilişki geçmişi, evlilik veya işle ilgili sorunlarla psikoterapiye başvurabilir. Kişi, sorunlarının bir kısmının erken çocukluk dönemindeki kayıplardan ve kopuk bağlardan kaynaklandığının yavaş yavaş farkına varabilir.

Yatılı okul sendromuyla sonuçlanan öğrenilmiş davranışlar ve hoşnutsuzluklardan oluşan küme, yakınlıkla ilişkili sorunlar etrafında döner. Eski yatılı öğrenci sosyal olarak kendinden emin görünmekle birlikte, yakın ilişkiyi tehdit edici bulabilir. Derinlemesine bağımlı ilişkiler kurabilir ve daha sonra başka bir çalışmada belirttiğim gibi duygusal veya fiili olarak sevilen kişiyi aniden terk edebilir. Duygusal ihtiyaçtan bu şekilde kopma, partner tarafından şiddetli bir saldırı veya ani bir reddedilme olarak deneyimlenebilir. Bu durum görüşmelerde yapılan paylaşımlarda sıklıkla tekrarlanır ve bağımlılık yüzeye çıkmaya başladığında psikoterapinin aniden sonlandırılmasına yol açabilir.

Son yirmi yılda, yatılı okula gitmiş olan farklı kuşaklardan danışanlarımda ve halen gitmekte olan bazı danışanlarımda bu davranış örüntülerine tanık oldum. Ayrıca, erkek kardeşleri okula giderken evde kalan ve genellikle kız olan kardeşlerle de çalıştım. Yatılı okulun kardeşlik ilişkileri üzerindeki etkileri genellikle son derece yıkıcıdır. Bu gözlemler, 'yatılı okuldaki sağ çıkanlar' olarak adlandırdığı kişilerle atölye çalışmaları yürüten meslektaşım Nick Duffell tarafından biriktirilen zengin verilerle doğrulanmaktadır. Duffell öncü çalışmalarıyla, yatılı okul geçmişine sahip ve şimdilerde yetişkin olan bireylerde birçok ortak örüntü tespit etmiştir.

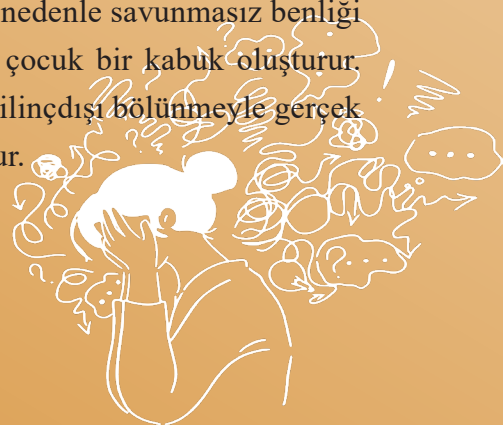

Elbette yatılı okulun bir ayrıcalık olduğu ve bu nedenle bu tür insanların neden şikayetçi oldukları tartışılabilir. Kimi özel yatılı okulların çoğu zaman eğitimde avantaj sağladığına itiraz etmiyorum; ancak birçok kişi için bu avantajlar, duygusal refahlarından vazgeçme karşılığında elde edilmiştir. Yatılı okulun dengesiz, hasta veya başka türlü dezavantajlı ebeveynlerle evde kalmaya tercih edildiğini düşünenler de var ve bazıları için durum böyle. Bununla birlikte, yatılı okulun iyi bir deneyim olduğunu düşünenler için bile, evden ayrılmanın duygusal yükü/zorluğu, okul personelinin olumsuz davranışlarına ve akran zorbalığına maruz kalma ihtimali sorun olarak var olmaya devam eder.

Psikoterapi, kelimelere ve dolayısıyla deneyimlere anlam kazandırır. Kelimeler, daha önce sembolik bir biçimi olmayan duyguları biçimlendirir. Eski yatılı öğrenci duygu durumlarını ifade etme yeteneğinden yoksun olabilir; çünkü travma sırasında çocuk, bazen şiddet içeren deneyimi kelimelere dökerek yeterli dil bilgisine sahip değildir. Bu nedenle yatılı eğitim, yüksek düzeyde ifade yeteneğine sahip ama duygularının çok az farkında olan insanlar yetiştirmektedir.

Travmatik Kayıplar

Erken yaşta yatılı okul, birçok küçük çocuğun hayatında travmatik bir olaydır ve psikolojik etkisi kişiliğin özünü etkiler. Bağlanma figürlerinin ani kaybı (ebeveynler, kardeşler, evcil hayvanlar ve oyuncaklar) çocuğun kendisini korumasına neden olur. Çocuk hayatında ilk kez yakın temasın ve sevginin olmadığı bir durumda olabilir. Kötü muamele görmese bile, yabancıların bakımına bırakılmak travmatiktir. Duygu durumunu yeterince ifade edecek kelimeler yoktur ve bu nedenle savunmasız benliği işlenemeyen duygulardan korumak amacıyla çocuk bir kabuk oluşturur. Sisteme uyum sağlıyormuş gibi görünürken, bilinçdışı bölünmeyle gerçek benliği saklamanın bir yolu benimsenir/bulunur.

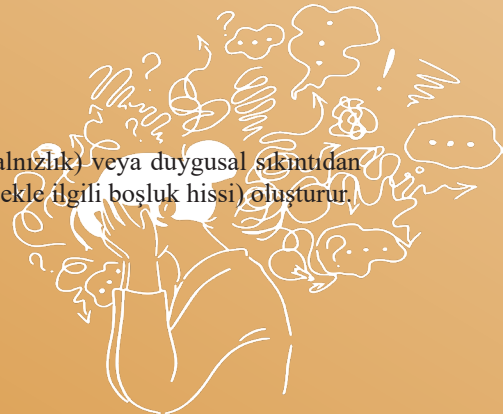
Duffell bunu 'stratejik hayatta kalma kişiliği' olarak tanımlamıştır.² Çocuk artık duygusal taleplerde bulunmaz ama aynı zamanda yakınlık ihtiyacının da farkına varmaz. Benlik erişilemez hale gelmeye başlar ve yatılı okul sendromu gelişir. Bu durum bilinçdışı bir örüntü olarak yetişkin yaşamında da devam edebilir. Yatılı okul sendromunda kayıpların anısı ve buna bağlı öfke bastırılır; ancak daha sonra, çoğu zaman bir evlilikte veya psikoterapide ortaya çıkar.

Başlangıçtaki kayıp tekrarlanmasıyla daha da artar. Okulda dönem ve evde tatil düzeni yerleşir ve böylece çocuk her iki yere de yerleşemez. Tatillerde eve dönülür ve okul geçici olarak unutulabilir ama sonra yeniden toparlanma başlar. Birçok eski yatılı öğrenci yetişkin olduklarında bile bavul hazırlamayı çok zor bulur ve bu çocukluk anısıyla bağlantı kurmak bir keşif gibi gelebilir.

Bu örüntü kaçınılmaz olarak psikoterapide de tekrarlanır; çünkü seanslar arasında düzenli verilen aralar benzer bir bağlanma ve ardından yokluk örüntüsünü çağırır. Diğer çalışmalarda tartıştığım gibi, danışan terapötik ilişkideki bağımlılık potansiyelinin farkına varabileceğinden, molalar etrafındaki aktarım özellikle dikkatli olunması gereken bir zamandır. Bu durum danışanlar için alarm zillerini çaldırır ve danışanlar artık psikoterapiye neden ihtiyaç duymadıklarına dair iyi nedenler bulurlar.

Bu tür durumlar evden ayrılmayı tetikler: Terapist, ebeveyn gibi, danışanını terk eder ve danışan içgüdüsunü çok fazla acı çekmeden kapatıp bir kenara bırakır.

² Travmatik kayıp, ayrılık sıkıntısı (özlem, arayış ve yalnızlık) veya duygusal sıkıntıdan (hissizlik, inançsızlık, güvensizlik, öfke, boşluk ve gelecekle ilgili boşluk hissi) oluşur.

Gelişim Evreleri

Çocukların yatılı okullara gönderildiği iki önemli yaş vardır ve bunlar önemli gelişim dönemlerine denk gelmektedir. İlki, çocukların genellikle altı-sekiz yaşlarında gönderildiği hazırlık okullarıdır ama bazı çocuklar bu okullara dört-beş gibi daha erken yaşlarda gönderilmektedir. Bu dönem gizil dönemdir. İkincisi ise çocukların 11 ila 13 yaşları arasında gönderildikleri devlet okullarıdır. Bu da ergenlik dönemine denk gelmektedir. Bu yaşlarda evden ayrılmak psikolojik gelişim üzerindeki etkileri açısından oldukça farklı etkilere sahiptir.

Uyuklama Evresi

Altı ya da sekiz yaşındaki bir çocuk için evdeki durum ne kadar korkunç olursa olsun, bu durumdan kopuş ani, anlaşılmaz ve genellikle travmatiktir. Bu yaştaki çocuklar o kadar küçük ve biçimlenmemişlerdir ki, duygusal öğrenmenin büyük bir kısmı kaçırılır ve duygusal deneyime aracılık edecek bir kişi olmadığından, duygular için bir dil geliştiremezler. Okula taşınma konusu önceden konuşulmuş olsa bile, durumun gerçekliği, çocuğun ebeveynleri olmadan okulda bırakıldığı ana kadar etkisini göstermez. Artık çocuk dünyada kaybolmuş ve yalnızdır. Kelimeler anlam verir; böylece deneyim ve düşünce arasında boşluk oluşur. Ancak bu deneyim için hiç kelime yoktur ve sembolize edilemez.

Bu gelişim aşamasındaki çocuk için zarar verici olan sadece evin ve evin temsil ettiği her şeyin kaybı değildir. Yakın temas da büyümekte olan çocuğun sağlıklı gelişimi için gereklidir. Ebeveynlerin, bakıcının, kardeşlerin ve evcil hayvanların duyuları, bakışları, sesleri, dokunuşları ve kokuları aidiyet duygusuna katkıda bulunur. Ev ideal olmaktan uzak olsa bile bilinir ve sıradanlığın içinde tanıdık bir model vardır.

“Erken yaşta yatılı okul deneyimi birçok çocuğun hayatında travmatik bir olaydır. Bu deneyimin psikolojik etkileri çocuğun kişiliğinin çekirdeğini oluşturur.”

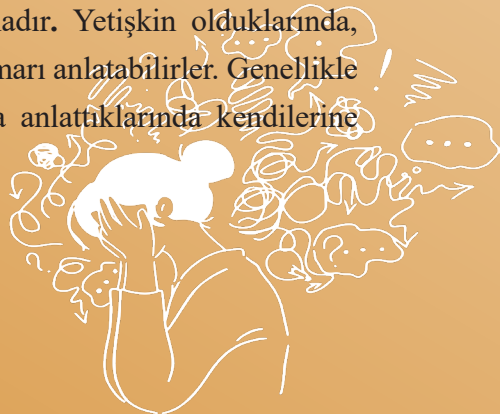

Varlıkları kanıksanan insanlarla günlük bedensel temas, çocukların ellerinden alınana kadar fark edilmez.

Çocuklar içgüdüsel olarak ebeveynlerine ya da bakıcılarına ve büyüdükleri yerlere bağlanırlar. Konuşmayı, duyular için dil edinmeyi ve bedensel işlevlerini yönetmeyi - acıktıklarında yemek yemeyi, acıkmadıklarında yemeği reddetmeyi - burada öğrenirler. Belirli yiyeceklerden hoşlanmamayı öğrenirler ve böylece kendi tercihlerini ve iştahlarını oluştururlar. Ayrıca yavaş yavaş banyo kullanımında yetişkinlerden bağımsız olmayı, kendi dişlerini temizlemeyi ve kendi kendilerine yıkanmayı öğrenirler. Tüm bunlar kademeli bir öğrenme ve kültürleşme sürecidir. Altı ya da sekiz yaşındaki bir çocuk kendi evinde yalnız kaldığında, başı sıkıştığında tanıdık yetişkinleri çağırabileceğini bilerek tüm bu işleri kendi yöntemleriyle yapma eğilimindedir.

Peki ya yatılı okuldaki çocuk? Evden ani kopuş, yeni edinilen tüm bu becerilerin sorgulanmasına neden olabilir. Bu yetişkinler deneyimi açıklayarak anlam ve şekil verirler ve aniden tüm bunlar onların tek sorumluluğudur. Bu farkındalığın yarattığı yalnızlık çoğu zaman derindir. Yaşamlarını tehdit ediyormuş gibi hissedebilirler. Hâlâ bağımlı bir gelişim evresinde olan bir çocuğun yetişkinlere güvenebilmesi gerekir; çünkü kendi başının çaresine bakabilecek kaynaklardan yoksundur.

Birdenbire başka yabancı, daha büyük çocuklarla birlikte yemek yemek ve uyumak zorunda kalmanın dehşeti ve kafa karışıklığı şok edicidir ve bu deneyimin büyüklüğünü ifade etmek için yeterli kelime yoktur. Dahası, çocuk öğretmenlerin ve daha büyük çocukların olası zalimliğine maruz kalır. Güven duyulan konumlarda yer alan yetişkinlerin davranışları, eski pansiyonerlerin psikoterapisinde ortak bir temadır. Yetişkin olduklarında, çocukken maruz kaldıkları dayak ve cinsel istismarı anlatabilirler. Genellikle o dönemde bu istismarı anlatamamışlar ya da anlattıklarında kendilerine inanılmamıştır.

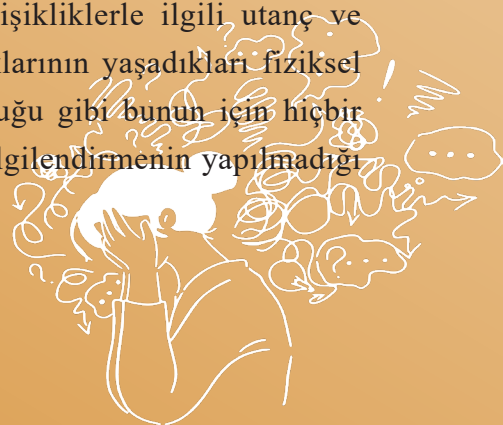
Bu nedenle psikoterapide en önemli görevlerden biri yatılı okullarda büyümüş çocukların hayatlarına tanıklık etmek ve duygularını kelimelere dökmektir.

Ergenlik Dönemi

Çocukların yatılı okula gönderildiği bir sonraki gelişim dönemi 11-13 yaşları arasındadır. Bu yaş aralığı ergenlik dönemidir ve artık çocuklara okula gönderilme konusunda danışılabilir; ancak o zaman bile Harry Potter ya da daha önceki nesillerde Enid Blyton'ın etkisiyle yatılı okul heyecan verici bir olasılık olarak görülebileceğinden gerçek bir seçim söz konusu olmaz. Bununla birlikte, durumun gerçekliği ancak çocuk bir süre okulda kaldıktan sonra ortaya çıkabilir. Ergenlik döneminde yatılı okula giden pek çok çocuğun kayıpları hazırlık okulundakilerine benzerdir; ancak ergenlik dönemindeki çocuklar farklı bir gelişim dönemindedir.

Sevgi dolu bir ortamın yokluğu, çocuğun ileriki yaşamında bedenini, iştahını ve dolayısıyla yakınlığını yönetme becerisinin gelişimini etkiler. Birçok eski yatılı öğrenci mahremiyetin olmamasından ve toplu halde yemek yemek ve uyumak zorunda kalmaktan şikayet etmektedir. Erkek okullarındaki tuvaletlerin birçoğunda cinsel aktiviteyi engelleyecek kapılar bulunmuyordu. Duşlar genellikle toplu alınıyordu. Yemek yemek ve uyumak, iyilik hali için elzemdir ve çocuğun hem kendisiyle hem de diğerleriyle sağlıklı bir ilişkinin temelini oluşturur. Yatılı okuldaki çocuk her zaman tetiktedir, genellikle yeterli yiyecek almak için mücadele etmek zorunda kalır ve belirli zamanlarda ışıkların sönmesi ve yatakhane istismar olasılığı nedeniyle uykusu olumsuz etkilenir.

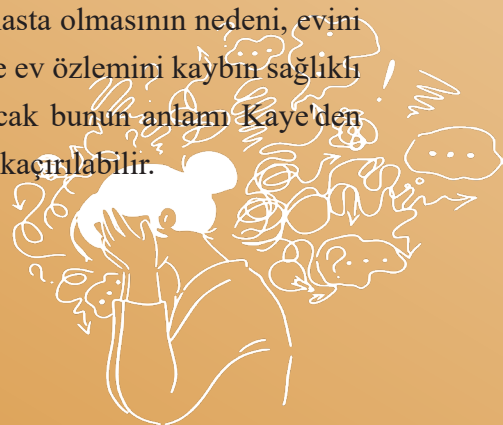
Ergenlik başladığında, bedensel değişikliklerle ilgili utanç ve kafa karışıklığı yaşanır. Erkek ve kız çocuklarının yaşadıkları fiziksel değişiklikler, özellikle bazı durumlarda olduğu gibi bunun için hiçbir hazırlık yapılmamışsa korkutucu olabilir. Bilgilendirmenin yapılmadığı

durumlarda, kız çocuğu korkunç bir hastalıktan öleceğini zannedebilir. Yeni ortaya çıkan cinsellik duyguları bu aşamada baskın psikolojik tema haline gelir. Yatılı okul topluluğunda bu tür konularda söylenti ve telkinler yaygındır. Evde yaşayan çocuk için bu aşamada mahremiyet önemlidir. Bazıları için, yetişkinlerle konuşmak, ilgili kaygının bir kısmına aracılık eder. Gelişimdeki bu dönem evden devlet okuluna geçişle aynı zamana denk geldiğinde, ebeveynlerin veya sırdaşların kaybı da yıkıcı olabilir. Tüm çocuklar okulda zorbalığa veya istismara uğramaz, ancak birçoğu uğramıştır. Hazırlık okulundan devlet okulu sistemine geçiş bir rahatlama sağlayabilir. Zorbalıktan muzdarip olanlar ve Hazırlık okulunda cinsel tacize uğrayanlar için bu bir kaçış olabilir. Ancak, diğerleri için bu bir işkence döneminin başlangıcı olabilir. Elbette her iki istismar türüne de maruz kalmayanlar da vardır; ancak muayenehanelerimizde gördüğümüz danışanların çoğu bu tür istismarlara maruz kalmıştır.

Ev Özlemi

Deneyimin sembolize edilememesi, tek bir kelimenin karmaşık bir dizi duyguyu kapsayacak şekilde kullanılabileceği anlamına gelir. Hastalık genellikle böyle bir kelimedir ve yatılı okulda birden fazla anlam düzeyine sahiptir. Yatılı okuldaki çocuk için, tanıdık ilişkiler kaybolur ve yerini birçok anonim yabancı alır. Çocuk büyük bir kayıp yaşayarak keder içinde olabilir. Çocuğun içinde bulunduğu bu durum, basit 'ev özlemi' kavramıyla açıklanır; ancak bu kavram özellikle yatılı okul bağlamında derin anlamlar kazanır. Büyük bir devlet okulunda 18 yıl boyunca pratisyen hekim olarak görev yapan Patrick Kaye, okuldaki sağlık birimine sunulan pek çok sorunun temelinde memleket hasretinin yattığını gözlemlemiştir. Ortaya çıkan rahatsızlığın çoğu zaman hikayenin tamamı olmadığını fark etti. Altta yatan sıla hasreti, meslektaşları tarafından nadiren fark ediliyordu. Bu gibi durumlarda çocuğun gerçek anlamda hasta olmasının nedeni, evini ve evinin tüm anlamını özlemesidir. Bu nedenle ev özlemini kaybın sağlıklı ve adaptif bir ifadesi olarak anlayabiliriz. Ancak bunun anlamı Kaye'den daha az anlayışlı yetişkinler tarafından gözden kaçırılabilir.

Çocuğun ancak yavaş yavaş anne sığınağından ayrılacak kadar güçlendiği olağan model yerine, çocuk şimdi tamamen yalnız bırakılmaktadır. Bu nedenle tüm bunların ani ve erken kaybının bir tür hastalık olarak deneyimlenmesi anlaşılabilir. Kendini hasta hissettiğini söylemek, küçük bir çocuğun yalnızlık ya da sıkıntıdan duyduğu rahatsızlığı ifade etmesinin tek yoludur. Bu durum iştahı etkiler ve kaygı uyandıran bu durum nedeniyle çocuğun yemekle ilişkisi bozulabilir.

Sözlerin Kifayetsizliği

Sonuç olarak bu makalenin başlığına dönüyorum. Erken yaşta yatılı okula gönderilen çocuğun, psikoterapi için bize başvuran bazı yetişkinlerde hâlâ nasıl canlı olduğunu aktarabilmiş olmayı umuyorum. Duygusal acılarını ifade edecek dilleri olmadığından, gerçekten de **'kelimeler kifayetsiz kalıyor'**. Kişiliğin bu yönü, genellikle ilk başvurudaki son derece açık sözlü kişilikle tam bir tezat oluşturur. Psikoterapistin görevi, danışanla birlikte acıya katlanmak ve tanıklık etmenin yanı sıra, süreçte ortaya çıkan zor ve bazen çok acı verici duygu durumlarına kelimeler bulmaya çalışmanın bir kombinasyonudur. Sembolik bir alan yaratan ve böylece travmatik erken deneyimden ayrılmaya izin veren, imgelerin ve kelimelerin birleşimidir.

Profesör Joy Schaverien, East Midlands'da özel muayenehanesi olan bir Jung analisti, psikoterapist ve süpervizördür. Kendisi SAP'nin profesyonel bir üyesidir, BAP eğitim terapisti ve süpervizörü, Kuzey Sanat Psikoterapisi Programı'nda Sanat Psikoterapisi alanında Misafir Profesördür. Yurtdışında dersler vermekte ve süpervizörlük yapmaktadır. Yayımlanan kitapları arasında *The Revealing Image* ve *The Dying Patient in Psychotherapy* bulunmaktadır. Bu makale, yazarın yatılı okulda büyümüş kişilerle yaptığı psikoterapi seanslarıyla ilgili yakında çıkacak olan kitabı için yaptığı araştırmaya dayanmaktadır.

Nick Duffell ve Joy Schaverien, eski yatılılarla çalışan psikoterapistler için bir dizi CPD etkinliği ve lisansüstü eğitim planlamaktadır.

Kaynakça

1. Schaverien J. Boarding school syndrome: broken attachments a hidden trauma. *British Journal of Psychotherapy*. 2011; 27(2).
2. Schaverien J. *The dying patient in psychotherapy: desire, dreams and individuation*. London: Palgrave Macmillan; 2002.
3. Duffell N. *The making of them: the British attitude to children and the boarding school system*. London: Lone Arrow Press; 2000.
4. Schaverien J. Boarding school: the trauma of the ‘privileged’ child. *Journal of Analytical Psychology*. 2004; 49(5):683-705.
5. Kaye P. *Homesickness*. Unpublished MA Thesis, Tavistock; 2005.

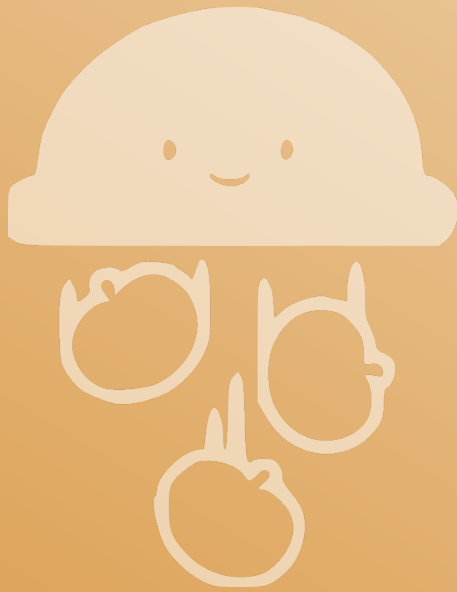
İngilizceden Türkçeye Çeviren: Didem Şimşek

Çeviri Editörü: Büşra Yaman

Kaynak Metin: “Lost for words”, Joy Schaverien, **Therapy today**, 2011,

RÖPORTAJLAR

Aydın Ilgaz Yatılı Okul ve Hababam Sınıfı

Bu röportaj, Aydın Ilgaz'ı kaybetmeden kısa bir süre önce bu sayımızı için gerçekleştirilmiştir ve Ilgaz'ın yatılı okul deneyimleri, babası Rıfat Ilgaz ve Hababam Sınıfı'nı konu almaktadır.

Nurcan Demir: Aydın hocam, öncelikle Sözeltili Çocuk ve Gençlik Edebiyat Dergisi olarak bizleri kırmayıp bizlerle görüşmeyi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederiz. Dergimizin Aralık 2022 sayısında “yatılılık kültürü”nü ele alıyoruz. Sizin de hayatınızda yatılılık olgusunun büyük bir yer kapladığını biliyoruz. Yatılılıkla ilgili tecrübelerinizi ve anılarınızı sizden dinlemeyi çok isteriz.

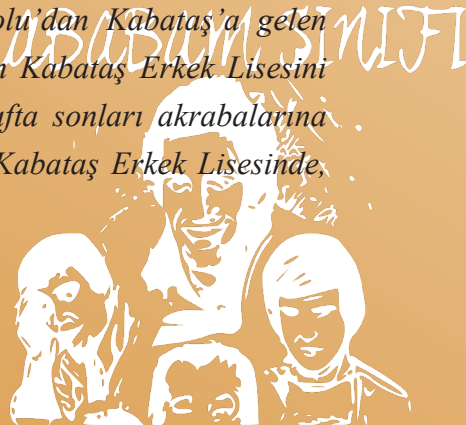
Aydın Ilgaz: Öncelikle kendimi anlatayım. Annem öğretmendi ve tayinini Ankara'ya yaptırmak istiyordu. Kendisi önce Pertevniyal Lisesinde, sonra Yenikapı Ortaokulundaydı. Büyükannem Ankara'da olduğu için onların yanına gitmeyi düşündük. O zamanlar İstanbul'un şartları oldukça zordu; ekmek karneyle veriliyordu, daha bir sürü sebepten ötürü bu kararı almak zorunda kaldık. Fakat tayini olmadığı için annem sık sık Ankara'ya gidiyordu. Bu yüzden beni üçüncü sınıfın başında gidip gelme sorunu olmasın diye ve oradaki bir arkadaşı da “Gelsin, benle birlikte olsun.” dediği için Küçükso Pansiyonlu İlkokuluna aldirdi. Böylece ben bu okulda öğrenim görmeye başladım. Annem Ankara'ya gitti geldi. Ondan sonraki sene Göztepe Pansiyonlu İlkokuluna geçtim. Sonrasında bu süreç bu şekilde devam etti ve beşinci sınıfın sonuna kadar altı tane okul değiştirdim. Lise eğitimime Kabataş Erkek Lisesinde başladım. O sırada da deneme liseleri için annem Amerika'ya gitti geldi. Türkiye'de de devamlı toplantılar oluyor, okulda başka öğretmenlerle deneme liseleri üzerinde çalışıyordu. O dönemde biz Kuzguncuk'ta oturuyorduk ve okula gidip gelmesi zor olduğundan gündüzlüden yatılıya dönmek zorunda kaldım. Üç sene orada yatılı okudum. O kadar komikti ki evimiz, Boğaz'ın karşı yakasındaki Kuzguncuk'ta okulun tam karşısındaydı. Ben yatakhane de ışıkları yakıp

söndürürken kız kardeşim de evde yakıp söndürüyordu. Diğer taraftan okulda bildiklerimi ve duyduklarımı da babama anlattığım için onun Hababam Sınıfı'nda yazdıklarının bir kısmı da benim anılarımdır. Aslına bakarsanız yatılı okumak benim için bir nevî mecburiyetti ama ondan zevk almasını da bildim. Lisede böyle bir eğitimden geçtim, sonrasında Amerika'ya gittim. Orada da evden uzak kaldım, bir bakıma o da bir yatılılık hikâyesiydi. İşte benim geçmişim böyle.

Nurcan Demir: Yatılı okula başladığınızda takriben dokuz yaşındaymışsınız. Okula gidişinizi, okulda geçirdiğiniz ilk günü ve evinizden, ailenizden uzakta geçirdiğiniz ilk geceyi hatırlıyor musunuz?

Aydın Ilgaz: Aslında yatılı okul, yurt dışına gitmek gibi bir şeydi benim için. Örneğin, Göztepe Pansiyonlu İlkokulunda okurken “Okula bavulla eşyalarını getir.” demişlerdi. O zaman deriyle tahta bavul arasında pek fark yoktu. Tesadüfen bizde de büyükçe bir tahta bavul vardı, içine eşyalarımı koydum, götürdüm okula. Daha bavulu görür görmez diğer sınıf arkadaşlarım ve okul arkadaşlarım asker bavuluyla geldi diye benimle dalga geçtiler. O yüzden, utancımдан bavulu açamadım. Annem bavulun içine meyve koymuştu, dolayısıyla iç çamaşırlarım ve yedek çamaşırlarım ayvayla birlikte küflenmişti. Yani o kadar gözaltında kalıyorsunuz ki... O yaşta yatılı çocuklar çeşitli sosyal çevrelerden geliyorlar. Okulda varlıklı ailelerden, varlıksız ailelerden, ailedeki sıkıntılardan, mecburen gelenler var; benim gibi daha iyi olur diye gelenler de var. Her kesimden çocuk bir arada... O zamanlar en büyük sorun evde kaloriferin olmayışı, yemeğin hazır olmayışı, evde birinin olmayışı... Tabi yatılı okullar o zamanlar şimdiki gibi itici değildi. Bilhassa, cumhuriyetin başından beri yatılı bölge okulları, yatılı okullar, öğretmen okulları yatılı öğrenim kurumları oldukları için yatılı okul yaygındı ve kötü bir şey değildi. Elbette mecburen gidiliyordu ama iyi kurumlardı. Mesela Anadolu'dan Kabataş'a gelen arkadaşlarımın hepsi daha iyi eğitim almak için Kabataş Erkek Lisesini kazanmışlardı. İçimizde daimî olanlar vardı, hafta sonları akrabalarına çıkanlar vardı. Diğer taraftan Galatasaray'da, Kabataş Erkek Lisesinde,

İstanbul Erkek Lisesinde, Haydarpaşa Erkek Lisesinde okuduğunuz zaman imtiyaz sahibi oluyordunuz. Bunlar İstanbul'un sayılı ve önemsenen okullarıydı, üniversiteye girerken sorun yaşamıyordunuz. O zamanlar, bugünkü gibi sistem de dejenere değildi. Yani Kabataş'ı veya İstanbul Erkek Lisesini bitirirseniz üniversitede rahatlıkla istediğiniz alana girebilirdiniz. Ama sonradan uyduruk derece usulleri, not ortalaması gibi handikaplar konunca iyice altüst oldu eğitim sistemi. Ben Kabataş'ta okurken St. Benoit gibi yabancı okullara bizim gibiler gitmezdi, daha çok gayrimüslimlerin çocukları tercih ederdi oraları. Çünkü biraz da esprisine rahibelerin ve papazların da olduğu okuldu oralar. O yüzden devletin yatılı okulları çok değerliydi. Mesela benim okuduğum Kabataş Lisesi muazzamdı. Zaten Beşiktaş sırasında eski binaların hepsi Osmanlı'nın valideleri ve eşleri için yaptırılmış küçük saraylardı.

Kandilli Kız Lisesinde annem müdür muaviniyken orası da yatılıydı ve annem hafta sonları bizi götürürdü. Kandilli'ye yurtdışından mesela Bulgaristan'dan, Yunanistan'dan kızlar gelirdi. O yıllarda iyi ve başarılı kızların çoğu tıp fakültesine giderdi. Mesela Türkan Saylan, her ne kadar Kandilli'de okumasa da hafta sonları oraya ders çalışmaya gelirdi. Türkan Saylan'la burada bir diyalogumuz olmuştu, bana İngilizce öğretirdi. O lisedeydi, ben ortaokuldaydım o sıralar. Sonra yurtdışına gidip geldikten sonra da o çevreden kazandığım dostluklar sürdü. Yani kız erkek ilişkileri şimdilerdeki gibi fazla gündemde olmayan daha çok saygıya dayanan ilişkilerdi. Baktığınız zaman yatılı dönemlerime ait hep olumlu şeyleri hatırlıyorum, hiç olumsuz bir şey görmedim. Oysa şimdi yatılı okullar tam bir keşmekeş içinde. Bir de özel okulların çoğalmasının getirdiği dezavantajlar da var. Ben bir öğretmen ailesinin içindeydim; annem, ablam, kız kardeşim hepsi öğretmendi benim. Düşünüyorum da o zaman öğretmen ve öğrenci arasında bir saygı vardı. Oysa şimdi tam tersi, hatta özel okullarda aman öğrenciyi kızdırmayın mantığı hüküm sürüyor maalesef. Mesela konferansa gittiğim bir okulda eskiden devlet okulunda müdürlük de yapmış bir öğretmen arkadaşımınla dertleşirken okul sahibi seslendi "Hoca Hanım bir gelir misiniz?" diye. Konuşma esnasında "Bak

bu okulda, bu öğrencilere dünya kadar para ödüyorlar. Sen Uludağ'da tatile gittiler diye altı tane öğrenciyi suçlamışsın, bak her biri elli bin liradan, üç yüz bin lira para yapar. Senin gibi dört tane öğretmenin maaşı çıkar, haddini bil.” diyerek fırçalamış. Arkadaşım da vaziyeti gelip bana anlatmıştı. Günümüzün koşullarıyla kıyaslandığında, o dönemde öğretmene kıymet verilirdi, eğitim öncelikliydi ve yatılı okumak birçok açıdan çok önemliydi. Ben de hafta sonları evci çıkmama rağmen yatılılığın zevkini yaşıyordum. Hatta bazı arkadaşlarım okuldan izin alıp bazı hafta sonları bizde kalıyorlardı. Aralarında Diyarbakırlı, Muşlu bir sürü arkadaşım vardı. Biz açıkçası insan olarak birbirimizle daha çok kaynaştık. O yüzden ben yatılı okumanın gerçekten hele bu ülkede hatta şu günlerde belki daha doğru olduğuna inanıyorum çünkü birçok evde ya hazır yemek yiyen yahut da fastfood dediğimiz sistemle beslenen çocuklar var. Bir de son dönemde ne yazık ki internetten eğitim yapılmaya başlandı.

Nurcan Demir: *Busöylediklerinizdensizindönemlekıyasladığınızda şu andaki eğitim sistemini yetersiz bulduğunuz sonucuna varıyorum.*

Aydın Ilgaz: *Tabi, tabi.... Kabataş Lisesinde aldığım dersleri Amerika'da bir televizyon röportajında anlattığım zaman adamların ağzı açık kalmıştı. Örneğin; biz Kabataş Erkek Lisesinde cebir, geometri, kimya, biyoloji, felsefe, mantık, astronomi gibi çok çeşitli dersler alıyorduk. O dönemde Şerafettin Bey diye bir öğretmenimiz vardı. Hem cebir hem geometri öğretirdi hem de kitabı vardı. Astronomi dersi de anlatırdı. Askerlik, el işi dersi, İstanbul gibi yerde tarım dersi alırdık. Biyoloji dersini çizimlerle ayrıntılı olarak işlerdik. Tüm bunları Amerika'da anlattığım zaman herkes bu kaliteye hayran kalmıştı. Yabancı dilimiz İngilizce ve Almancaydı. Bunun yanı sıra resim ve müzik derslerimiz de vardı elbette.*

Nurcan Demir: *Bildiğim kadarıyla ablanız da yatılı öğrenim görmüştü. Yatılı okumanızda eğitimin kalitesinden başka etken olan sebepler de oldu mu?*

Aydın Ilgaz: O dönem, vasıtaların farklı oluşu sebebiyle bazı şeyler zorunluluktaki. Mesela, biz Anadolu yakasında yaşıyorduk benim karşıda bir lisede okumak için vapura binmem gerekiyordu. Kuzguncuk'tan Üsküdar'a oradan karşıya geçerken vapurda mutlaka aksaklıklar oluyordu. Bazen annem gecikiyordu dolayısıyla en sağlamı yatılı okumakti. Bahsettiğim gibi ilkokulda mecburen yatılı okudum. Bir konuya değinmeden geçemeyeceğim: Babam Rifat Ilgaz yazar olduğu için dergi, gazete çıkarıyordu. Mesela Marco Paşa'yı çıkarıyordu. Siyasî hiçbir meyli olmadığı halde şiir yazdığı için solcu hatta komünist denerek tutuklanmıştı. Arkadaşları Orhan Kemal, Orhan Veli, Yaşar Kemal, Behçet Necatigil hemen hepsi aynı kaderi yaşamıştı. Mesela ben dört yaşındayken babamı hapisanede ziyarete giderdim. O dönemde yatılı okuyanlar daha ziyade anne-babalarının yaşadığı sorunlardan ve ortamın bozukluğundan dolayı yatılıyı tercih ediyorlardı. Ailelerin okusun, diye uğraştıkları çocuklar, okuyan anne ve babaların, esnafın çocuklarıydı genellikle. Elzem durumlarda çocuklar yatılı okuyordu. Yani iyi bir aile, çocuğunu harcanmasın diye bu okullara gönderiyorlardı.

Nurcan Demir: O dönemlerdeki siyasi iklim okul kültürüne nasıl yansiyordu?

Aydın Ilgaz: Dışarıda zan altında olan velilerin durumu, okuldaki çocukları da etkiliyordu tabi. Öğretmenlerin tayinleri bile sağcı veya solcu olmalarına göre yapılırdı. Ansızın sürgün edilip başka okula gidenler olurdu. Açıkçası aslında ailem, annem ve babam bilhassa aman edebiyattan kültürden uzak durayım da başım belaya girmesin diye olabildiğince beni bu ortamdaki uzak tutmaya çalıştılar. Çünkü önümüzde örnekler vardı. Babam, Sabahattin Ali ve Aziz Nesin birlikte Marco Paşa'yı çıkardılar. Bir gün biri dışarıda, diğeri içerde. Yani "Baban nerede?" diye sorduklarında ya hapisanedeydi ya hastanedeydi. O yüzden benim durumum biraz farklıydı. Mesela anneme bu devlet "Boşanacaksın." demişti. Hatta Amerika'da öğretmen olarak deneme lisesini kazanıp gideceği sırada Rifat Ilgaz'ın eşi olduğu için uçaktan indirilmişti. Velhasıl kâğıt üstünde de olsa boşandılar. Ülkede o dönemki iktidar aile bireylerinin yaşam tarzına bile karışıyordu.

Annem Kandilli Kız Lisesinde yere göğe konmaz bir öğretmendi, çok da sevilirdi. O, yatılı kızların hepsinin yalnızlığına sahip çıkardı. Bir de düşünün o zamanın yaşam şartları cidden zordu, kömür ütüsüyle ütü yapılan dönemlerden bahsediyoruz. Bazen annemin nöbetlerine ben de gider, ben de kalırdım orada ve beni hep o ablalar büyütmiştir. Birkaçı hala sağ ve halen görüşüyoruz. Bizdeki yatılılık askerlik gibi bir şeydi yani özel okullar falan yoktu o zaman. Zaten İstanbul'da kız yatılı okulları da sayılıydı. Kandilli Kız Lisesi, Erenköy Kız Lisesi, Atatürk Kız Lisesi vardı. Atatürk Kız Lisesi gündüzlüydü. On tane lise varsa beş tanesi kız lisesiydi ve kız erkek karışık okunmadığı için karma liseler yoktu. O yüzden yatılı okullar Anadolu'dan gelen birçok öğrencilerin yuvasıydı.

Nurcan Demir: Yatılılık anılarınız eserlerinize nasıl yansıyor?

Aydın Ilgaz: *Anılarımı fazla yazmadım, esasen ben şikâyetçi değilim yaşadıklarımın ama şunu da söylemeden geçmek istemiyorum: Babamın "Sınıfın ozanyım millî; Hababam Sınıfı'nın yazarıyım ünlü. Kim ne derse desin, çocuklar için yazdım." diye bir lafı vardır.*

Necdet Neydim: *Osmanlı'dan bu yana yani Tanzimat'tan sonra başlayan bir yatılı okul kültürü var; ondan öncesinde medreseler var ama onu ben modern sistem okulları şeklinde tanımlayamıyorum, dahası 1789 Fransız İhtilali'nden sonra açılan yatılı okullarda kilise okullarında çocuklara işkence yapılıyor. Ama biz de özellikle cumhuriyetin kuruluş yıllarında, idealist öğretmenlerin, yatılı okullardaki çocuklara fazlasıyla sahip çıktığı, öğrencilerin dayanışma içinde büyüdükları bir zamana tanıklık edebiliyoruz. Bu çerçevede bazen yatılı okullarda her şey düzgün gitmeyebiliyor, mesela ekonomik koşullar yetmiyor, bu yüzden parasız yatılı okullarda yaşanan süreçleri de göz önüne almak gerekiyor. Kabataş Lisesine baktığımız zaman, geçmişte nasılsa günümüzde de bir ekol, bu sebeple normal koşullarda orada olmak ve öğrenim görmek Robert Kolejinde öğrenim görmek gibi bir şey. O nedenle Kabataş dışında bazı öğretmen ve öğrencilerin engelleyici tavır içerisinde olduklarına tanık oldunuz mu?*

Aydın Ilgaz: *Mesela Dariüşşafaka'da ben etüt abiliği yaptım. Orada farklı bir baskı vardı. Beni çocuklar Hababam Sınıfı'nı okuyor diye okuldan attılar. Yani ben bilakis sakladığım hâlde, ben orada etüt abisi olarak mesela Yalçın Pekşen'in etüt abiliğini yapmıştım, orada farklı siyasî görüşlerden insanlar bulunuyordu. Mesela Büyük Doğu, Necip Fazıl'ın ekolü idi. Kabataş'ta ise Behçet Necatigil vardı. Geometri, cebir ve astronomi hocamızı bir resimde meteor taşı resmiyle beraber seyyahın önüne bıyıklı bir adam koyduğu için adamı Stalinci diye içeri aldılar. Oysa bir seyyahın resmiydi sadece ve öğretmenin siyasî bir görüşünün olduğunu bile sanmıyorum, sadece matematikçiydi. O dönemlerde benden evvel okuyan Hilmi Yavuz, öğretmeni olduğu için Behçet Necatigil'den bahseder. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda size katılıyorum, Türkiye'nin despot askerî yapısı, üniversitelere de sızdı liselere de. Tesadüfen bizim o zamanki öğretmenler pek öyle uç noktalarda değillerdi. Tesadüfen diyorum! Mesela ben Galatasaray Lisesine gittim iki üç sene evvel, on iki tane öğretmen Kabataş'tan sürgün gitmiş oraya, on ikisi birden oradaydı. Yani Kabataş'ın kadrosunu vermişler. Öyle olunca tabii okullarda siyasetin çok ağır olduğunu görmeye başlıyorsunuz. Sanırım üç-dört senede bir ekoller değişir. Zaman zaman gittiğim okullarda buna rastlıyorum. Mesela Kabataş'a söyleşi için çağırıyorlar, müdür işinin çıktığını söyleyip gidiyor. O zaman öğretmenler, "Ağzımdan laf kaçırırım ve sonra milli eğitim müdürden sorar." diye benden korktuğunu söylüyorlar. Hâlbuki ben böyle bir şeyi katiyen yapmam. Üzülerek söylüyorum ki bugün Türkiye'de hâlâ bu tür çekingenlikler, bilhassa eğitimde çok fazla ve bu durum yatılı okullara mutlaka yansıyor. Çünkü imkânsızlıklar var. Mesela yatılı okulun bütçesi, tuvalet kâğıdı alınmasına müsaade etmiyor veya yatılı okulda kazan patlıyor yıkanmak mümkün değil. Tahsisat yetmezliğinden çocuklar bir, iki hafta yıkanamıyorlar. Şimdi bunlar hâlâ sistemde düzeltilmeyen şeyler. O yüzden ben yatılı okuldaki bu aksaklıkların despotluktan öte yoksulluktan da olduğuna inanıyorum. Mesela okulda çıkan yemekleri ele alalım. Bugün kolay mı okulların aldıkları ödeneklerle çocuklara sık sık et yedirmeleri? Baktığınızda okulların bütçesi devletin onlara ödediği*

paradan geliyor. Bunlar da olmadığı için birçok etkinlik yapılmıyor. Mesela tiyatro çalışmalarına müsaade edilmiyor. Bu yüzden yatılı okulların da tadı kalmadı, keşke o eski koşulların yarısı olsa da çocuklar o yatılılık iklimini yaşayabilseydi.

Necdet Neydim: *Biraz geriye dönük bir şey soracağım. Babanız Rıfat Ilgaz, Hababam Sınıfı'nı yazdığı ilk dönemde yani tefrika olarak dergide çıkarken daha sonra İlhan Selçuk'un Dolmuş dergisinde çıkmaya başlıyor ve yine İlhan Selçuk öncülüğünde kitaplaştırılıyor ama Rıfat Bey bundan memnun olmuyor. Birinci mutsuzluğu bu eserin kitaplaşması, ikincisi ise eserinin daha sonra Ertem Eğilmez tarafından "Hababam Sınıfı" adıyla filme çekilmesi. Hatta Rıfat Ilgaz filmi hiç seyretmiyor, dahası ciddi karşı çıkıyor. Buradan yola çıkarak sorum Sayın Ilgaz neden eserinin kitaplaşmasını istemedi? Siz bunlara tanık oldunuz kitaplaştıktan sonra yaşadığı duyguların ne olduğunu ve filme karşı oluşunun sebeplerini bir de sizden dinlemek isteriz.*

Aydın Ilgaz: *Birincisi, babamın hayatında iki dergi var. Birincisi Marco Paşa, bir tanesi de Dolmuş. Öbürleri de var ama bunlar daha yüksek konumdalar. Marco Paşa'da Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz var. Burada babam içeri çok girdi çıktı. Hatta bunu da herkesin bilmesini istiyorum, "Rıfat Ilgaz yoktu ki!" denildi ne yazık ki. Diyenler de belli kişilerdi. Hatta Sınıfın Efsanesi diye bir de kitap çıkarttım, orada da çok hücumu uğradım. Sonra birileri yazdı, hatta bu yayımlandı, "Yalan söylüyorsun, Rıfat Ilgaz Marco Paşa'da yoktu." dediler. Sonradan Marco Paşa Gerçeği diye bir kitap daha çıkardım, ben adımlı koymadım. Mehmet Saydır ile yaptık. Oraya babamın kaç sene, hangi yazıdan, ne kadar yattığına kadar bütün ayrıntıları koyduk. Yani yoktu, vardı tartışmasını bertaraf etmek için gizlice biraz arşiv araştırması yaptım. Sabahattin Ali gerçekten genç yaşta öldürüldüğü için 1948'den sonra yatan kalkan hep babam oldu, ama basın bunu yokmuş gibi lanse etti. Aynısı Dolmuş ta da oldu. Babam şairim diye geçiniyor, diğer taraftan ekonomik sıkıntılar başlıyor. Bir gün İlhan abiyle buluşuyorlar ve İlhan abi "Senin bir Marco Paşa gerçeğin var,*

orada yazdığın yazılar her ne kadar seni içeri atmış çıkarmışsa da sen okul mevzusunu bu mizahî yapıyla anlat.” diye bir teklif getiriyor. Babam da böylece başlıyor. Fakat o sırada ben Kabataş'ta okuyorum. Biz babamın, benim babam olduğunu söylemiyoruz. Yani ben Kabataş'ta Rifat Ilgaz benim babamdır, demedim. Sordukları zaman çocuksu gerekçelerle Mehmet Ilgaz diyordum, Rifat Ilgaz'ı yutuyordum. Hatta bazen öğretmenler, babamın yazılarına binaen bu adam bizim okulu mu anlatıyor, diyorlardı. Ben hiç sesimi çıkarmıyordum. Bunu Galatasaray'da bir öğretmen de söylemişti diyorlar. Benzer şeyler Haydarpaşa'dan çıkıyor, Anadolu'dan çıkıyor. Babam ortak bir öğretmen yapısı yakalamıştı. Yani İnek Şaban'da, Kel Mahmut'ta herkese tanıdık gelen özellikler vardı elbette. Mesela İnek Şaban, dersini hafızlayan bir karakterdi ama samimiyetle söyleyebilirim ki Ertem Eğilmez'le bu tamamen çöktü. Resmen ilk filmin jeneriğine babamın adını koymadı, yeni tipler soktu mesela. Daha doğrusu onu yeni yeni yakalıyorum. Mesela ben hatırlıyorum, Hababam Sınıfı'nın yazısı var bende Zeki Alasya babama “Hocam biz bunu okulda oynayabilir miyiz?” diye mektup yazıyor. Zeki'nin öldüğü gün bir arkadaş bana çıkarıp vermişti bana. O mektupta babamın cevabı da var bende. Babam da diyor ki: “Oğlum bak bunu ben yazdım, yıllarca kimse sahiplenmedi. Kimse bundan film, tiyatro yapalım falan demedi. Abilerin, büyüklerin anlamadı benim ne yapmak istediğimi. Sana bunu ücretsiz veriyorum, yeter ki oynayın.” diyor. Sonradan babam, bu oyunda onlara destek olmuş, kostümler için bitpazarına gitmişler, bol elbiseler almışlar. Vakvak Rıza'yı oynadılar, çok da güzeldi. Kapalı gişe oynuyorlardı, biz de gidip kuyrukları seyrediyorduk. Sonradan bu oyunun kayıtları ortadan kaybedildi ve öğrendik ki babamın eserinin birebir aynısı onun izni olmaksızın başka bir ünlü tiyatrocunun tarafından oynanmış. Tüm bu bahsi geçen şeyler yıktı babamı. Hababam Sınıfı'nın filmini yaptılar, ama babam “Kardeşim ben böyle demedim ki!” dedi ve sonrasında eser başka bir yere evirildi. Biz de “Tamam siz bundan para kazanın ama Hababam Sınıfı adı altında kazanmayın!” diye müdahale etmek zorunda kaldık çünkü babamın kitabında bunlar zaten yok. Gözümüzün önünde on tane film yaptılar ama başa çıkamıyorsunuz ki. Size de yaptığınız iş için çok teşekkür

ederim, bu sayede gerçekten içimi döktüm, aksi takdirde ukde kalırdı. Türkiye’de yatılı okul sistemi maalesef eğitim sistemiyle paralel giden bir şey. Ahlak olarak da etik olarak da bazı olumsuzluklar hatırlıyorum. Yatılı okulda Kandilli Kız Lisesinde annem müdür muaviniyken gelen etlerin içindeki lop etleri alıp misafirlerine yedirip de çocuklara kemiklerini çorba gibi yaptıran öğretmene de müdüre de rastladım. Annem o yüzden gidip münakaşa etmişti. “Bu çocuklar aç biilâç kemik yiyorlar.” demişti. Aşçı da “Ne yapalım? Müdür Hanım’ın misafirleri geldi, etleri oraya verdik.” diye karşılık vermişti. Şimdi bu Türkiye’de zor bir iş çünkü hepsi ahlak ve yetiştirme tarzıyla ilgili. Onun için yatılı okullarda iyi bir yöneticinin olması ve öğretmenlerin birlik olması güzel bir eğitim ortamının sağlanması için en önemli unsurlar arasında yer alıyor. Dilerim iyi öğretmenlerin, öğrencileri iyi yetiştirdiği bir eğitim sistemi olur da Türkiye’de birçok şey hepten düzelir. Çok teşekkür ederim ikinize de.

Nurcan Demir: Samimi paylaşımlarınız ve bu güzel sohbet için bizler çok teşekkür ederiz.

Necdet Neydim: Yine karşı karşıya gelip muhabbet ederiz, hatta panel bile yapabiliriz yatılılık mevzuuyla ilgili. Hakikaten çok hoş olur, sevgiyle kucaklıyorum sizi.

Röportajı hazırlayan: Nurcan Demir, Necdet Neydim

HABABAM: SINIFI

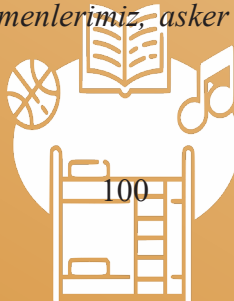

Yurt içi ve Yurt dışında Yatılı Okul Hayatına ve Edebiyatına Bakış

Bu röportaj Türkiye'de yatılı bir askeri lisede eğitim görmüş Marmara Üniversitesi Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü öğretim üyesi Derya Oğuz ve yine ilgili üniversitenin aynı bölümünde görev yapmakta olan Avusturya'da yatılı bir manastır okulunda eğitim görmüş Meltem Kılıç'ın yatılı okul deneyimleri ve bağlantılı olarak yatılı okul edebiyatıyla ilgili görüşleri üzerine gerçekleştirilmiştir.

Soru: Ölü Ozanlar Derneği kitabında gördüğümüz gibi yatılı okullarda bazı ilkeler vardır. Bu ilkeler disiplin, gelenek, yetkinlik ve onur olarak karşımıza çıkar ve bu ilkelere uymayan öğrenciler ise cezalandırılır. Sizin kaldığınız yatılı okulda da bu tarz ilkeler var mıydı? Bu ilkelere uymadığınızda ne gibi yaptırımlar uygulanırdı? Günümüzdeki okullarda bu ilkeler devam ediyor mu?

Derya Oğuz: *Mezun olduğum okul askerî bir liseydi ve diğer yatılı okullara oranla burada çok daha katı kurallar, disiplin ve yaptırımlar söz konusuydu. Diğer yatılı okullar konusunda çok fazla bilgim olmamakla beraber, kaldığımız okulda bu konuda oldukça zorlayıcı durumlarla karşılaŐtık. İlk gittiğimde ŐaŐırdığımı ve alışmaya çalışmakta zorlandığımı hatırlıyorum. Okulun sınavını geçtikten sonra arkasından gelen mülakatta ve akabinde sağlık raporu almaya çalışırken askeri hastanedeki askeri kurallara ilişkin atmosferi hissetmeye başladım. Herkes üniformalıydı, kurallar vardı ve askeri nizam kendini oldukça hissettiriyordu. Bizler de okula kabul edikten sonraki intibak döneminde üniforma giymeye başladık. Askeri kıyafetlerimizi ve postallarımızı okul içinde, ölçülerimize göre hazırlanan döpiyeslerimizi ise resmî törenlerde ve dışarda giymemiz gerekiyordu. Askerî okul olarak komutanlarımız, intibak ve tatbikat gibi eğitimlerimiz, sabahları içtimalarımız, gece ve gündüz nöbetlerimiz ve bunun yanı sıra sivil öğretmenlerimiz, asker öğretmenlerimiz, meslekî ve temel derslerimiz vardı.*

Okulda toplamda dört devre vardı ve her devre ortalama 120 kişiden oluşuyordu. 120 kişi dört takıma ayrılmıştı ve takımlar kendi içlerinde bir düzenle her sabah yerini alırdı. Okulda doğal olarak her şeyin bir saati ve düzeni vardı. Üstlerimize ve komutanlarımıza saygılı olmak durumundaydık. Bir komutanımı veya üstlerimden birini koridorda veya herhangi bir yerde gördüğümde durup selam vermem gerekirdi. Bunun dışında kılık kıyafetimize özen göstermek, yatakhane yatağımızı ve dolabımızı temiz ve düzenli tutmak zorundaydık. Aksi takdirde çeşitli cezalar ve yaptırımlar söz konusuydu. Diyelim ki bir üstümüzü koridorda gördük ve selam vermedik, mutlaka ceza alırdık. İzinsizlik ve disiplin cezası. Sözgelimi nöbet sırasında, nöbet yerini terk etmekten ve kabuklu yemiş yemekten ceza aldığımı hatırlıyorum.

Her ne kadar mantık sınırlarını zorlasa da biz 14 yaşında evinden ayrılmış gençler olarak kuralları sorgulama konusunda pasif kalıyorduk. Çok sorgulandığında ve memnun olunmadığında okuldan ayrılmak elbette söz konusuydu. Bu noktada da devreye sözleşme giriyordu. Okula girişte ailelerimizin imzaladığı sözleşmeler gereğince okuldan ayrılırsak belli miktarda tazminat ödememiz gerekiyordu. Zira devlet parasız eğitim için bizi birçok sınavdan geçirmiş, himayesine almış, binlerce kişinin arasından seçmiş ve bize yatırım yapmıştı. Gittiğimiz okulun kızların kabul edildiği tek askerî okul olması, okulun gözümüzdeki değerini sanırım artırıyor. Ya da öyle olduğuna inanmıştık. Öğretmenlerimizden sıkça “Olduğunuz yerin hakkını verin, kıymetini bilin, burada tüyü bitmemiş yetimin hakkı var” söylemlerini duyduğumu hatırlıyorum. Dolayısıyla bizler de oraya uyum sağlayabilmeyi bir başarı gibi algılamıştık. Sanırım üzerimizde oluşan psikolojik baskıyla hareket ediyorduk. Bugün tabii çok farklı düşünüyorum ancak o günün koşullarında 14-15 yaşında bir gencin gözünden söylüyorum bunları. Bir toplum içinde yaşayan kişinin o toplumun normlarından bağımsız hareket etmesi, özellikle de o yaş grubu için oldukça zor. İster istemez içine doğduğumuz kültürde ve toplumda bazı kodlara tâbi oluyoruz. Ailelerimiz bizleri o kodlar ve normlar çerçevesinde büyütüyor. Sorgulama ve özgür düşünme şansımız çok fazla olamıyor. Ancak kişi bireyselleşmeye

başladığında ve kendini anlamaya başladığında, bunları sorgular hale gelebiliyor.

Meltem Kılıç: Benim kaldığım yatılı okulda sıkı kurallar hâkimdi demem doğru olmaz. Halbuki yurt dışında (Avusturya), manastıra bağlı bir okulun yurdu olduğu düşünülürken, eminim ki akla tam tersi gelecektir. Elbette belli başlı kurallar vardı: okul bitip yurda döndüğümüzde büyük bir çalışma odasında öncelikle ödevlerimizi yapmak zorundaydık. Ödevimiz olmasa bile orada bulunmak durumundaydık, en kötü kitap okumamız beklenirdi ki yurt müdürümüz her birimize hitap edecek çokça kitap hediye ederdi bizlere. Daha sonra akşam yemeğine kadar dışarı çıkabilir ya da boş zamanımızı dilediğimiz şekilde değerlendirebilirdik. Akşam yemeğinde ise herkes sofrada olur ve her gün birimiz yemeğe başlamadan önce dua ederdi. Yatma ve odanın ışığını kapatma saatleri ise yaş gruplarımıza göre farklılık gösterirdi. Bunların dışında özellikle Paskalya ve Noel gibi bayramlarda mutlaka birlikte kutlamalar gerçekleştirilirdi ki yurttan tek Hıristiyan olmayan benim için İncil'den bölümlerin yanı sıra Kur'an'dan bölümler de okurdu yurt müdürümüz Rahibe Johanna. Hem o hem de bizlerle ilgilenmek için yurttan yaşayan görevli personel bir aile ortamı yaratmak için büyük çaba gösterirdi. O nedenle filmlerden alışık olduğumuz katı cezalar söz konusu değildi kaldığım yerde. Aldığım en büyük ceza aynı zamanda okula bağlı kilise korosunun da şefi olan Rahibe Johanna'ya korodan ayrılmak istediğimi söylediğimde benimle günlerce konuşmaması olmuştu. (Gülüyor) Ancak sonrasında aramız hızlıca düzeldi elbette. Bizim cezalarımız genelde yaptığımız yanlışlar üzere Rahibe Johanna'yla konuşmak zorunda olmamızdan ibaret olurdu. Yalnızca bir arkadaşımız yurttan uzaklaştırılmıştı. Hatırladığım kadarıyla çokça problemleri olan bir kızdı. Geceleri sıklıkla yurttan kaçardı. Yine böyle bir gecede bir eğlence mekânında tanıştığı gençle civardaki bir otele gitmiş, orada tacize uğradığını iddia etmişti. İşin içine polisle kızın ailesi de dâhil olmuş ve sonunda en uygununun arkadaşımızın artık yurttan kalmaması olduğuna karar verilmişti. Daha sonra buna benzer bir olay hiç yaşanmadı.

Artık çevremde yatılı okulda kalan bir yakınım olmadığı için günümüzdeki duruma dair pek bir bilgim yok maalesef. Ancak benim yurtta kaldığım dönem için ‘hayatımın en güzel yıllarıydı’ demem kesinlikle yanlış olmaz.

Soru: Yatılı okullarda uygulanan baskı ve zorbalığın dikkat çekilmesi gereken bir konu olduğu söylenebilir. Örneğin Ölü Ozanlar Derneği yapıtında ve 3 Aptal sinema filminde bu bağlamda intihar konusu işlenir. Sizce söz konusu bu kişiler neden intihar etti? Kaldığınız okulda buna benzer bir deneyiminiz oldu mu?

Derya Oğuz: *Yatılı okullardaki zorbalık ve baskı, bence aslında toplumsal bir baskının sonucu olarak tezahür ediyor. Gerek akran zorbalığı gerekse belli normların uygulanması konusunda okullarda ve ailelerde oluşturulan baskı, ilginç bir şekilde kendini sürdürüyor. Ölü Ozanlar Derneği yapıtında gördüğümüz intiharı, hayata müdahaleye karşı bir direniş olarak okuyorum. Yapıtta klasik eğitimde disiplin, gelenek ve başarı gibi kavramların sorgulandığı görülüyor. Kitaptaki karakterlerden Neil Perry, edebiyata hayat veren öğretmeni John Keating ve Ölü Ozanlar Derneği aracılığıyla kendini gerçekleştirebileceği, özgür hissedeceği bir alan yaratıyor. Tiyatro ile hayatına devam etmek isterken babası tarafından tehdit ediliyor ve engelleniyor. Neticede sürekli kendi adına neyin doğru olduğuna karar veren babası yüzünden çaresiz hissederek maalesef böyle bir yola başvuruyor. İntihar elbette bir çıkış yolu değil ancak Neil, askeri okula gitmeye zorlanınca kendini gerçekleştiremeyeceğini düşünüyor ve kendisine dayatılan hayatı reddediyor. Elbette çok acı bir olay ve ne yazık ki günümüzde benzer durumlar yaşanıyor.*

Üç Aptal filmindeki intiharı ise sistem eleştirisi olarak görüyorum. Zira intihar eden karakter, var olan sistemde toplumun algısında kodlanan başarıya ulaşmak için çabalıyor ve bununla baş edemeyeceğini anlayarak intihar ediyor. Odasının duvarına “I quit” yazarak eğitim sisteminde oluşturulan rekabet ve yarışma düzeninin bir parçası olmak istemediğini belirtiyor. Ülkemizde de eğitim sisteminin günümüz gençlerinde oluşturduğu baskı ne yazık ki çok benzer. Sistemde ve toplum algısında akademik

başarının öncelenmesi, “en başarılı olmak, birinci olmak, en iyi okullara girmek” gibi söylemlerin sürekli pompalanması neticesinde anlamsız bir rekabet ortamı üretiliyor. Bu ezberci sistemde ve yarışta çocuklar, gençler çok yoruluyor ve daha çok küçük yaşlardan başlayarak neye hizmet ettiği belli olmayan bir amacın peşinden koşmaya zorlanıyorlar. Üstelik ilginçtir ebeveynler de buna öncülük edip çocukların başında derece yapabilsinler diye gardiyanlık yapıyorlar. Aslında belki de kendi isteklerini çocuklarının üzerinden gerçekleştirmeye çalışarak tatmin arıyorlar. Bu durumda ailesine güvenen ve kendisi için doğru olanı yapacağına inanan çocuğun kendini kanıtlamaya çalışmaktan başka çaresi kalmıyor. Çalışıyor, sınavlara giriyor ve hüsrana uğruyor. Ne yaparsa yapsın sistem ona sürekli yetersiz olduğunu fısıldıyor. Bireysel farklılıklar, özel ilgi alanları dikkate alınmadan sürdürülen bu işleyişte başarı olarak bir zirve belirleniyor ve o zirveye herkesin çıkması teşvik ediliyor. Bu örneği bir yerde duymuştum. Sözgelimi kedi, köpek, balık, kaplumbağa, tavşan, kuş, böcek, tırtıl arasında bir yarışma düzenliyoruz ve hepsine diyoruz ki “Bu ağacın tepesine çık!”. Hepsi çıkamıyor tabii ki. Peki çıkamayanlar başarısız mı oluyor? Sonra bu çocuklar ne istediğini bilmeyen, kendini tanımayan ve işini sevmeyen yetişkinlere dönüşüyor. Mutsuz bir toplumun ilk kriterlerinden biri, adeta kendini gerçekleştiriyor ve böyle sürüp gidiyor.

Benim kaldığım okula gelince akademik başarıdan ziyade farklı bir baskı söz konusuydu ve bu hepimizi mutsuz ediyordu. Baskı ve disiplinin insan hayatını ne denli etkilediği ve etkilemeye devam edeceği su götürmez bir gerçek. Arada baskıdan kaynaklanan tepkilerimiz oluyordu. Yasaklar cazip geliyor bazen kurallara karşı gelmek pahasına sınırları zorladığımız oluyordu. Kaçtığımız ve ceza aldığımız olaylar oldu. Her birimizin hayatında okuldaki baskı, farklı etkilere sebep oluyordu elbette. İntihar çok fazla duymadım ama söylentiler hep olurdu. Depresyonda olan, ya da depresyonda olduğunu fark etmeyen çok kişi olmuştur mutlaka. Bir gün öyle bir şey oldu ki hepimiz çok etkilendik. Okulda dört yıl boyunca acı tatlı birçok şey yaşadık sonra mezuniyete yaklaşmıştık. Dört gözle mezun olmayı, özgürleşmeyi bekliyorduk. Ve mezuniyet töreni için provalara başlamıştık.

Mezuniyet törenimize birkaç gün kala maalesef okul bize acı bir hatıra bıraktı. Ben hafta sonu evci çıkmıştım ve okula dönerken okulun etrafında ilginç bir atmosfer vardı. Suratlar asıktı. Herkes üzgün ve bir şeyler konuşuluyordu. Ne olduğunu anlayamadım ve kötü bir şey olduğunu düşünerek hızla okula yürüdüm. Gözlerim arkadaşlarımı aradı. Ne olduğunu sorup duruyordum ama kimse konuşamıyordu. Havada uçuşan sözcükler “ölmüşler”, “kaza”, “kaçmışlar” idi. Hemen odaya çıktım. Herkes ağlıyordu. Boğuk ve buruk seslerden olayı öğrendim. Devre arkadaşlarımız, üç kişi, üstelik biri yatakhane arkadaşım, okuldan kaçmışlar ve gece bir trafik kazası geçirerek hayatlarını yitirmişlerdi. Mezuniyetimize iki gün kala mezun olamadan özgürleşmişlerdi. Bize de bunun acısını yaşamak düşmüştü. Ailelerin gelip morgda çocuklarını teşhis edişleri, ağıtları, ağıtlarımız.... Uzunca bir süre eşlik etti bize acı. Mezuniyet törenimizde arkadaşlarımızın yeri boş kaldı. Ağlayarak söyledik marşlarımızı. Ağlayarak yemin ettik. Mezun olduk. Hiç özgürleşmiş gibi hissetmedik uzunca bir süre.

Meltem Kılıç: *Hatırladığım kadarıyla Ölü Ozanlar Derneği'nde ailesinden yoğun baskı gören bir genç en sonunda kendisine hayallerini gerçekleştireceği bir alan tanınmadığı için intihar ediyordu. Benim kaldığım yurt, okul bünyesine ait bir yurttu ancak tüm okul yatılı okumuyordu, hatta 20-25 kişilik, esasen oldukça küçük bir gruptuk diyebilirim. Hâliyle yatılı okumamızın çeşitli sebepleri vardı. Çoğu arkadaşım önemli ailevi problemlere sahipti ve ebeveynleriyle yaşamaları mümkün değildi. Birkaç arkadaşımın ailesi ise şehir dışında ya da yurtdışında yaşıyor/çalışıyordu. İntihar girişimi olmasa da kendine zarar veren kızlar oldu. Öfke nöbetleri ise sık sık karşılaşılan bir durumdu ve hedef genelde 'evimizin bir nevi annesi' rolünü üstlenen Rahibe Johanna'ydı. O ise her birimizin aile geçmişini bildiği için konulara oldukça hassas yaklaşıp, her birimizle ayrı ayrı ilgilenirdi. Ölü Ozanlar Derneği'nde olduğu gibi kızların aileleri ile çözülemediği ciddi sorunlar olduğunda yine devreye girer, ailelerle görüşür, çözüme varamadığı noktalarda okulun psikoloğunu devreye sokardı. O nedenle hiç kimse kendi problemleriyle baş başa kalmadı ve belki de bu nedenle intihar gibi bir yola başvurmadi.*

Soru: Bazı eserlerde yatılı okuldaki baskıdan uzak kalmak ve özgür olabilmek için çeşitli kulüpler kurulur. Örneğin öğrenciler şiir, edebiyat ve tiyatro ile ilgilenmeye başlayarak Ölü Ozanlar Derneği'ni kurar. Yani çareyi edebiyatta bulurlar. Sizin de baskıyla karşı karşıya kalma durumunuz oldu mu, okulun stresinden ve yoğunluğundan kurtulmak için ne yaptınız? Yatılı okulunuzda buna benzer bir oluşumunuz oldu mu?

Derya Oğuz: Yaşadığımız zorlukları bazı güzelliklerle dengelemeye çalışıyorduk. Okulda edebiyat kulübü gibi kulüpler var mıydı çok hatırlamıyorum. Kitap okumaya teşvik edildik. Hatta okul komutanımız kitap okumanın önemine ilişkin konuşmalar yapardı. Bazı yasaklı kitaplar vardı. Onları okumamıza izin verilmezdi. İdeoloji içerikli, yönlendirici kitapları buldurmak ve okumak yasaktı. Bunun dışında okula kitap setleri alınırdı ve kütüphanemiz aktif işlerdi. Kendi kitaplarımızı da getirebiliyorduk. Okuduğumuz kitaplardan, etkilendiğimiz eserlerden bazılarını sahneye koyma fırsatı veriliyordu. Küçük skeçler hazırlayıp belli günlerde performans sergileyebiliyorduk. Müzikle ilgilenen arkadaşlar kendi alanlarıyla ilgili performanslar sergilerdi. Yıl içinde koro çalışmalarımız, danslarımız, eğlence gecelerimiz olurdu. Akşamları dersten sonra yemeğe kadar olan boşlukta gazinoda oturup dizi izlerdik ya da müzik dinlerdik. Gazino dediğimiz yer, kantine yakın, önünde sandalyeler ile bir televizyonun yer aldığı büyük bir salondur.

Meltem Kılıç: Yukarıda da bahsettiğim gibi, benim baskıyla karşı karşıya kalmam gibi bir durum söz konusu olmadı. Ancak her genç gibi benim de o dönemler elbette bazı sıkıntılarım ve bunalımlarım oldu. Ne mutlu ki okulumuz bize spor ve sanat alanında birçok aktivite imkânı sunuyordu. Sporla çok aram olmadığından daha çok sanat kollarına yönelmeyi tercih ettim. Bir dönem okulun müzik grubunda solistlik yaptım, daha sonra gitar dersleri aldım ancak en uzun solukluları koro ve tiyatro oldu. Özellikle bu ikisi bana birçok yeni arkadaş edinme olanağıyla birlikte turne zamanları yeni şehirler, yeni ülkeler keşfetme şansı da sundu. Ayrıca takım çalışması, birlikte hareket edebilme ve uyumluluk gibi güzel özellikler

de kazandırdı. Kısacası evet, üzerine düşündüğümde ben de stresten ve okulun yoğunluğundan kaçmanın çaresini müzik ve tiyatrodan bulmuşum diyebilirim.

Soru: Her sosyal ortamda olduğu gibi gruplaşmalar yatılı okulda da doğal olarak karşımıza çıkar. Ancak dikkat çeken nokta bu okullarda ortak bir amaç söz konusuysa birlik ve mücadele çok hızlı bir şekilde yapılır. Bunun nedeni size göre ne olabilir, deneyimlerinizden yola çıkarak açıklar mısınız?

Derya Oğuz: Yatılı okulda gruplaşma vardı elbette. Herkes kendini yakın hissettiği kişilerle birlikte hareket ederdi. İkili ilişkiler de çok kuvvetliydi. Bence bunun sebebi; güvenme, birbirine yaslanma ve birbirinden güç alma ihtiyacıydı. Özellikle 'güven' çok temel bir ihtiyaç ve bulunduğumuz katı disiplin ortamında aile gibi hissetmeye ihtiyaç hissediyorsunuz. Bugün baktığımda gördüğüm, kardeşlik tadında bir birliktelik. Hala devam ediyor arkadaşlıklarımız. Birbirimize "devrem" diye hitap ediyoruz. Okul günlerinde de belli olaylarda hemen kenetlenir, birlikte hareket ederdik.

Bir olay hatırlıyorum sözgelimi. Aramızdan biri, bir gece isyan ederek öğretmenler odasına girmiş ve orayı birazcık dağıtmıştı. Kim bilir ne hissediyordu, neye tepki veriyordu. Bu olayda başlangıçta failin kim olduğu belli olmadığı için bütün okul suçlanmıştı. Haftalarca izinsizlik cezası aldık. Aramızda bunu yapanı bulmamız istendi. Hemen olayı çözmek için bir araya geldiğimizi hatırlıyorum. Çok stresli bir dönem geçirdik. Sonra ne oldu bilmiyorum. Kendi mi itiraf etti, olay nasıl çözüldü hiçbir fikrim yok. Tek hatırladığım bizim suçluyu bulmak konusunda birliğimiz.

Meltem Kılıç: Söylediklerinize kesinlikle katılıyorum. Bizlerin arasında da zaman zaman gruplaşmalar, hatta ufak zorbalıklar meydana gelebiliyordu maalesef. Ancak içimizden birinin ciddi bir sorunu olduğunda da tek yürek oluyorduk. Bana göre bunun nedeni günün sonunda birbirimizden başka kimsemizin olmaması ve aile gibi olmamızdı. Sonuçta gerçek ailemizden çok birbirimizi görüyorduk, sürekli didişen ancak en sonunda yine barışan

kardeşler misaliydik diyebiliriz. Bir başka deyişle, 'Ne seninle ne sensiz' cümlesinin canlı örnekleriydik. Söz konusu Rahibe Johanna'yı herhangi bir konuda ikna etmek ya da ondan bir şeyler gizlemek olduğunda can ciğer kuzu sarması olan bizler, 'çamaşır yıkama' ya da 'banyo' sırası mevzu bahis olduğunda birbirimize girebiliyorduk. Yine de bana göre güzel bir aileydik biz...

Soru: Harry Potter ve 3 Aptal gibi yapıtlarda ast-üst ilişkisi ya yaşa bağlı olarak ya da fakirlik zenginlik bağlamında ele alınan bir diğer konudur. Bu tür bir ast-üst ilişkisini yatılı okulunuzda deneyimlediniz mi?

Derya Oğuz: *Askerî lisede ast-üst ilişkisi çok net bir biçimde hissedilirdi. Üst sınıfların alt sınıflara baskı kurduğu hatta ceza verdiği bile olurdu. Okulda ablalık-kardeşlik gibi bir sistem oluşmuştu. Üst sınıflardan bazı kişiler alt sınıflardan bazılarını kardeş tutardı. Ya da tam tersi olurdu. Böylece ablası olan kişi, kendini koruyan birinin varlığını hissetmiş olurdu. Akran zorbalığı ise günümüzde olduğu kadar popüler bir konu muydu hatırlamıyorum. Elbette akran baskısı da olmuştur ama benim anılarımda çok belirgin bir şey canlanmadı. Biz daha çok birlikte baş etmenin yoluna bakardık.*

Meltem Kılıç: *Belirgin bir ast üst ilişkisi deneyimledim diyemeyeceğim. Yurda ilk geldiğimde Orta 1'e giden kızlarla birlikte lise sonda olan arkadaşlarımız da vardı ancak büyükler bize üstünlük taslamaktan çok her zaman mentorluk ettiler diyebilirim. Zaten Rahibe Johanna başta olmak üzere diğer personel de aksine asla izin vermezdi. Biz de ne gördüysek bizden sonra gelenlere de onu uyguladık ki bir süre sonra yurda alt sınıflardan çok fazla kız gelmediği için geriye kalanlarımızın yaşları oldukça yakınlaşmıştı. Belki az da olsa 'eskiler' ve 'yeniler' gibi bir ayırımdan söz edilebilirdi. O zamanki oda arkadaşım aynı zamanda en yakın arkadaşlarımdan biriydi ve odamıza daha sonra, bize göre 'Rahibe Johanna'nın zoruyla', gelen bir arkadaşımıza odanın asıl sahipleri olarak üstünlük taslamıştık bazı konularda, kabul ediyorum. Hani 'biz sana değil, sen bize uyacaksın' gibi. Şimdi böyle anlatınca hatırlıyor insan... Bahsi geçen kızın oldukça travmatik*

bir aile öyküsü vardı ve aramızda en düşük sosyoekonomik düzeye o sahipti sanırım. Özellikle sosyal açıdan farklılıklara sahip olduğu için kimse pek anlayamamıştı onunla. Fazla da kalmadı zaten. Sözün kısası bazı istisnai durumlar dışında çoğu zaman oldukça uyumlu bir gruptuk diyebilirim.

Soru: Yatılı okuldayken ailenizden veya çevrenizden uzak kalmanın size olumlu veya olumsuz ne gibi etkileri oldu?

Derya Oğuz: *Ailemden uzak kalmanın mutlaka olumlu ve olumsuz etkileri olmuştur ancak birkaç olay dışında çok zorluk yaşamadım. Genelde birbirimize destek olmaya çalışırdık. Okulda ailemden uzak olduğum için en çok etkilendiğim şeylerden biri, beni uzun süre uykusuzluğa sürükleyen psikolojik taciz sayılabilecek bir olaydı. Aylarca uykusuz kaldım. Buna bir öğretmenim sebep olmuştu. Okuldan hastaneye vizite çıktığım bir gün, dış kliniğinde oturup sıramı beklerken okuldan bir öğretmenimi gördüm ve ayağa kalkıp selam vermeye çalıştım. “Otur, otur” diyerek hızlıca yanımdan geçip gitti. Okula döndüğümde devre komutanının beni çağırdığını söylediler. Gittim. Bana dış kliniğinde uygunsuz kişilerle görüldüğümü söyleyerek ceza vermek istedi. Açıkladım, yalan söylemediğimi düşünmüş olmalı ki durumu anlayışla karşıladı. Hastanede sivillerle ve diğer insanlarla iletişim kurmamız yasaktı. Ve beni hastanede gören öğretmenim, yanımdaki kişilerle sohbet ettiğimi söyleyerek beni şikâyet etmişti. Yanımdaki kişileri tanııyordum bile. Yan yana oturuyor olmamız bile sorun olmuştu. Sonrasında söz konusu öğretmene kızmıştım ve derslerine girmemeye başladım. Bir bahane ile kaçıyordum her seferinde. Derslerdeki yokluğum dikkatini çekmiş olmalı ki benimle konuşmak istediğini belirterek birkaç kez haber gönderdi. Ben ise çok ilgilenmedim. Görev değişikliğiyle yeni gelmiş olan devre komutanıma gelişmeleri haber veriyordum. Yeni komutanımla iletişimim daha iyiydi. Gençti ve bizlerle daha yakından ilgileniyordu. Benim olanlara üzüldüğümü fark etti ve bana birkaç ders izin verdi. Nereye kadar kaçabilecektim bilmiyordum tabii. Bir gün harita odasından harita alırken söz konusu öğretmen, birden arkamda belirdi. İrkildim. Kendisiyle konuşmak istemiyordum ancak ısrar etti. Hastanedeki olaydan etkilendiğimin*

farkında olduğunu, yanlış anladığını söyledi. Barışalım diyerek elini uzattı. İyi hissetmediğim için iletişim kurmak istemiyordum ve bir yolunu bulup geçiştirmek, kaçmak istedim. Böyle olunca daha çok üstüme geldi ve dışarı çıkmama izin vermedi. Ben iyice korktum. Odadaki masanın etrafında adeta köşe kapmaca oynar gibiydik, kapıya ulaşmaya çalışıyordum. Ne tarafa hamle yapsam önüme geçiyordu. Konuşmakta ısrar ediyor, bir taraftan özür diliyordu. Bir anlık boşluktan faydalanıp kaçtım. Arkamdan “Korktun mu? Korktuysan bir bardak su iç. Gel sana kola ısmarlayayım” diye seslendi ve güldü. Bu olay beni çok huzursuz etti. Aylarca uyuyamadım. Hissettiğim şey büyük oranda kaygı ve tehlike idi. Ne yaşadığımdan asla emin olamadım. Sadece ailesinden ayrı yaşayan bir çocuk olarak güvenlik ve tehdit sınırlarımın zorlandığını biliyorum. Arkadaşlarımla ve komutanımla paylaştım. Ortada somut bir şey olmadığı için bir şey de yapamadım. Bir şey iddia etmek istemedim, etmedim de zaten. Sadece olduğu gibi anlattım. Belki söz konusu kişinin niyeti taciz etmek değildi. Bilmiyorum. Ama ben çok kötü hissetmiştim. Kimseyi suçlamak istemedim, bir taraftan da yaşadıklarım benim açımdan çok üzücüydü. Kişisel alanım ihlal edilmiş, korumasız ve sahipsiz hissetmiştim. Bir süre sonra farklı kişilerle yaşanan daha önemli olayların duyulmasıyla öğretmen başka bir okula geçti. Yaşananlar tekrar sorgulamaya açıldı. Büyük komutanlar tekrar ifadelerimizi aldılar. Neticede öğretmenin, en azından kimle nasıl iletişim kurması gerektiğini bilmediği ve öğrencileriyle sınırlarını oluşturmakta zorlandığı anlaşıldı. Bildiğim kadarıyla öğretmen, yanlış bir anlamaya mahal vermemek açısından farklı bir yerde görevlendirildi. İşte yatılı okullarda benzeri durumlarda sınırlarına saygı duyulmamış, sahipsiz ve yalnız hisseden öğrencilerin yaşadığı, baş etmesi gereken şeylerden sadece bir örnek bu. Bundan hareketle yatılı okullarda görev yapan insanların hassasiyetle seçilmesi bu noktada çok önem taşıyor. Belki de belli aşamalardan geçirilip bir tür ehliyet almaları gerekiyor. İlgilendikleri yaş grubunun psikolojik gelişimleriyle ilgili bilgi sahibi olmaları, aldıkları emanetin farkında olmaları gibi.

Meltem Kılıç: Benim durumumda olan bir insan için pek de olumsuz etkileri olmadı zira Viyana’da yalnızca babam ve abim vardı. Tüm ailem Türkiye’de olduğundan yatılı bir okulda kalsam da kalmasam da onlardan uzaktım. Abim özel gereksinimli bir birey olduğu için zaten aynı evde kalmıyorduk. Babamsa ‘işkolik’ bir insandı ki hâlâ öyledir kendisi. O nedenle evde olduğum zamanlarda onu fazla göremezdim. İş gereği sıklıkla şehir dışına da çıkması gerektiğinden bazen hafta sonları da yurttta kalmak daha çok işime gelirdi. Yurtttaki en yakın arkadaşımın ailesi yurt dışında yaşadığı için hafta sonumu yurttta onunla geçirmekten büyük zevk alırdım. Bazen Rahibe Johanna da işlerini halletmek için dışarı çıkardı ve ‘ev bize kalırdı’. O zaman koca bir tencere soslu makarna hazırlar, yine ailesi yurt dışında olduğu için hafta sonları yurttta kalan Hintli bir arkadaşımızla birlikte Bollywood filmleri izlerdik. Öyle ki babam bazen arayışta bana gönlül koyar, bir ara eve uğramayı düşünüp düşünmediğimi soran mesajlar atardı. İnsan o yaşlarda daha çok arkadaşlarıyla olmak istiyor tabii. Sanırım yatılı okumanın bana hem aile sıcaklığını hissettirme açısından hem düzenli bir hayata sahip olma şansı sunma açısından hem de ödevlerimi yapmakla birlikte ders çalışmaya zorlanmam açısından (itiraf ediyorum o zamanlar oldukça tembel bir öğrenciydim) yalnızca olumlu etki ve katkıları oldu demem yanlış olmaz.

Soru: Böyle bir okulda eğitim görmek, karakteriniz ve hayat işleyişinizde sizce bir etkiye sahip oldu mu? Kendinizle ilgili kimi konuları yatılı okul deneyimleriniz ile ilişkilendiriyor musunuz?

Derya Oğuz: Mutlaka yatılı okulda eğitim görmenin hayatımda etkisi vardır. En azından farkında olduklarım var. Yaşadığım bazı deneyimlerin etkisiyle bir eğitimci olarak “iletişim” ve “güven” gibi bazı konulara oldukça kafa yoruyorum. Okullarda ve eğitimci kategorisindeki kişilerin öğrencilerle iletişiminde dikkatimi çeken önemli bir konu “güven” etrafında şekilleniyor. Günümüz eğitim kurumlarında gördüğüm kadarıyla öğrencilerle çok iyi iletişim kuran çok değerli öğretmenler var. Diğer taraftan bunun tam tersi bir durum kimi zaman söz konusu olabiliyor. Hükmü geçmiş

bir eğitim anlayışını sürdürmek isteyenlere maalesef hala rastlıyoruz. Bunu kendi öğretmenlik deneyimlerimden ve çocuklarımın eğitim hayatında gördüğüm örneklerden yola çıkarak söylüyorum. Tabii bu biraz eğitimin hangi kademedede gerçekleştiğine bağlı olarak değişebilir ve tartışılabilir. Gördüğüm olumsuz örneklerde öğrenci ile ilgili ön kabul, kendisine güvenilmeyen ve yalan söyleme potansiyeli olan biri olarak algılanması. Öğretmen ve öğrenci arasında sürekli bir mücadele var. Öğretmen, güvensiz bir yerden başlıyor ilişkiye. Bu durumda öğrencinin pek şansı kalmıyor. Bu konuyla ilgili olarak yatılı okulda yaşadığım ve insan ilişkilerindeki yaklaşımımı şekillendiren olaylardan birisinden söz etmek istiyorum. Zor bir adaptasyon süreci yaşadktan sonra 1. sınıfın sonlarına doğru vücudumda birtakım rahatsızlıklar hissetmeye başlamıştım. Sağ tarafımda batma, idrar renginde koyulaşma vardı ve yürümekte zorlanıyordum. Bunu bizden sorumlu kişiye söylediğimde bana inanmadı ve birkaç gün içinde şikayetlerin geçebileceğini söyleyerek hiçbir şey yapmamayı tercih etti. Sanırım hafta sonu girdi araya. Şikayetlerim arttı ve acile götürüldüm. Yapılan tahlillerde ve muayenede hepatit geçirdiğim ortaya çıktı. Hastaneye yatışım yapıldı, aileme haber verildi. İhmal sebebiyle tedaviye geç başlanmış oldu. İlgili kişi ailemden özür diledi ancak bazen her zaman bir özürle çözemeyeceğimiz durumlar olabilir. Birinin size güvenmesi ya da güvenmemesi, sizin o ilişkiye duyduğunuz sorumluluğu ve saygıyı olumsuz etkileyebilir. Ben güvenmenin ve bir ilişkiye güvenle başlamanın daha kaliteli ilişkiler doğurduğunu önce annemle ilişkimde gördüm sonra da yatılı okulda yaşadıklarımın onayladım. Biz o ortamda elbette yaramazlıklar yaptık. Bazen bazı cezaları hak ettik ve sonuçlarına katlandık ancak bizim davranışlarımız biraz da yöneticilerimizin tepkileriyle şekilleniyordu sanki. Bizden sorumlu ilk devre komutanımız bizi sık sık azarlayan biriydi, bize güvenmeyen bir yerden yürüttü ilişkilerini. Dolayısıyla biz de ona karşı çok sıcak hissetmedik hiçbir zaman. Elbette bireysel anlamda yakınlık kurduğu kişiler vardır. Ancak bizi anlayan dinleyen diğer öğretmen ve komutanlarımıza karşı hep sorumluluk hissettik ve onları üzmemek için çaba sarf ettik. Eğitimde sanırım en önemli şeylerden biri, öğrencilerimizle güvene dayalı sağlam bir ilişki inşa

etmeye ve bağ kurmaya çalışmak. Aileden ayrılıp var olduğunuz koşullarda yeni insanlarla ilişki kurmaya başladığınızda insanların sizin aileniz olmadığını fark ediyorsunuz. Her şeyi yeniden kurmanız gerekiyor. Daha önce ailenizle birlikte olduğunuzdaki kadar konforlu bir yerde değilsiniz artık. Bilmediğiniz tanımıdığımız bir sürü insan. Her biri farklı yerlerden farklı kültürlerden gelmiş, herkes aynı olayı farklı algılayabiliyor ve farklı yorumlar yapabiliyor. Bunu normal okullarda da hissedebilirsiniz elbette ancak sonuçta birlikte geçirilen bir sreden sonra evinize dönüyorsunuz ve ailenizle geçirdiğiniz süre, güvenli alanınız ve onlarla ilişkinizin sürekli liği, dünya algınızı belli ve alışageldiğiniz bir yerde tutuyor. Okul arkadaşlarınız evin dışında kalıyor. Yatılı okulda ise aileniz yok, gece gündüz yeni insanlarla berabersiniz. Onlar aileniz oluyor artık. İşte o zaman toplum içinde yaşadığınızı ve ailenizden bağımsız kendi kimliğinizi geliştirmeye başladığınızı hissediyorsunuz. Bir taraftan kalabalık içindesiniz diğer taraftan yalnız olduğunuzu anlıyorsunuz. Adeta kendi gbeğinizi kendiniz kesmeniz gerekiyor. Normal sıralamada belki bu farkındalık üniversitede ya da iş hayatında başlıyor. Yatılı okul, bunu daha erken bir dönemde anlamanıza yol açıyor. Hayata erken karışıyorsunuz.

Yine “otorite” konusundaki hassasiyetimi yatılı okul deneyimlerime bağlıyorum. Okuldaki otorite figürleri beni çok etkilemiş olmalı ki bu konuyu çok önemsiyorum. Bugün baktığımda toplumda otorite anlayışının çok da gelişmiş olduğunu söyleyemem. Belki eskiye oranla fiziksel şiddet azalmış gibi görünebilir ancak okullarda ve çeşitli kurumlarda psikolojik ve duygusal şiddetin varlığını srdrdğini görüyorum. Okullarda ğrenciler bir hata yaptığında onlara bağırarak psikolojik şiddet uygulamanın ve keyfi otorite uygulamanın normal kabul edilmesi inanılır gibi değil. Gençlerin bu konuda farkındalıklarının artması ve buna izin vermemeleri en büyük dileğim. Otorite figürleri ceza gerektiren herhangi bir durumda bağırmadan, g gösterisi yapmadan sadece sakin bir biçimde gereken yaptırımı uygulasa insanlar üzerinde daha etkili olur kanaatindeyim. Herkes gücü yettiğine şiddet uyguladığı için bugün toplumun aldığı hal oldukça üzücü. Ayrıca “ceza” tartışmaya açık ayrı bir konu. Cezanın amacı nedir? Yapılan

yanlış her ne ise ceza verildiğinde veya azarlandığında kişiyi düşündürüp yaptığının doğru olmadığına ikna ediyor mu? Çocuklar ve gençlerin ceza aldıktan sonra düşünüp ders aldıklarına inanmıyorum. Engellemeye çalıştığımız davranışlarla ilgili başka çözüm yolları düşünmeliyiz. Bilemiyorum ne yapalım. İyi bir iletişim kurmak, bağ kurmak, davranışın nedenlerinin anlamaya çalışmak gibi daha çok kök nedenleri anlamaya yönelik çözüm yollarından söz ediyorum. Esasında “Ne yapmayalım?” sorusunu öncelemek, yapmaya alışageldiğimiz şeyleri sorgulamak açısından bir başlangıç olabilir.

Meltem Kılıç: Ben her zaman çok sosyal bir çocuk olmuşum. Hatta annem ben küçükken kaçırılmamdan çok korkarmış. (Gülüyor) Kim çağırırsa o kişinin yanına gider hemen sohbe başlarmışım. Ancak yurt dışına taşındıktan sonra hem dili bilmediğimden hem de bununla bağlantılı olarak pek arkadaşım olmadığından yalnız kalmış ve biraz içime kapanmıştım. Yatılı okumaya başladıktan sonra hızlıca özüme döndüm. Hem çok yakın arkadaşlar edindim hem de paylaşmayı öğrendim ki öncesinde paylaşmayı pek seven biri değildim. Bununla birlikte (ve bence en önemlisi) sorunlar hakkında konuşmayı, olaylara başkasının bakış açısıyla bakmayı öğrendim. Bana bunu öğreten kişi de Rahibe Johanna oldu. Ergenlik dönemimize denk gelen o zamanlarda onunla, yaptığımız yanlışlar üzerine konuşmak eziyet gibi gelirdi. Yanına gözlerimizi devire devire gider, oflaya puflaya çilemizin dolmasını beklerdik. O konuşmaların ne kadar değerli olduğunu ve bana neler kattığını yetişkinliğe adım attığımda daha iyi anladım. O her seferinde ısrarla bizi dinlemek, anlamak istedi. Şimdi de ben yakınlarımla ve dostlarımla bu ve buna benzer konuşmalara çok önem veriyorum. Umarım ben de Rahibe Johanna gibi onların her zaman yanlarında ve arkalarında olduğumu hissettirebiliyorumdur.

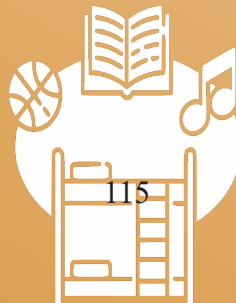
Soru: Yatılı okul fiziksel bağlamda kişi sayısının fazla olduğu bir ortamdır ancak buna rağmen kendinizi yalnız hissettiğiniz durumlar olur muydu? Bu tür okullar kişiler tarafından sizce deneyimlenerek görülmeli mi? Avantaj ve dezavantajları hayat içerisinde neler olabilir?

Derya Oğuz: *Yatılı okulda daha önce anlattığım gibi birkaç kez kendimi yalnız hissettim. Yatılı okulu deneyimlemek konusuna gelince çok görece bir durum. Herkeste nasıl bir etki yaratacağını bilmediğimden herkesin deneyimlemesi gerekir diyemiyorum. Öte yandan bunun sağlıklı olup olmadığı konusunda kesin bir yargım yok. Bazı insanların hayatında yatılı okul, çok olumsuz sonuçlara sebep olmuş olabilir. Bir yanlış başka bir yanlış getirebilir. Yanlış kararlar, kötü deneyimler gibi birbirini tetikleyen durumlar gelişebilir. Yatılı okul, bir insandan çok şey götürebilir ya da bir insana çok şey kazandırabilir. Demek istediğim, yatılı okulun herkeste farklı etkileri olabileceği. Tıpkı hayat gibi. Ben kişisel olarak kendi deneyimimi anlatıyorum ve yatılı okulun dezavantajlarına odaklanmak istemiyorum. Daha çok bana getirdiklerini hissediyorum yaşamımda. Buradan bakmayı tercih ediyorum diyelim.*

Meltem Kılıç: *Elbette kendimi yalnız ve çaresiz hissettiğim anlar oldu ancak dediğiniz gibi, kalabalık bir ortamda bu duyguları ancak kısa süreli yaşama fırsatınız oluyor. Nereye gitseniz 5 dakika sonra içeri biri dalıyor, size bir şeyler anlatıyor ya da sizi çekip başka bir odaya götürüyor. Yalnız kaldığında bunalıma girmeye meyilli insanlar için birebir bir kuruluş anlayacağınız. (Gülüyor) Ben geriye dönüp baktığımda aklıma, yalnızlık çektiğim anlardan çok yaptığımız çılgınlıklar geliyor ve her daim gülümsüyorum. Yine olsa yine her bir anını tekrar yaşamak isterdim. Ancak şüphesiz herkesin deneyimi farklıdır, mutlaka çokça olumsuzluklar yaşamış insanlar da vardır çevremizde (örneğin babam). O nedenle yatılı okullar ‘çok iyidir, çok güzeldir’ diye bir genelle yapmam söz konusu olamaz. Bunlar tamamen benim edindiğim tecrübeler. O kalabalığa uyum sağlayamayan biri için yatılı okumak eziyete de dönüşebilir pek tabii.*

Soru: Bu okuldaki çocuklar sizce kendilerini aileleri tarafından “terkedilmiş” hissediyorlar mıydı? Yoksa okulun onlar için iyi bir sosyalleşme ve başarıyı getirecek bir ortam olduğunu mu düşünüyorlardı?

Derya Oğuz: Benim etrafımdaki örneklerde bir terk edilmişlik duygusu hâkim değildi. Ancak bu, okula, yaşa, aileye göre değişkenlik gösterebilecek bir konu. Biz daha çok bulunduğumuz ortamda sosyalleşmeye ve mutlu olmaya çalışıyorduk. O şartlarda ne kadar olunabilirse...

Adaptasyon süreci zor olsa da içinde bulunduğumuz durumu deneyimlememiz gerekiyordu ve bunu elimizden geldiği kadar avantaja dönüştürmeye çalıştık diyebilirim.

Meltem Kılıç: Zor bir soru... Arkadaşlarımda arasında 'terkedilmiş' hissedenden ziyade hakikaten 'terkedilmiş' ve ailesi tarafından istenmeyen kızlar vardı. Dediğim gibi, benim kaldığım yurttaki kızların hepsi ya ailevi sorunlar nedeniyle ya da farklı sebeplerden dolayı orada 'kalmak zorunda' olan insanlardı. Sosyalleşme ya da başarıya giden bir yolda ilerleme, orada bulunma nedenlerimizin başında gelmiyordu.

Soru: Yatılı okulda hiç aklınızdan çıkaramadığınız, sizin için çok önemli olan bir anınız oldu mu?

Derya Oğuz: Anlatabileceğim çok daha fazla şey var aslında ancak en çok iz bırakanları seçmeye çalışıyorum. Bana anlatma fırsatı verdiğiniz için ayrıca teşekkür ediyorum. Terapi gibi geldi bana yaşadıklarımı anlatmak. Birkaç anı var hiç unutamadığım. Okulda parfüm, deodorant, saç spreyi türünden ürünleri buldurmak yasaktı. Bir gün arama yapıldı ve benim çantamdan saç jölesi çıktı. Devremizden sorumlu devre komutanı statüsündeki kişi jöleyi aldı ve bir şey söylemeden gitti. Tabii ki çok tedirgin oldum ve sonucunda ne olacağını bilememenin verdiği gerginlikle beklemeye başladım. Ne ceza alacağım konusunda arkadaşlarımla iddiaya girdik, aramızda espriler yaparak ve olaya mizah katarak gerginliğimizi azaltmaya çalıştık. Bazen her şeye gülerdik. Hatta bazen abartarak tepki verirdik. Bu yolla yaşadığımız zorluklarla baş etmeye çalıştığımızı bugün anlıyorum. Ertesi gün oldu. Her sabah içtima adı verilen yoklama töreni yapılırdı ve sonrasında biz derslerimize geçerdik. İçtimada bütün devreler kendilerine ayrılan yerde takımlar ve onu oluşturan mangalarla

kare biçiminde ortada bir boşluk bırakarak dizilirdi. Komutan ise kareyi tamamlayan bölümde dururdu. 10-12 kişiden oluşan birkaç manga bir takım oluştururdu. Her takım kendi yoklamasını alıp komutana tekmil verirdi. Sabah içtimada devre komutanı okulun ne kadar önemli bir yer olduğundan söz etti ve bizlerin buna uygun davranması gerektiği konusunda güzel bir nutuk attı. Yasaklardan ve aramada yakalanan şeylerden bahsettikten sonra benim adımları zikretti. Adımı duyduğumda bir taraftan gergin bekleyişimin zirve noktasında olduğumu hissederken diğer taraftan zihnimde başıma gelecekler konusunda tahminler uçuşmaya başlamıştı. Arkadaşlarımla göz göze gelip gülmemeye çalıştığımızı hatırlıyorum. Bulduğum mangadan uygun adımlarla çıkıp komutana doğru yürüdüm. Başımın selam verip önünde durdum. Esas duruşta, ellerim iki yanımda komutana doğru boş bir noktaya bakıyordum. Gözlerimi sabitledim ve başıma gelecekleri beklemeye başladım. Komutan, cebinden çantamda bulduğu jöleyi çıkarıp elinde sallamaya başladı. Bir taraftan da “Jöleyi ne yapacaksın sen?” diye soruyordu. Sonra jölenin kapağını açtı ve bana doğru yaklaştı. “Al bakalım jöle, bundan sonra uzunca bir süre jöle kullanmana gerek kalmaz” diyerek bütün jöleyi kafama boşaltmaya başladı. Elindeki jöle tüpünün tamamını başımın üstüne daireler çizerek boşaltıyordu. Bunu söylerken çok sinirlendiğini ve nefes alışverişinin değiştiğini hissedebiliyordum. Saçımın tepesinde bir öbek jöle ile esas duruşta kalakalmıştım öylece. Neyse ki jöle küçük boydu. Başımın tepesinde soğuk jölenin verdiği serinleme hissiyle hatırladığım tek şey, utanmak ile rahatlama arasında gidip gelen duygularım. Gülmemek için kendimi zor tutuyordum. Aklımda arkadaşlarımla bunu nasıl bir malzeme haline getireceğime ilişkin sahneler canlandı hemen; ama dikkatimi komutana vermeye ve olayı soğukkanlılıkla karşılamaya çalışıyordum. Tepki vermedim. “Geç yerine” dedi sinirden kıpkırmızı olmuştu. Yürümeye başladım. Elim hemen başıma gitti. Bendeki de ne cesaret. Elimle jöleyi öbek biçiminde alıp avucum içinde tutmaya çalışarak yerime geçtim. Parmaklarımla arasında yere sızan jöle ile içtimaya kaldığımız yerden devam ettik. Mangada gülme krizi çıkmaması için gayret gösteriyorduk. Ne de olsa daha büyük bir ceza ile karşı karşıya

gelmek söz konusuydu. Sonrasında dersliklerimize geçtik ve kahkahalarla güne devam ettik. Yaşadığım şey, bir genç kızın onca insan arasında rezil edilmesi gibi görünse de ben bunu hep gülerek hatırlıyorum. Devrelerimle bir araya geldiğimizde olayı anlatıp her seferinde yeniden yaşamışız gibi heyecanlanıyoruz. Hiçbir zaman okulda yasak olmasına rağmen jöle kullanmanın suç olduğunu düşünmedim. Yine kullanmaya devam ettim ancak daha iyi saklama yöntemleri geliştirmiş olabilirim. Aslında bir genç kızda travma yaratacak bir olay, arkadaşlıklarımızın ve birlik duygumuzun etkisiyle hafifçe atlatılmış gibi görünüyor. Günümüzde akran zorbalığının gençler üzerinde oluşturduğu baskı düşünülürse, akranlara bolca malzeme verecek bir olay. Ancak dört yıllık süreçte bolca buna benzer saçmalık yaşadığımızdan biz birbirimize kardeşçe sarılmayı ve mizahla olayların travma etkisinden kurtulmaya çalışmayı tercih ettik.

Bugün bana bunu yapan kişiyle karşı karşıya gelsek büyük ihtimalle yanlış olduğunu kabul edecektir. Benim jöle buldurmamın bir suç olması neticesinde onun da komutan olarak bu suça bir ceza vermesi gerekliliği doğuyordu. Bunu nasıl yapacağı ise kendisine bağlıydı. Ortamın askerî bir hiyerarşinin etkisinde olması, büyük ihtimalle o kişinin alacağı kararları etkiliyordu. Elbette vereceği tepki ve ceza, ayrıca o kişinin otorite figürü olarak otoriteye yaklaşımının bir senteziydi.

Son olarak bahsetmek istediğim bir anım daha var. Okula ilk geldiğimde saçlarım omuzlarımın hizasındaydı. Hiç unutmam, ilk günlerdi, saç kesimi yapılacağı söylendi. Apar topar indik aşağıya. Okulun berberi “E.....”, elinde bir makas bekliyordu. Sırayla oturduk berber koltuğuna. Tıraşlarımız çok uzun sürmedi zaten. Saçlarımız adeta asker tıraşına yakın şekilde kırpıldı. Aynaya bakmaktan çekindiğimi hatırlıyorum. Birbirimize güldük yine çaresiz. Başka seçeneğimiz yoktu. Çok trajikomikti berber tıraşlarımız. Tıraş deyince aklıma yönetmenliğini Ferit Karahan’ın yaptığı “Okul Tıraşı” adlı film geldi. Film, yatılı okullardaki baskı ve disiplininin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini konu alıyor. 71. Berlin Film Festivali’nde FIPRESCI Ödülü’ne layık görülen “Okul Tıraşı”, 2021 Chicago Uluslararası

Film Festivali'nde En İyi Film Ödülü, 38. Fecr Film Festivali'nde En İyi Senaryo, 36. Valencia Film Festivali'nde En İyi Film ve Seyirci Ödülü, 28. Avrupa Film Festivali Palić'te En İyi Yönetmen ve son olarak 58. Antalya Altın Portakal Film Festivali'nden En İyi Film, En İyi Senaryo ve En İyi Kurgu ödülleriyle layık görüldü. Filmde yatılı okulda hasta olan arkadaşını doktora götürmeye çalışan Yusuf'un coğrafi koşullarla, okul yönetimi ve sistemle yaşadıkları sorgulanıyor. O küçücük yüreğiyle bir şeyler yapmaya çalışan Yusuf, şırmarmaya hakkı olmayan, yaşından önce büyümek zorunda kalan bütün çocukların bir örneği olarak karşımıza çıkıyor.

Bizde de durum böyleydi aslında. Neredeyse hepimiz yaşadığımız şartların zorluğunda büyüdük, büyümek zorunda kaldık. Olumsuzluklardan bu kadar söz edince insan bakıyor kendi içine başka nasıl etkileri var diye. Yatılı okulu sadece kötü bir yerden almak istemiyorum. Haksızlık olur. Belki de bir savunma mekanizması olarak durumu rasyonalize ediyorum ancak bana kattığı birçok şey var. Bunları da görmezden gelemem. O yaşta onca insanla beraber yaşamak ve adeta toplumun bir izdüşümünün içinde var olmak, insanı farkındalıklı olmaya mecbur kılıyor. Ayaklarının üstünde durmak, empati kurmak, dünyanın kendi algıladığından ibaret olmadığı anlamak, sorumluluk almak, insanları tanımak, niyet okumamak, hayatla baş etme stratejileri geliştirmek ve en önemlisi de birlik duygusu. Kan bağı olmayan kişilerle bir arada kardeşçe yaşayabilmek, bunu yıllarca sürdürebilmek ve kenetlenebilmek çok güzel bir duygu.

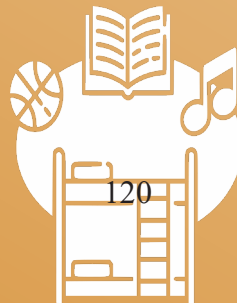
Meltem Kılıç: *Küçük küçük onlarca hikâye vardır anlatılacak. Kimi komik, kimi hüznü, kimi utanç verici kimi de gizli. (Gülüyor) En masumlarından biri geldi şu an ilk anda aklıma... Daha önce oda arkadaşımın ayrıca en yakın arkadaşlarımdan biri olduğundan söz etmiştim. Yaz tatilinin başlamasından önceki son geceydi. Ertesi gün ben eve gidecek oradan da Türkiye'ye uçacaktım. Arkadaşım tutturdu 'bu gece birlikte uyuyalım, iki ay görüşemeyeceğiz' diye. Tek kişilik yatakta iki kişi uyuma fikri pek cazip gelmemişti ancak o yastığını ve yorganını toplayıp çoktan yanıma gelmişti bile. Sonra üzerine yıllarca güldüğümüz o cümleyi söylemişti bana bakarak*

'Bazen öyle derin bakıyorsun ki içinde boğulacak gibi oluyorum.'

Her neyse, durumu iyice dramatik bir hâle getirdikten sonra artık uyuyabiliriz diye düşündüm ve onu kendi yatağına gitmesi konusunda ikna etmeye çalıştım. Uzun süre direndi, sonra da yastığını ve yorganını yatağımın yanındaki halının üzerine serdi ve oraya yattı. 'Seni çok özleyeceğim, o yüzden bu gece senden ayrılmam' dedi. Şaka yapıyor sandım, orada öyle biraz yatar sonra da kalkıp yatağına geçer diye düşündüm. O sırada uyumuşum. Sabah bir de baktım ki hâlâ yerde yattıyor. Bastım yaygarayı, 'delirdin mi sen' diye bağırdım. O ise 'Günaydın' diyerek bana sarıldı. Hem çok üzüldüm hem çok mahcup oldum hem de çok duygulandım. Artık kendisiyle görüşmesek de sizin nezdinizde ona bu güzel arkadaşlığı için teşekkür etmek istiyorum... Onun arkadaşlığı yurttan başıma gelen en güzel şeylerden biriydi...

Röportajı hazırlayan: Semanur Ağca, Tuğçe Ören

S/sağır ve İşitme Engelli Çocuklara Yönelik İşaret Dili Çevirisi ve Edebiyat

Dergimizin bu bölümünde Hacettepe Üniversitesi Fransızca Mütercim Tercümanlık Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Ayşen Zeynep Oral ile S/sağır ve işitme engelli çocuklara yönelik işaret dili çevirisi üzerine röportaj gerçekleştirilmiştir. 7. sayımızdaki bu çalışmamız 5. sayımızdaki röportaj çalışmamızın devamı niteliğindedir.

Soru: S/sağır ve işitme engelli çocuklara çeviri yapmanın, özellikle edebiyat bağlamında çeviri yapmanın zorlukları neler olabilir bahsedebilir misiniz?

Cevap: *Son yıllarda görsel-işitsel çeviri bağlamında ele alınan “engelsiz erişim” kapsamında yapılan çalışma ve yeni açılımlar ivme kazanmış ve Türkiye’de de kamu kurumları, akademi ve ilgili sektörlerle ortak çalışmalar, projeler yürütülmüş, somut adımlar atılmıştır. Bu gelişmeler engelli bireylerimiz ve toplum için son derece sevindiricidir. Aslında burada “engelli” sözcüğü üzerinde biraz durmak istiyorum. Yıllar boyunca engelli grupları tanımlarken “sakat”, “özürlü” sözcükleri kullanılmıştır ancak zaman içinde dünyada bu gruplara olan bakış açısı farklılaştıkça ve farkındalık arttıkça bu sözcüklerin yerini “engelli” ve “dezavantajlı” birey tanımlamaları almıştır. Aslında “engelli” ve “dezavantajlı” derken zaten bir ötekileştirme yapılmaktadır. Bu yüzden belki bu grupları “özel gereksinimli” bireyler olarak adlandırılmak yerinde olacaktır. Bu guruplar içinde benim çalışma alanım S/sağır ve işitme engelliler ve Sağır toplum içinde yer alan farklı kitlelerdir. S/sağır ve işitme engelli bireyin çocuk yaşta eğitimi, bilinçlenmesi Sağır toplumunun profilini zamanla değiştirip dönüştürecektir. Bir atasözümüz de ifade edildiği üzere “Ağaç yaşken eğilir.” bunun önemini göstermektedir aslında. Duyan konuşan çocuklarla aynı hakka sahip olan S/sağır ve işitme engelli çocukların diğerleri gibi*

bilgi, eğlence, yazılı materyale erişimi çok önemlidir. Edebiyat eserlerinin Sağır çocukların bilgi dağarcığının, okuma becerilerinin, dil ve bilişsel becerilerinin gelişmesinde ve kültürlenme sürecinde bir araç olarak kullanımı etkili bir uygulamadır. Nitekim edebiyat herkese iyi gelir. İnsanın kendini, diğer insanları, evrensel olan duyguların ifade ediliş tarzını ve dünyayı en iyi tanıma aracıdır. Bu çerçevede edebiyat eserleri dil ve kültür bağlamında iyi bir araçtır. Peki bunu nasıl hayata geçirebiliriz?

S/sağır ve işitme engelli çocukların ana dilleri işaret dilidir ve S/ sağır kültürü içinde büyümektedirler. Sağır çocuklar gözleriyle duyar ve elleriyle konuşurlar. S/sağır ve işitme engelli çocukların okuma becerileri, dilsel ve bilişsel gelişimleri duyan akranlarıyla aynı düzeyde değildir. Bu nedenle onların alımlamasına uygun bir tasarımın yapılması esastır. Yani başka bir deyişle ürünü erişebilir hale getirmek gerekmektedir.

Ürünü erişebilir kılmaktan ne kastediyoruz biraz ondan bahsedeyim. Türkçe yazılmış edebiyat eserlerinin ilk etapta “işiten dünyaya erişimi olan” çocuğa yönelik olarak tasarlandığının bilinciyle hareket etmek önemlidir. Öncelikle ürünü üreticisi ve alıcısının arasında kültürel olarak örtüşümün tamamen veya kısmen olabileceği gibi çok farklı olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekecektir. İki alıcı kitlenin (Sağır ve işitme engelli çocuk ve diğer çocuklar) işiten kültürdeki kültür birikimine, dünya bilgisine erişimi arasında da farklılıklar olacaktır. Sağır çocuğun kendi kültüründe ve dilinde olmayan kavramların ve düşüncelerin, söylem biçimlerinin olabileceği unutulmamalıdır. Diğer taraftan sadece içeriğin aktarılması yeterli olmamaktadır. Alıcı çocuk olduğundan esere karşı ilgi duyması, zevk alması, motivasyonunun artması önemli bir bileşendir. Öncelikle edebi eserin erişilebilir hale gelmesi için dilde sadeleştirme, işaret dilini görsel materyalle destekleme ve ayrıntılı alt yazı tekniğini kullanma gibi alıcı kitleye uygun tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Bu bir ekip işidir. İşaret dilini çok iyi kullanan ve aynı zamanda Türkçeye ve iki kültüre hâkim Codalar/işaret dili çevirmenleri, Sağır editör, kitapların yazarları, eğitimciler, erişim uzmanları ve bunların aktarılmasındaki teknik

ekip bu sistemin bir parçasıdır. Birçok Batı ülkesinde S/sağır çocukların dil, eğitim ve bilişsel gelişimlerini sağlayan çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. İlkokul çağındaki S/sağır ve işitme engelli çocukları edebiyat eserleriyle buluşturan önemli bir proje yapılmıştır. Bu projeden daha önceki sayınızda bahsetmiştiniz. Türk İşaret Dili Çalışmaları ve Uygulamalarıyla ilgili olarak Hacettepe ve Ankara Üniversitesi'nde açılmış olan tezli ve tezsiz yüksek lisans programlarında S/sağır ve işitme engelli çocukları edebi eserlerle buluşturmak adına yeni ve farklı çalışmalarla alana katkı sağlanacağı düşüncesindeyim.

Soru: Medyada veya çeşitli platformlarında S/sağır ve işitme engelli çocuklar için hangi edebi türler (Masal, öykü, şiir vb.) ağırlıklı olarak işaret diline çevrilmektedir?

Cevap: *Medyada daha çok çizgi filmler işaret dili ve ayrıntılı alt yazıyla S/sağır ve işitme engelli çocuklara hitap etmektedir. Bu arada EBA TV'de işaret diliyle eğitim programları sunulmaktadır. Bu programlarda da ders içeriklerine göre kullanılan yöntemler değişmektedir.*

Soru: Çocuklara yönelik yapılan işaret dili çevirisinde hangi “strateji ve yaklaşımlar” uygulanabilir, söz edebilir misiniz?

Cevap: *Burada işaret dili çevirmeni iki ana öğeyi dikkate almak durumundadır. Bunlardan ilki alıcı profildir. Çevirmen, Sağır ve işitme engelli çocukların yaş gurubuna, söz haznesine, dünya bilgisine, alımlama, öğrenme hızı ve yüküne göre çeviri mantığını ve stratejisini kurgular. İkinci öge ise ürünün amacı ve içeriği-formatıdır. Bazı ürünler çocuğa bir şey öğretmeyi, bir beceri kazandırmayı, mesaj vermeyi bazıları ise eğlendirmeyi hedeflemektedir. Çevirmen tarafından bu amaçların saptanması önemlidir. Örneğin Pırl çizgi filminde matematik öğretildiği için çizgi filmde geçen tüm matematik kavramlarının çevrilmesi gerekir; Şef Roka çizgi filminde yemek yapmak öğretildiği için bütün tariflerin çevrilmesine özen göstermek*

gerekir. Çizgi filmlerde yer alan giriş jeneriklerindeki şarkılar ve görsellerde içeriğe ilişkin yapılar her bölümde tekrarlandığı için aynı şekilde onlar da çevrilmelidir. Alıcı kitlenin yaş grubuna göre teknikler değişkenlik göstermektedir. Daha küçük yaş gruplarında parmak abecesi tercih edilirken daha büyük yaş grubu için işaret dili kullanılabilir. Nidaların çevirisine de dikkat edilmelidir. Bağlama göre bunlar değişkenlik gösterir ve yüz mimikleriyle verilmelidir. Örneğin “Aaa...” duruma göre şaşırma, korku ya da üzüntü ifade edebilir. Çevirilerin Sağır kültürüne uygun olarak yapılması iletişimsel çeviri için çok önemlidir. Hep üzerinde durulan bu konuda Türkçeleşmiş işareten kaçınmak ve dilde sadeleştirme çok önemlidir.

Soru: S/sağır ve işitme engelli çocuklar için yapılan bir çeviride rol alan aktörler kimlerdir? Çevirmen bu süreçte hangi görevlerde bulunur, bu alanda çeviri yapacak bir çevirmenin sorumlulukları neler olabilir?

Cevap: Yukarıda da belirttiğim üzere görsel-ışitsel ürünlerin çevirisi bir ekip işidir. Çevirmenin işaret diline hakimiyeti tek başına yeterli olmamaktadır. Bu ekipte ürünü çocuk alıcıya göre tasarlamak gerektiğinden engelsiz erişim uzmanları, Codalar, eğitimciler, Sağır editörler ve teknik ekip çevirmenin iletişimsel bir çeviri yapması, eksikleri fark etmesi, yeni teknikler oluşturması, deneyim kazanması için gereklidir. Bu ekip çalışmasıyla çevirmen işinin sağlamasını da yapmaktadır bir anlamda. Çevirmen, amaca uygun, anlam ve iletişim odaklı, Sağır kültür ve çocuklar için düzenlenmiş ürünlerin bir yeniden yaratma olduğunun bilincinde olmalıdır. Her bir ürün farklı stratejileri içerebilmektedir. Her bir ürün farklı stratejileri içerebileceğinden çevirmen zaman içinde çevirmen kılavuzlarının oluşturulmasında da katkıda bulunmalıdır.

Soru: Çocuklar için var olan edebiyatın sağır ve işitme engelli çocuklar için çevirisinde temel engeller ve bunların aşımında kullanılacak yöntemler neler olmalıdır?

Cevap: Bu konuda SEBEDER'in "Ana Dili İşaret Dili Olan Çocukları Türkçe Çocuk Edebiyatı Yazarlarının Eserleriyle Buluşturmak İçin Pilot Proje"si örnek gösterilebilir. Bu projeye, İstanbul Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü emekli öğretim üyesi çocuk edebiyatı yazarı/çevirmeni/araştırmacısı Prof. Dr. Necdet Neydim'in Selim'in Maceraları kitabı serisi SEBEDER, Türkiye İşitme Engelliler Derneği, Bilkent Üniversitesi ile Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim akademisyenlerinin desteği ve katkılarıyla S/sağır ve işitme engelli çocuklar için erişilebilir hale getirilmiştir. Pilot niteliğinde olan bu proje aslında öncü ve yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Nitekim çocuk edebiyatı ve Sağır çocukları buluşturmada ana hedefler hep aynı olacaktır. Bu bağlamda ana amaçları şu şekilde ifade edebiliriz:

Sağır kültürde büyüyen ve Türk İşaret Dilini ana dili olarak kullanan ilkokul çağındaki çocukların, Türkiye'de yayımlanan çocuk edebiyatı ürünlerine duydukları ilgiyi arttırmak; söz konusu alıcıların yazın eserleri okuma zevkini geliştirmek; yazınsal eserlere erişimle gelişen 'yaşam ve toplumlaşma' becerisine katkıda bulunmak; yazınsal ve insanî estetik birikimine katkıda bulunarak dünya ve hümanizma bilgisini geliştirmek. Buradan hareketle ana dilleri işaret dili olan Sağır ve/ya işitme engelli çocuk alıcılar için işaret diliyle yazın eseri çevirisi ile erişilebilir kaynaklar oluşturmaktır. Bu proje sonunda elde edilen veriler ve dönütlerle benzer kaynakların oluşturulması için akademik açıdan onanmış bir proje döngüsü ve tavsiye niteliğinde çeviri kılavuzu oluşturulmuştur. Proje döngüsü bir çalışma ekibiyle gerçekleşmiştir. Bu ekip Sağır işaret dili editörü, Sağır işaret dili anlatıcısı, danışman statüsünde işaret dili çevirmeni, Sağır alıcı ve de çekim ve montaj süresince ekibe eşlik edecek uzman teknik elemandan oluşmaktadır. Burada sözü edilen ekip elemanlarıyla uzman kişiler kastedilmektedir. Tabii hepsinin belli vasıflara sahip olması gerekmektedir. Ancak burada konumuz gereği daha çok işaret dili çevirmeninin niteliklerinin üstünde durmak istiyorum. S/sağır ve işitme engelli çocuk alıcılara yönelik çeviri yapan işaret dili çevirmeninin nitelikleri diğer kategorilerde çeviri yapan işaret dili çevirmenin niteliklerinden ayrılmaktadır. Çocukların

programlarda belli çevirmenleri kendilerine daha yakın buldukları ve tercih ettikleri gözlemlenmiştir. İşaret dili çevirmeni için belli başlı nitelikleri şöyle sıralayabiliriz: Sağır çocuklarla çalışma (eğitim, oyun, etkileşim, dernek faaliyetleri vb.) yapmış olmak, Sağır çocuk alıcılara yönelik çalışmalarda çocuk alıcının sempati duyabileceği sıcak ve samimi bir işaret dili kullanımı sergilemek (katı, didaktik, ciddi, kesik kesik ve benzeri dil kullanımı özellikler sergilemeyen), yaygın ve/ya standart (ölçünlü) işaret dili anlatımına vakıf olmak ve alıcı çocuğun alımlama becerileri doğrultusunda söz haznesini kullanılabilme, mimik ve jestleri çocuk alıcıya göre (yeri geldiğinde uygun duygu ve ifade yüküyle) kullanabilme ve genel hatlarıyla bunu işaret dilinin diğer unsurlarıyla (el dışı işaretlerle ve el işaretleriyle) birlikte belirgin bir şekilde sergileyebilme, mümkün olduğu her durumda çocuk alıcıya yönelik işaret dili kullanımı ile ilgili eğitim almış olma, söz konusu eğitimlerde bu tür çalışmalarda merkezi öneme sahip olan ekrandaki çizime göre konumlandırabilme ve çizimi anlatının bir parçası hâline getirebilme, hikâyeyi zihninde görselleştirme ve durağan görsele (çizimlere ek olarak) hareketli bir hikâye sunabilme, özne olan karakterleri farklılaştırarak (anne, çocuk, anneanne ve benzeri) doğal beden hareketlerini taklit edebilme (öykünme) becerisi - hayvan ve insan karakterlerin özelliklerine uygun (örneğin aksi kedi, şımarık çocuk vb.) beden duruşları ve hareketlerini taklit edebilme-. Bunun dışında kıyafet etiği ve uyumlu çalışma özelliği de önemlidir. Bu projenin detayları için SEBEDER'in projelerimiz sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Soru: Yazar eğer doğrudan hedef kitleleri olarak bu çocuklara yazacaksa ve sağır değilse onu zorlayacak öğeler neler olabilir?

Cevap: Yazarın bu aşamada S/sağır ve işitme engelli çocuğun ilgi alanlarını, eğitim profilini, aile yapısını ve Sağır kültürünü çok iyi bilmesi gerekmektedir. Duyan konuşan çocuklar için çok cazip olan bir anlatı Sağır çocukların ilgisini çekmeyebilir. Görsellerin daha fazla kullanımı, renk seçenekleri, cümle uzunlukları, özel adlar da bu ilgiyi etkilemektedir. Yazarın

Sağır bir editör ve Sağır bir danışmanla işbirliği içinde olması, çevirmen yardımıyla yönlenmesi gerekmektedir. Yazar kitabında kahramanları S/sağır ve işitme engelli olarak kurgulayabilir. Bu şekilde kitap çocuklar için daha da ilginç olabilir.

Soru: S/sağır ve işitme engelli çocukları gerek medya üzerinden gerekse çeşitli kaynaklardan “edebiyat” ile buluşturmak için nasıl çalışmalar yapılabilir veya siz bu yönde hangi çalışmaları yaptınız biraz söz edebilir misiniz?

Cevap: *Medyada S/sağır ve işitme engelli çocuklara yönelik programlar içinde çizgi filmler, EBA TV eğitim programları yer almaktadır. Sağırın bir araya gelerek sosyalleştikleri Sağır derneklerinde belli günlerde bu çocuklara işaret dili çevirisiyle edebiyat eserleri erişilebilir hale getirilebilir. YouTube ve Instagram gibi yoğun erişimin olduğu platformlarda “Story Tell” uygulamasına benzer bazı uygulamalar (tabii görsel destekli işaret diliyle olmak üzere) kullanılabilir. Anne ve babalara çocuk edebiyatı eserlerinin çocukların bilişsel gelişimi, sosyalleşmesi, başka dünyaların farkına varması konusunda önemli bir rol oynadığı işaret dili çevirmeni kanalıyla anlatılarak bu konuda bilinçlendirilebilirler. S/sağır ve işitme engelli çocuklara yönelik yaratıcı yazarlık tasarlanabilir. Bu arada S/sağır ve işitme engelli çocuğun hayal dünyasından yola çıkılarak çok farklı ürünler ortaya konabilir.*

Röportajı hazırlayan: Tuğçe Ören

FİLM LİSTESİ

Yatılı Okul ve çocuğu Konu Alan Film ve Diziler

Nüseybe Hilal Zorlu

“Yatılı Okul Edebiyatı” konulu bu sayımız için hazırladığımız çalışmada amacımız, yatılı okulların çocuklarımıza etkisine yönelik tümel bir bakış açısı edinmektir. Yatılı okullarla ve yatılılık kültürü ile ilgili dizi ve filmleri siz değerli okurlarımız için derledik. Görsellik, her zaman biraz daha akılda kalıcı olduğundan film ve diziler, yatılı okul kültürünü anlamak ve anlamlandırmak adına sizler için daha destekleyici olacaktır. Gayemiz, beyaz perdearacılığıyla gözümüzdeki perdeyi kaldırmaktır.

Aşağıda da görüldüğü gibi, “yatılı okul ve çocuk” konulu filmlerin ve dizilerin derlemesinden hareketle bir çocuğun bakış açısından “yatılı okul” kavramını anlamış ve sizlere anlatmış olacağız. Yatılı okullar, çocukların çoğunlukla zorunlu olarak gönderildiğı ve çocukların henüz kimlik arayışındayken okuldaki ortama göre olumsuz etkilenebileceğı ve bu dönemdeki tecrübelerin ebeveynlik dönemindeki etkilerinin nasıl dışa vurduğunu görebileceğimiz kurumlar olabilmektedir. Türkiye bağlamında düşünecek olursak listenin en başında Hababam Sınıfı’ndan söz edebiliriz. Aşağıda sıralanan birçok filmin serisi bulunmaktadır.

İyi seyirler dileriz...

Hababam Sınıfı (1974)

Rıfat Ilgaz'ın kaleme aldığı romandan filme uyarlanan Hababam Sınıfı, Özel Çamlıca Lisesine yeni atanan müdür muavini ve tarih öğretmeni olan Mahmut Hoca'nın (Kel Mahmut) kopya çeken, okuldan kaçıp maçlara giden, hocalarla sürekli kafa bulan öğrencilerle dolu 6-A Edebiyat sınıfını, nam-ı diğer Hababam Sınıfı'nı ilginç ve ağır ceza yöntemleriyle disiplin altına almaya çalışmasını konu almaktadır.

Bitirimler Sınıfı (1975)

Her gün; afacan öğrenciler, garip öğretmenler, yufka yürekli hademe Zehra Ana ve okulun en popüler öğrencisi Sezer arasında komik olaylar yaşanır. Her hafta sonunu cezalı geçiren Sezer'in, sonunda Cevriye Öğretmen'i okuldan çıkarmasını konu alan "Bitirimler Sınıfı", aynı zamanda Cevriye Öğretmen'in yerine gelen Selma Öğretmen'in çocuklarla verdiği mücadeleyi de anlatmaktadır.

Ölü Ozanlar Derneği (1989)

1950'lerin Welton Akademisi; ciddi, disiplinli ve akademik çevrede saygınlığı yüksek olan bir okuldur. Okul yönetiminin muhafazakâr ve Ortodoks tavırları, okulu öğrenciler için sıkıcı ve bunaltıcı bir hale getirirken okula yeni atanan İngilizce öğretmeni John Keating sayesinde çoğu şey değişecektir.

Harry Potter (2001)

J.K. Rowling'in kaleme aldığı ölümsüz romanı "Harry Potter" filme aktararak bir seri haline gelmiştir. Filmde, Harry'nin aslında karanlık bir büyücü olan Lord Voldemort'un ölümsüz olmayı hedeflemesi, Sihir Bakanlığı olarak bilinen büyücü yöntem kurulunu devirmeyi istemesi ve tüm büyücüleri ve Muggle'ları (büyülü olmayan insanları) boyun eğdirmeye çalışmasına karşı bir hayat mücadelesi vermesini konu almaktadır.

Winx Clup (2004)

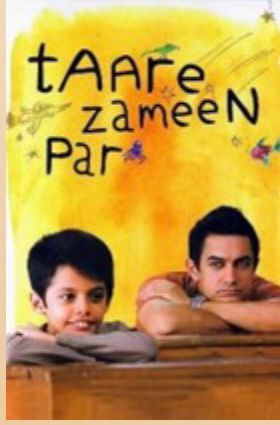
Winx Clup, çoğu çocuğun izlediği ve büyülendiği bir çizgi-dizidir. Alfea'daki yatılı peri okulunda okuyan genç perilerin sihirle tanışması ve cadılara karşı olan mücadelesini konu almaktadır. Hikâye, Bloom adlı genç prensesin yıllar sonra hayatının gerçekliği ile yüzleşmesiyle başlar.

Koro (2004)

1949'da, savaş sonrasındaki Fransa'da Clemenet Mathieu'nun erkek öğrencilerine eğitim gördüğü bir yatılı okula öğretmen olarak gelmesini konu alan "Koro", öğretmenin hepsi birbirinden asi ve farklı çocukların hayata olan bakışını değiştirmeyi amaçlamasını konu edinmektedir. Bunu gerçekleştirmenin en iyi yolunun en iyi yaptığı şey olan müzik olduğunu bilen Clement, öğrencilerinden bir koro kurar.

Her Çocuk Özeldir (2007)

Filmde disleksi olan Ishaan'ın resim öğretmeni sayesinde “normal” dünyaya uyumsağlaması anlatılmaktadır.

Beni Asla Bırakma (2010)

Ruth, Kathy ve Tommy çocukluklarını neredeyse cennetten çıkma bir İngiliz yatılı okulunda geçirir. Erişkinliğe adım attıklarında onlardan gizlenen, kabullenmesi güç bir gerçeklik ile karşı karşıya kalırlar.

Suskunlar (2012)

Kuyudibi Mahallesi'nde büyüyen, kardeş gibi olan Ecevit, Bilal, İbrahim ve Zeki'nin çocukken yaptıkları masum bir hata sonucunda hapse girmelerini ve burada darp edilip tecavüze uğramalarının ardından hayatlarının altüst oluşunu konu alan Suskunlar, Türkiye'deyatılılığı konu alan ve dikkat çeken diziler arasından akıllara kazınmıştır.

Kırgın Çiçekler (2015)

16 yaşında bir genç kız olan Eylül, 11 yaşındayken babasını kaybetmiştir. Küçük bir gecekonduda annesi Mesude, kardeşi Büşra ve üvey babası Kemal ile birlikte yaşamaktadır. Ancak üvey babası Kemal'in bir süredir devam eden sözlü tacizleri evdeki bütün huzuru kaçırmaktadır. Bütün bu baskılardan kaçmak isteyen Eylül, çareyi yetimhaneye sığınmakta bulur.

Yatılı Okul (2018)

Ölü büyükannesinin kişiliğinden giderek daha fazla etkilenen Jacob'un, gizemli bir müdür ve karısı tarafından yönetilen, uyumsuzlar için kurulmuş gözlerden uzak bir yatılı okula gönderilmesini konu alan "Boarding School", aynı zamanda filmin ana karakteri olan Jacob'un kendini bulmaya çalışırken verdiği mücadeleyi de konu almaktadır.

İntikam Tatlıdır (2020)

Özel bir okuldaki dört kız öğrencinin, gizli ve ayrıntılı bir intikam planı aracılığıyla okul çapındaki bir dizi adaletsizliği açığa çıkarmaya çalışmasını konu alan "İntikam Tatlıdır" dizisi, yatılı okulların günümüzde nasıl bir algı ve yapıya sahip olduğunu gözler önüne sermektedir.

Alrawabi School for Girls (2021)

Ünlü Alrawabi Kız Okulunda zorbalığa uğramış üç genç kız, uğradıkları zorbalığa karşı misillemeye bulunmak için bir hazırlık yapmaktadırlar. Dizi aracılığıyla günümüzde çocukların okulda yaşadıkları zorbalığa dikkat çekilebilir.

Kaynak Metin (Çevrimiçi): <https://www.imdb.com/chart/top/> , <https://www.netflix.com/browse> , <https://www.sinefil.com/konu/yatili-okul>,
05.12.2022

ÇEVİRİ VE
TELİF
ÖYKÜLER

Kırmızı El

“Beyler; her zaman olduğu gibi iyi geceler hikâyesinden korkan, tek başına gece nöbetini tutacaktır.” Peter Motzleitner, başını eğerek gözlüklerinin üzerinden baktı. Oğlanlar ve kızlar kamp ateşinin etrafında oturup birbirlerine her zamankinden daha fazla sokuldular. Kampın lideri memnuniyetle başını sallayarak okumaya başladı:

“Bir zamanlar ıssız olan bir vadide tek başına, büyüü bir ev varmış. O gece, evin sakinleri her şeyden habersiz uyurken, evin tebeşir beyazı duvarında taze, kan kırmızısı bir el izi parlamış. Dolunay, başparmak hariç tüm parmakların eksik olduğu bu el izinde parlıyor, uzaktan kurtlar uluyormuş.”

Motzleitner burnunu çekerek gözlüklerini düzeltti. Kamp ateşinin alevleri yavaş yavaş sönmeye başladı ve etraftaki çadırlar sadece gölgelerden ibaretti. Kampı çevreleyen ağaçlar da nefeslerini tutuyor gibiydi. Motzleitner okumaya devam etti:

“İkinci gece kurtların ulumaları çok daha yakından duyulmaya başlamış. Sabah evin sakinleri ikinci eli keşfettiklerinde, kanlı kırmızı damlalar hâlâ duvardan aşağı süzülmekteymiş. Baş ve işaretparmağı olan bir elin iziymiş bu. İki kırmızı el ne yıkanabiliyor, ne de beyaz duvardan kazınabiliyormuş.”

Jens, diğerlerinin arasına otuyordu ve dikkat çekmeden bacağını çimdikledi. Bu sadece bir hikâyeydi! Bu sadece aptalca uydurulmuş bir hikâyeydi işte. Tek yapmam gereken dinlememek, diyordu kendi kendine. Ama Motzleitner'ın derin sesi, bir hipnozcinun gücüyle içine işliyordu:

“Üçüncü gece, büyüü evin sakinleri av tüfekleriyle pusuya yattı. Uzun süredir devam eden uluma başladığında, sahip oldukları tüm kurşunları boşalttılar. Ama şafakta ölü kurtların yerine bir el buldular: Başparmak, işaret parmağı ve orta parmaktan oluşan kanlı kırmızı bir el.”

Motzleitner kitabı dizlerinin üzerine koydu, burnunu sildi. Sadece bizi kızdırmak istiyor! Sadece birini gece nöbetine mahkûm etmek istiyor. Ona bu iyiliği yapmıyorum, ona asla bu iyiliği yapmayacağım! Jens, on sekiz ulusal lig takımının isimlerini okumaya başladı. Yine de, soğuk ses kulağına sızmaya devam ediyordu:

“Dördüncü gece, evin sakinleri evin önünde büyük bir ateş yaktı. Kurtların uluması, bir metre yüksekliğindeki alevlerin çatırdamasından daha da yüksekti. Kimse uyuyamadı, herkes gecenin sonunun gelmesini dört gözle bekledi. Sabah güneşi tebeşir beyazı duvarda masumca parladı, ardından da dördüncü el gösterdi kendini. Başparmak, işaret parmağı, orta parmak ve yüzük parmağı olan kan kırmızısı bir el.”

Jens nefesini tuttu, işaret parmak tırnağını başparmağının altına geçirdi. Motzleitner durmaksızın okumaya devam ediyordu:

“Beşinci gecede insanlar ölüm korkusuyla tüm pencereleri tahtalarla kapattı, kapılara barikat kurdu. Yaz ortası gecelerinden biriydi ve yılın en kısa gecesiydi. Ancak karanlığın sonu gelmeyecek gibiydi. Güneş ışınları boğucu sabah sisi arasında boğuşarak yol aldı. Şimdi evin duvarında beş kan kırmızısı el vardı, sonuncusunda da bir ele ait tüm parmaklar mevcuttu; başparmak, işaret parmağı, orta parmak, yüzük parmağı ve küçük parmak. Ayrıca evin sakinleri de ortadan kaybolmuştu: o geceden itibaren ev sonsuza kadar terk edilmişti.”

Jens nefesini tutarak korku içerisinde çılglık attı. Motzleitner memnuniyetle etrafına bakındı:

“İşte adayımız kendini gösterdi. Bu gecenin bekçisi olarak korkuna karşı bir şeyler yapabilirsin!”

Bir akşam şarkısından sonra herkes uyku tulumlarına girdi. Jens fermuarların çekildiğini duydu. Daire şeklinde dizilmiş çadırların arasında öylece tek başına duruyordu. Biraz ileride büyük mutfak çadırının siyah çizgisini gördü, yanında da Motzleitner'in küçük çadırı duruyordu. Neredeyse sönmüş olan kamp ateşi, gökyüzüne ince bir duman çizgisi

göndermekteydi. Kapkara orman bir silüet gibi sahte görünüyordu. Çalılar canavarlara benziyordu, her yerden çatırtı sesleri duyuluyordu. Jens'in tüyleri soğuktan ürpermiyordu. Eline kalın bir sopa alarak kendini hazır duruma getirdi. Her an bir uluma duymayı ve beyaz çadır duvarlarından birinde kan kırmızısı bir el bulmayı bekliyordu. “Seni aptal şey!” diyerek kendini azarladı, bu sadece bir hikâyeydi.

Jens olduğu yerde dondu. Nemli çimende ayak sesleri duyuluyordu! Bir gölge ona doğru yaklaşmaktaydı. Nefesini tuttu, sopasını başının üzerine kaldırarak bekledi.

“Odun mu keseceksin, yoksa en iyi arkadaşının kafatasını mı kıracaksın?”

Fısıltıyla gelen sesi tanıyarak rahatladı. “Basti, buradan ne yapıyorsun?”

“Hayaletlerle seni tek başına bırakacağımı sanmıyordun herhalde?” Rahatlamış bir şekilde sopasını yere bırakan Jens'in omzuna Basti arkadaşça bir yumruk attı. Kısa bir süre sonra da çalılar tekrar çalı gibi göründü, hışırtı ve çatırtılar kaçan bir farenin ya da yaprakların arasından zıplayan bir kuşun sesini andırıyordu.

“Aklıma bir fikir geldi Basti,” diyerek arkadaşını kolundan çekti Jens.

Kısa bir süre sonra dikkatlice mutfak çadırının içine girdiler ve gözden kayboldular.

“Şimdi yakalanırsak, tüm çadırımız on ceza puanı alacak!” diye fısıldadı Basti.

“Bırak şimdi saçma sapan konuşmayı da, aramaya devam et!” dedi Jens.

Ellerinde bir şişeyle dışarı çıktılar ve onunla Motzleitner'ın çadırına kadar yaklaştılar. Her ikisi de şişenin içeriğini ellerine sıktı ve onunla çadırın dışına izlerini bıraktılar. Daha sonra iplerinden çekerek,

Motzleitner'in çadırının bir kasırğa gibi sallanmasına sebep oldular. Ayrıca kurtlar gibi de uludular.

Uyku tulumunun fermuarı açıldı, Jens ve Basti koşarak mutfak çadırının arkasına saklandılar. Kamplideri çadırından dışarı fırladı. Telaşla el feneriyle etrafa bakındı. Sonra bir anda olduğu yerde dondu. Titreyen ışığın içerisinde çadırında kan damlayan beş tane el gördü. İlki sadece başparmaklı,sonuncusu da beş parmaklıydı. “Yardım edin!” Motzleitner gecenin sessizliğine doğru çığılığı bastı. “Bir sosisle yardım edebilir ve ketçapı çadırdan kazıyabilirim!”

Jens mutfak çadırının arkasından çıkmıştı ve şimdi kamp liderinin yanında duruyordu.

“Sen kazandın Jens. Gece nöbetini ben devralacağım!” dedi Motzleitner, dersini almış bir vaziyette ve şunu da ekledi: “Ve yarın böyle aptal bir hikâyeyi de kesinlikle okumayacağım!”

Yazar: Andreas Düll

Almancadan Türkçeye Çeviren: Hatice İnci

Düzeltilen: Semanur Öztürk

Resimleyen: Rüveyda İnci

Kaynak Metin: (Çevrimiçi) <http://geschichten-fuer-jungs.de/die-rote-hand/> , 08.10.2022

Mia ve Korkak Tavşan

Mia aslında okula gitmeyi seven bir öğrenciydi fakat her nedense öğretmeni Bay Klauser'dan korkuyordu. Bay Klauser'in sesi o kadar gür ve yüksek ki Mia'ya bir şey söylediğinde veya tahtaya çağırdığında Mia her defasında korkudan olduğu yerde sinip kalıyordu.

Bir gün Mia'nın abisi Max ona alaycı bir gülüşle "SEN bir korkak tavşansın!" dedi. Mia bunu duymaktan hiç hoşlanmadı ve abisine: "Hıh! Sen de bir palavracısın," dedikten sonra Max bu söylenene kahkaha attı ve: "Kızların hepsi ödlektir," dedi. Mia bu duruma çok sinirlendi ve her sinirlendiğinde ne yapacağını bilemediği zamanlardaki gibi gidip bahçeye oturup düşünmeye başladı.

Mia, "Hayır, kızlar korkak değildir!" diyerek tepki gösterdiği sırada birden "Biliyorum,haklısın," diyen ince bir ses kulağına çalındı.

Mia korktu. "Kim var orada?"

Korkudan midesine ağrılar girmeye başlayan Mia, bir an önce oradan kaçmak istedi. Tam o anda bir çıtırtı duyuldu çalıkların arasından. Mia'nın kucağına ufak bir şey zıpladı ve "Selam, ben geldim!" dedi.

Mia şaşkın şaşkın "Sen de kimsin?" diye sordu. Tavşanımsı şey kıkır kıkır güldü. "Ne yani, sen benden korkmuyor musun? Ben bir hayalet, bir canavar ya da ürkütücü bir vampir olabilirim. Büyülü bir cadı, belki bir hayalet, belki de korkunç bir canavar? Ama hayır! Kimse benden korkmuyor. Kim benden neden korkmalı veya ürpermeli ki? Ben hep böyleyim, korkulacak biri değilim. Aksi çok saçma olurdu değil mi? Fakat..."

Ufaklık konuştuğu konuşuyor Mia'nın kafasında ise sorular dönüp duruyordu.

Mia: "Hayır senden korkmuyorum. Ama senin kim olduğunu merak ediyorum."

Ufaklık durakladı ve çekinerek Mia'nın kulağına: “Bana korkak tavşan diyorlar!” diyefısıldadı.

O sırada tavşan Mia'ya o kadar komik baktı ki Mia gülmeye başladı. “SEN O bahsi geçen korkak tavşan mısın? Sen gerçek misin yani?”

“Şşşt! Herkes benim kim olduğumu bilmek zorunda değil! Çünkü O “korkak tavşan” olmak hiç hoş değil..”

Mia anlayışla ve özür dilercesine kafasını salladı.

“Eminim herkes sana gülüyordur, değil mi?” Tavşan başını sallayarak onayladı.

“Hem benimle alay ediyorlar hem de hakaret etmek için benim adımlı kullanıyorlar.

Sence de bu üzücü bir durum değil mi?”

Mia: “Hem de nasıl..” dedi ve o anda abisi aklına geldi.

“Max'da bana bugün ‘korkak tavşan’ dedi. Gerçekten çok sinirlendim.”

“Seni çok iyi anlıyorum,” diye mırıldandı tavşan.

“Günde binlerce kez ve hatta daha fazla böyle hissediyorum. Kim bir şeyden korksa hep ben buna katlanmak zorunda kalıyorum. Hadi şimdi söyle bana, neden sana ‘korkak tavşan’ dediler?”

Mia okuldan, Bay Klauser'dan ve tahtaya çıkma korkusundan bahsetmeye başladı.

Tavşan: “Korkan korkutulur!.. Anlıyor musun?”

Mia: “Hım, yani korkarsam beni korkuturlar, o zaman kendime korkmadığımı söylersem korkum azalır mı?” Tavşan başını sallayarak onayladı.

“Bu sihirli söz sana yardım eder.”

Mia rahat bir nefes aldı ve “Bu çok güzelmiş. Korkan korkutulur. Korkan korku...”

Mia, tekrar tekrar sihirli sözü söylüyor ve okulun artık o kadar korkunç olmadığını hissetmeye başlıyordu.

“Çok teşekkür ederim” dedi korkak tavşana, oysa o gideli çok olmuştu. Belki de bir sonraki görevine..

Yazar: Elke Bräunling

Almancadan Türkçeye Çeviren: Arzu Emlek

Düzeltilen: Semanur Öztürk

Kaynak Metin: (Çevrimiçi)

<https://www.elkeskindergeschichten.de/2018/08/03/mia-und-der-angsthase/> , 08.11.2022

Binbir Gecenin Şafağı

Şehrazat, ebeveynlerini hiç tanımamıştı. Sadece bazı zamanlarda aniden burnuna dolan ballı kurabiye ve süt kokusunda zihni sanki kendisine çok eski bir anıyı anımsatıyor gibi hissediyor ve “sanırım annem de böyle kokuyordu” diye düşünüyordu; zira tarifi imkansız bir yakınlık hissediyordu bu kokuya. Aklı erdiğiinden beri yuvası olarak kabul ettiği bu yurda henüz ayını doldurmamış bir bebekken kendisini getiren annesinin ne kadar hasta olduğunu, bebeğine bakacak kimsesi olmadığı için yurda emanet etmekten başka çaresi olmadığını söylediğini ve zavallı kadıncağızın yalnızca bir gün sonra Hakkın rahmetine kavuştuğunu Leyla ablasından öğrenmişti. Leyla’nın kendisine gözyaşları içerisinde anlattığı bu hazin hikaye küçük kızı ümitlendirmişti. “Meğer annem beni seviyormuş, bırakmak istememiş” diye düşünmüştü. Bu düşünce gönül ferahlığı ile içini doldurmuş, geri kalan bütün gününü diğer kardeşleriyle çocuklara özgü bir neşe ile oyunlar oynayarak geçirmişti. Üstü başı ter içinde kaldıktan sonra Leyla ablası anaç ve endişeli bir eda ile kızarak kızın üstünü değiştirmesine yardım ederken Şehrazat, bugün aldığı kararı bildirmişti ona.

-Ben büyüyünce doktor olacağım biliyor musun, annem hastaymış ya onun gibi hasta anneleri iyileştireceğim.

Leyla ablasının yuvarlak yüzünün bu sözleri duyunca aldığı şekli, küçük bedenini kendisine çekip içine sokarcasına sarılmasını ve terli saçlarının arasında gezinen gözyaşlarını dün gibi hatırlıyordu.

Bu konuşmanın üzerinden seneler geçmiş ve Şehrazat bu kararını gerçekleştirip gerçekleştirmediğini öğreneceği o güne ulaşmıştı. İçsel hesaplaşmasını ve anılar selini durdurarak elindeki gazeteyi açması ve listeden üniversite sınav sonucuna bakması gerekiyordu. Kafasında dolaşan tüm bu düşüncelerin aksine işittiği ince bir ses durduruyordu onu. “Ya?” diye fısıldıyordu ona zihnindeki bu ses “Ya bu sefer mutlu olacağın hiçbir şey bulamayacaksan ?”

Genç kız, tüm anılarını, düşüncelerini ve fısıldayan bu sesi bastırmak istercesine kararlılıkla silkindi. Leyla ablasına doktor olma kararını bildirdiği günden bugüne derslerine dört elle sarılmıştı, uyku saatinin gelmesi ve yatakhanedeki tüm ışıkların söndürülmesinin ardından dahi uyuyan kardeşlerini rahatsız etmemek için çarşafının altında fener yardımıyla ders çalışmıştı. Şimdi ise tüm bu emeklerinin karşılığını alma, inşa edeceği hayata ilk adımını atma zamanıydı. Son bir kez tüm gücünü toplamak istercesine derin bir nefes aldı ve uzun süredir elinde tuttuğu gazeteyi açarak listeyi buldu. Tüm o isimlerin içerisinde gözleri kendi ismini arayarak dolandı ve işte oradaydı. İsmi hemen karşısında “... Üniversitesi Tıp Fakültesi” yazıyordu. İçinde yükselen heyecanla adeta zıplayarak oturduğu banktan kalktı, kaldığı yurt binasına sevinç çığlıkları atarak koşmaya başladı. Tüm kardeşleri merak içerisinde başına toplanmıştı, ancak Şehrazat’ın gözleri özellikle tek bir kişiyi arıyordu zira müjdeyi vereceği ilk kişi şüphesiz ki bu yolda yürüme kararını paylaştığı ilk kişi olmalıydı.

Leyla, yurttan kopan gürültü üzerine hızlıca herkesin toplandığını gördüğü kantine doğru ilerledi. Bugünlerde üniversite sınav sonuçlarının açıklanacağını tahmin ediyordu, bu heyecanlı kalabalığın iyiye mi yoksa kötüye mi işaret olduğunu kestirmeye çalışarak içeri girdi. Diğer kızların oluşturduğu çemberin ortasında bir şeyleri arıyor gibi duran Şehrazat’ın güzel yüzüne, yaşlarla dolu gözlerine, elindeki gazeteye baktı ve,

-Sınav sonuçları mı açıklanmış ? diye sordu korkarcasına.

Koca salonda çıt çıkmıyordu, kızlar da merakla sorunun cevabını duymak istiyorlardı. Şehrazat kalabalığı yararak biricik ablasının yanına vardı. Leyla’nın ona her daim güven veren gözlerine baktı, küçük bir kız gibi sığınarcasına ona sarıldı.

Karanlığın, umutsuzluğun kötü olan her şeyin içime çöreklenmediği anlarda bile bir parça dahi mutluluk bulabilmek yetti bana. Her şeyden bir mutluluk çıkartmayı öğretmişim kendime. Ancak bu sefer sadece mutluluk var ablam, binbir gecenin karanlığı sona eriyor. Şehrazat’ın sonunda sabahın

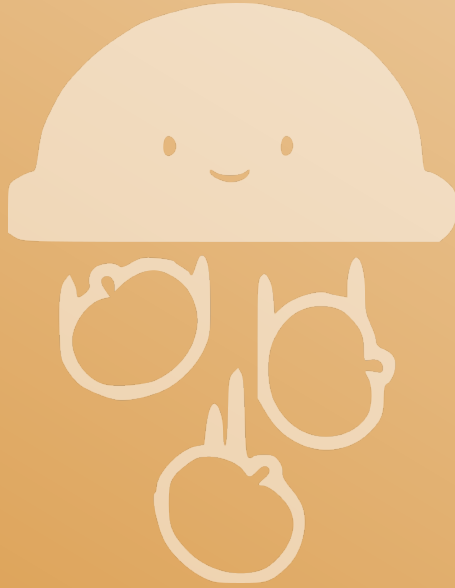
ilk ışıklarını gördü, dedi yavaşça.

Leyla bu müşfik, sanki binlerce gece yaşamış kadar yorgun ve sanki daha az önce dünyaya gelmiş bir bebek gibi sabırsız, yaşlarla dolu gözlere bakarak cevapladı.

-Hiç kimse güneşli günleri senin kadar hak edemez güzel kızım.

Miray Aksu

ÖZGEÇMİŞLER

Derya Oğuz (Doç. Dr.)

Marmara Üniversitesi Almanca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır. Araştırma alanı çocuk ve gençlik edebiyatı, görsel-işitsel çeviri ve sosyal bilimler çevirisidir. 2004-2005 yılları arasında Amerika'da yabancı çocukların entegrasyonu amacıyla PA Westbrook Park Elementary School'da gönüllü olarak çalışmıştır. Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen Brüksel merkezli Hayatboyu Öğrenme Programı Çok Taraflı Ağlar Faaliyeti kapsamında gerçekleştirilen “0-6 Yaş Erken Çocukluk Eğitiminde Kalite İçin Ağ Oluşturma” NETQ6 projesinin yürütme ekibinde yer almıştır. Proje faaliyeti olarak düzenlenen konferansta görev almıştır.

Meltem Kılıç (Arş. Gör.)

Meltem KILIÇ, 1990 yılında İstanbul'da doğdu. Temel eğitimini Viyana'da aldı. Lisansını Marmara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı ve Almanca Mütercim ve Tercümanlık, yüksek lisansını İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Anabilim Dalı'nda tamamladı. Aynı anabilim dalında doktorasına devam etmektedir ve Marmara Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Miray Aksu

İstanbul Üniversitesi Hukuk fakültesinden 2019 senesinde mezun olmuştur. Serbest avukat olarak çalışmaktadır. Öğrencilik döneminde Liselerarası Kitap Okuma yarışmasında ilçe birinciliği ve çeşitli hikaye yarışmalarında birincilikleri bulunmaktadır.

Necdet Neydim (Prof. Dr.)

İstanbul Üniversitesi Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır. Araştırma alanı olan çocuk ve gençlik edebiyatı üzerine kaleme aldığı öykü, roman, şiir gibi çeşitli çalışmaları bulunmaktadır. Yine Almancadan Türkçeye yaptığı çevirilerle alana büyük katkı sağlamış ve sağlamaya devam etmektedir. Çocuk ve İlkgençlik Kültürü ve Edebiyatı Araştırmacıları Derneği (ÇIKEDAD) ile Çocuk Araştırmaları Merkezi'nin (ÇAM) kurucu başkanı, çocuk hakları ve çocuk istismarını önleme gönüllüsüdür.

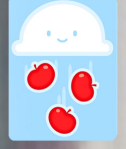
Nurcan Demir

Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili Edebiyatı Bölümünde tamamlamış, yüksek lisans eğitimini Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalında yapmış, uzmanlığını TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATINDA YATILILIK OLGUSUNA KARŞILAŞTIRMALI BİR YAKLAŞIM başlıklı tez çalışmasıyla almıştır. Halen aynı bölümde doktora eğitimine devam etmekte ve Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde İngilizce öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Tolga Gümüşay

Tolga Gümüşay, 1972'de doğdu. 1983'te Erzurum Anadolu Lise'sinde başladığı yatılı yaşamını, 1990 yılında Kadıköy Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 1994'te İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Marmara Üniversitesi'nde Örgütsel Davranış yüksek lisans programını bitirdi. 1993 yılından bu yana reklamcılık, 2001 yılından beri yazarlık mesleklerini sürdürmektedir. Gümüşay'ın roman ve öykü kitaplarından oluşan 12 eseri yayımlanmıştır. Hiç Kimsenin Kenti adlı romanı İz TV tarafından, Kareli Öyküler projesine ait öykülerin bir kısmı Habitat TV tarafından aynı isimli kuşak kapsamında belgeselleştirilmiştir. Çağdaş bir İstanbul yazarı olarak da tanınan Gümüşay, insanın varoluşuna ve yaşadığı kentin tüm zamanlarına karşı beslediği tutkuyu; akıcı üslubuyla roman ve öykülerine yansıtmaktadır.

SÖZELTİ

ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI DERGİSİ

İNCELEME ARAŞTIRMA ELEŞTİRİ

Bu sayımız Aydın Ilgaz'a ithaf edilmiştir.

İstanbul-2022 - 2023/7 (Aralık/Ocak)